

Per scoprire le radici dell'albero genealogico bisogna essere muniti di conoscenza e coraggio, cose che a noi albanesi non mancano. «Le stelle non si vergognano di sembrare lucciole, ma anche le lucciole si onorano di sembrare stelle».

RRËNJËT

LE RADICI

GIORNALE INDIPENDENTE

Te zbuloshë rrenjet e trungut gjinetik patjeter duhet të jesh i paisur me dituri e kurajo, të cilat në shqiptare nuk na mungojnë. «Yjet nuk e kanë për turp të duken si xixellonja, por dhe xixellonjat e kanë për nder të duken si yjet».

❖ Anno 22
❖ Numero 1
❖ Febbraio 2024

❖ Mensile di attualità e cultura italo-albanese
Direttore editoriale: Hasan Aliaj

❖ Distribuzione gratuita in:
Albania, Australia,
Belgio, Canada, Germania,
Grecia, Francia, Italia,
Stati Uniti e Svizzera

SHTRIRJA GJEOGRAFIKE E DARDANISË

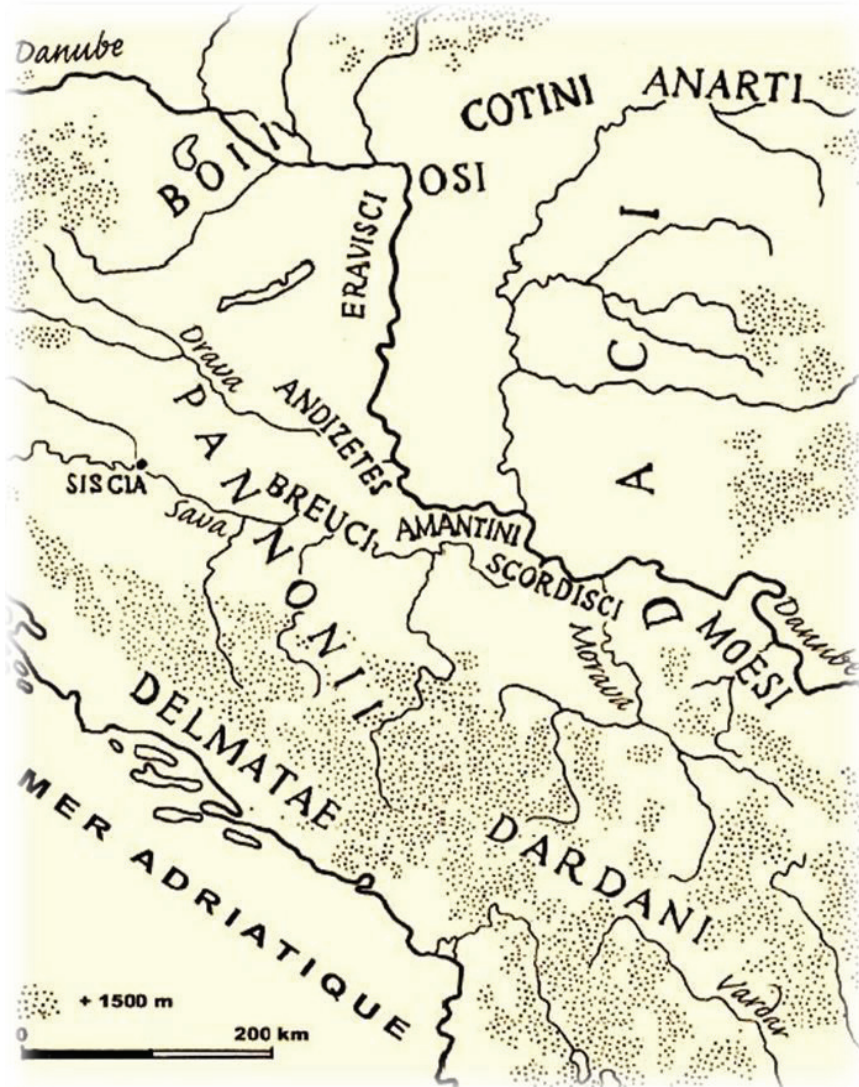
Çfarë thonë burimet për Dardanië mesjetare (ekstrakt nga një studim i gjatë)!

Nga Prof. Jahja Drancolli – Kosovë

Hartografia e antikitetit, veçanërisht “Tabula Peutingeriana” dhe “Gjeografia e Ptolemeut”, japin të dhëna për shtrirjen gjeografike të Dardanisë, e cila mund të gjurmohet përmes kufijve veriorë të Novi Pazarit - Nishit, të gjithë territorit të Kosovës dhe Maqedonisë veriperëndimore me kryeqyteti i saj, Scupin. Në këtë kontekst, disa studiues janë përpjekur të përcaktojnë kufirin etnogeografik të Dardanisë, kufi që mund të ndiqet përmes kufijve perëndimorë përgjatë vijës aktuale Gjakovë-Pejë - Novipazar-Ivanjicë - Çaçak, e cila ishte edhe kufiri i Krahnës së Dardanisë. Në lindje, megjithatë, kufiri i Dardanisë duhet kërkuar nga pozita Kumanovë - Vranjë, deri në rrethet e Remesianës (Bela Palanka e sotme) në lumin Nishava. Kufiri verior shtrihet mbi rajonin e qytetit Naissus. Në mbështetje të kësaj është një njoftim i Ptolemeut, sipas të cilit Scupi (Shkup) ishte qendra e Dardanisë, ndërsa Naissus (Nishi) ishte një nga katër qytetet e Dardanisë, njoftim i cili në një farë mase pajtohet me pohimet e historiani Plini, sipas të cilit nga Dardania rrjedhin lumenjtë e famshëm Margus, Timaco dhe Pingus (Plin, Naturalis Historia, lib. III, 149: “Flumina clara dhe Dardanis Margus, Pingus, Timachus”). Ndërkaq, sipas një monumenti epigrafik ku përmendet hyjnesha Dardania, i zbuluar në Kamenicë, ndërmjet Kragujevcit dhe Milanovcit të, mund të dyshohet se kufiri i Dardanisë shkonte më në veri se kufiri i vendosur nga Ptolemeu dhe Plini.

Nga fundi i shekullit III, pikërisht në vitin 297 nga perandori Dioklecian pas reformës së administratës romake, Dardania shfaqet si provincë me vete, provincë e cila dëshmohej nga një mbishkrim i gjetur në Romë: “[Nai] sso Darda(nia)” (Nishi në Dardani). Duhet theksuar se Provinca e Dardanisë përfshinte këto qytete të verilindjes: Naissus, Remesiana

(Bela Palanka e sotme), Justinopolis (Caričin Grad i sotëm) [...], qendra këto, të cilat do të bëhen edhe qendrat kryesore administrative të Dardanisë. Për ta sqaruar më mirë këtë pyetje, duhet të ndalemi në të dhënat e autorëve dhe burimet nga antikiteti i vonë dhe Bizanti. Pra, Dardania mund të gjurmohet gjatë mesjetës deri në epokën e Humanizmit dhe Rilindjes Europiane. Prej këtu e takojmë nga fillimi i shek. III, dhe veçanërisht pas ndarjes së Perandorisë Romake në vitin 395; në vitin 618, sipas Miracula Sancti Demetri, qyteti i Nishit (Naissus),

Scupi (Shkupi) dhe disa qytete të tjera ishin pjesë përbërëse e Dardanisë si formacion politik-shoqëror. E tillë ka qenë Dardania dhe gjatë mesjetës, të cilën mund ta ndeshim veçanërisht në hartografinë botërore të epokës së Humanizmit dhe të Rilindjes Europiane!

L'ESTENSIONE GEOGRAFICA DELLA DARDANIA

Cosa dicono le fonti della Dardania medievale (estratto da un lungo studio)

Da Prof. Jahja Drancolli – Kosovë

La cartografia dell'antichità, in particolare la “Tabula Peutingeriana” e la “Geografia di Tolomeo”, danno dati sull'estensione geografica della Dardania, che può essere rintracciata oltre i confini settentrionali di Novi Pazar - Nis, l'intero territorio del Kosovo e la Macedonia nordoccidentale con la sua capitale Scopie. In questo contesto alcuni ricercatori hanno cercato di definire il confine etnogeografico della

(l'odierna Bela Palanka) sul fiume Nishava. Il bordo settentrionale si trova sopra la regione della città di Naissus. A sostegno di ciò c'è un annuncio di Tolomeo, secondo il quale Scupi (Skopje) era il centro della Dardania, mentre Naissus (Nishi) era una delle quattro città della Dardania, un annuncio che in una certa misura concorda con le affermazioni dello storico Plinio, secondo il quale i famosi fiumi: Margus, Timaco e Pingus (Plinio, Naturalis Historia, movimento di liberazione III, 149: “Flumina clara e Dardanis Margus, Pingus, Timachus”).

Nel frattempo, secondo un monumento epigrafico che menziona la dea Dardania, scoperto a Kamenica, tra Kragujevac e Milanovcit, si può sospettare che il confine della Dardania si estendesse più a nord di quello stabilito da Tolomeo e Plinio.

Alla fine del III secolo, precisamente nel 297 ad opera dell'imperatore Diocleziano dopo la riforma dell'amministrazione romana, la Dardania apparve come provincia in sé; ciò lo testimonia un'iscrizione trovata a Roma: “[Nai] sso Darda(nia)” (Nishi in Dardania). Va notato che la provincia di Dardania comprendeva queste città nord-orientali: Naissus, Remesiana (l'odierna Bela Palanka), Justinopolis (l'odierna Caričin Grad). Per chiarire meglio questa domanda, dobbiamo guardare i dati degli autori e le fonti della tarda antichità e di Bisanzio. Quindi, la Dardania può risalire tra il Medioevo fino all'epoca dell'Umanesimo e del Rinascimento Europeo. Da qui lo incontriamo dall'inizio del III secolo e, soprattutto dopo la divisione dell'Impero Romano nel 395. Nel 618, secondo Miracula Sancti Demetri, le città di Nis (Naissus), Scupi (Skopje) e molte altre città erano parte integrante della formazione politico-sociale. Dardania era tale anche durante il Medioevo; ciò possiamo incontrarla soprattutto nella cartografia mondiale dell'epoca dell'Umanesimo e del Rinascimento Europeo.

Dardania, confine che può essere seguito oltre i confini occidentali lungo l'attuale linea Gjakovë-Pejë-Novipazar-Ivanjicë-Çaçak, che era anche il confine della Provincia della Dardania. Ad est, invece, il confine della Dardania va cercato dalla posizione di Kumanovo - Vranje, fino ai distretti di Remesiana

IL MONASTERO DI MEZZOJUSO NELLA STORIA CULTURALE ARBËRESHE

Di Pietro Di Marco

Nel 1131 e nel 1133 due diplomi regi disponevano che tutti i monasteri greci di Sicilia dovevano dipendere da quello del SS.mo Salvatore di Messina, che veniva elevato ad archimandritato.

(leggi a pagina 4)

NË GJURMË TË HERODOTIT

Nga Luan Rama – Paris

Shkrimi i këtij libri nisi krejt rastësisht. Një ditë, një mikeshë ime regjisorë e Kinostudios me të cilën kisha punuar 25 vjet më parë, më solli një video me një film që kishim realizuar sëbashku mbi një bard të këngës epike, që atëherë jetonte në Curraj të Epërm, në një vend tepër të largët, midis maleve të veriut shqiptar. Një fshat i humbur përmes grykash, pa rrugë, ku për të shkuar atje, duhej të udhëtoje katër-pesë orë në këmbë.

(leggi a pagina 10)

L'ANTICA CIVILTÀ DI LABERIA

Di Besnik Imeri - Vlore

NIVICA

A sostegno della nostra opinione, per quanto riguarda la fortificazione di Nivica, Pukëvili durante la visita lì dall'inizio del XIX secolo, si esprime che vicino al villaggio di Nivica di Kurvelesh c'era «un'acropoli con mura ciclopiche, con restauri successivi, tra cui pezzi di pilastri e iscrizioni». Non conosciamo il destino di queste iscrizioni e pilastri, che farebbero luce sull'antichità e la cultura di questa città.

(leggi a pagina 12)

L MONASTERO DI GROTTAFERRATA E GLI ALBANESE D'ITALIA

da archim. Donato Oliverio

La storia millenaria della Badia Greca di Grottaferrata è certamente un'operazione culturale ed editoriale che ha già visto diverse pubblicazioni in cui sono stati già esaminati i diversi aspetti e problemi.

(leggi a pagina 15)

TRITA

Nga Peter Štoka – Sllovenia

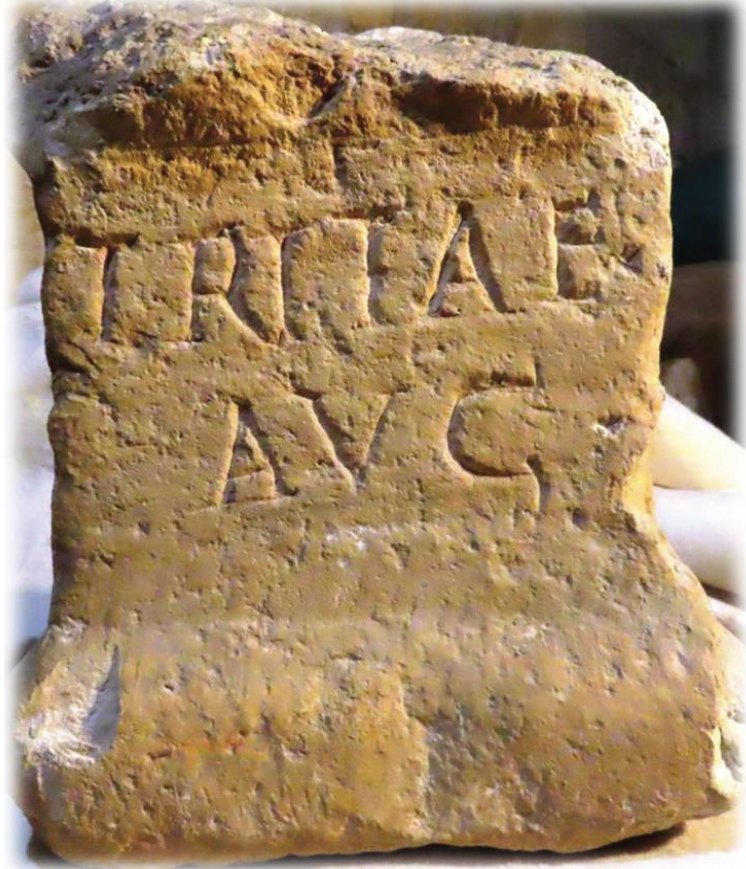
Një altar kushtuar kësaj hyjnie u zbulua në zonën e gjermimit të banjave romake në Nesazio, në shekullin III të erës sonë dhe ku lexohet: TRITAE AUG[USTAE].¹

Në emërtimin e hyjnisë, i ashtuquajturit »interpretatio romana«, i përfutur duke shtuar emërtimin „Augusta“, shihet si një hyjni autoktone, gjë që duket edhe nga redaktimi në kuadrin e sinkretizmit romak.

Megjithëse origjina ilire e kësaj perëndeshe njihet përgjithësisht,² arkeologjia istriane e mohon³ këtë për shkak të dyshimit të një supozimi të tillë.⁴ Edhe vetë identifikimi i kësaj hyjnie deri tani ka ofruar shpjegime të ndryshme. Disa e konsiderojnë Tritën si mbrojtëse të shëndetit dhe ndoshta edhe një nimfë. Ndërsa të tjerë e nxjerrin (përcaktojnë) atë nga numri i albu-meve. Trita, vjen nga latinishtja tertius, që do të thotë i/e treti/a.⁵

Sot e dimë me siguri se kjo hyjni i përket traditës pellazge dhe fjala trita i përket gjuhës shqipe, Triton. Ndër autorët, Hesiodi thotë; se ky zot i lashtë ishte i biri i Neptunit dhe Amphitritit. Triton ishte trumpetisti ose lajmëtari i Neptunit dhe para tij ai bërtiste dhe luante guskën e tij konkale për të njoftuar ardhjen e

Neptunit kudo. Shqiptarët thonë: Thritëni ose ritëni për shënjimin, brohoritjen, reklamimin. Më tej, Thritëni është një emër dhe tregon atë që jep një zë që bërtet ose një lajmëtar.⁶ Tritan, Triton, Tritanon dhe Traiton janë emra

TRITA (Arheološki muzej Istre - Pula, Lapidarij I, 1. st., inv. A-10, 26 x 21 cm).

të përveçëm vetiakë të ilirët, në Dalmaci dhe Panoni në territorin e Bosnjës së sotme⁷ dhe sot ky emër është i zakonshëm te shqiptarët, si në trajtën femërore Drita (shqiptohet me tingullin d në vend të t) ashtu edhe në versionet mashkullore Tritan, Dritan dhe Driton, me të njëjtin kuptim.

Prandaj, Trita duhet të identifikohet si një perëndeshë lajmëtare, ose si lajmëtare në botën iliro-istriane, e njohur për të bërtiturat dhe britmat e zhurmën e bërë nga turmat me mbërritjen e saj.

1 I.I. X, 1, 665.

2 TOMASCHEK Wilhelm, *Miscellen cit.*, p. 99; PATSCH *Wissensch. Mittheil. aus Bosnien und Herzegovina*, I. IV (1896), p. 287; KRAHE Hans, *Die alten balkanillyrischen geographischen Namen cit.*, p. 117; ROSCHER Wilhelm Heinrich, *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie cit.*, zv. V, 1210.

3 DEGRASSI Attilio, *Culti dell'Istria preromana e romana*, cit., p. 618; GIRARDI JURKIĆ Vesna, *Arte plastica del culto come determinante l'esistenza dei culti romani e sincretici nella regione istriana cit.*, p. 10, op. 12.

4 GIRARDI JURKIĆ Vesna, *La continuità dei culti illirici in Istria durante il periodo romano cit.*, p. 9.

5 So viel ist sicher, das auf den illyr. Inschriften TRITUS (alb. alb. tritë, e trëte) und TRITICUS dem lat. Tertius, DITUS (alb. ditë, dütë) und DITICUS dem lat. Secundus, SEXTUS und SEXTICUS dem lat. Sextus, endlich der dar-danische castellname Κάτταπος (alb. kätter) und Κατταπικός dem lat. Quartus entspricht (TOMASCHEK Wilhelm, *Miscellen cit.*, p. 99).

6 Tritone. Esiodo tra gli autori dice che questo antichissimo Dio era figlio di Nettuno e di Anfritrite. Tritone era il trombettiere o araldo di Nettuno, e lo precedeva gridando e suonando la sua conca marina, per annunciare dovunque l'arrivo di Nettuno. Gli Albanesi per dinotare, gridate, annunziate, dicono: Thritëni o Θritëni. Thritëni poi è il sostantivo e dinota colui che dà la voce, che grida, o l'Araldo (MARCHIANÒ Stanislao, *Studii filologici svolti con la lingua pelasgo-albanese cit.*, p. 54).

7 TRITAN- finden wir in der grundlage des dalmatischen frauennamens Tritan-on (III n. 2792, 3 mal, und n. 6351). Unwillkürlich erinnert man sich hiebei an den vedengott: Trita, trattana. (TOMASCHEK Wilhelm, *Miscellen cit.*, p. 99).

EIA

EIA (Arheološki muzej Istre - Pula, Lapidarij II, 1. st. inv. A-69, 81 x 36 x 29 cm).

Kulti i perëndeshës Eia dëshmohej ekskluzivisht në rrethinat e Pula-s.¹ Megjithatë, kjo hyjni ende nuk është identifikuar dhe përfaqësimi figural (plastik) është gjithashtu i panjohur.² Meqë kulti i kësaj hyjnie istriano-ilire është i përhapur në mesin e banorëve të fshatrave të Pula-s, kuptimi i saj mund të gjendet në gjuhën iliro-shqiptare. Crispi përcakton se eia vjen nga folja eien në kuptimin e fluskave, e cila kujton fjalën greke ζέω ferveo, bullio (latinisht), e ngajshme me zjarrin eiam, e cila është rrënjja, ose rrjedh nga eien. Prandaj, perëndesha Eia mund të identifikohet me hyjninë që ruante zjarrin ose vatrën e shtëpisë. Për këtë arsye ajo konsiderohej si mbrojtëse e familjeve dhe shoqërisë. Grekët e quanin atë Εστία (estía), kurse latinët Vesta.³ Kjo hyjni femër, e adhruar fillimisht në Azi dhe sidomos në Trojë, do të shpjegonte përhapjen e kultit të saj në Istria me mbërritjen e kolleëve, veteranëve të luftës së Trojës. Dhe, sipas të njëjtës traditë, kultin e kësaj hyjnie thuhet se e ka mbajtur Enea (Aeneas), princi i dardanëve, një luftëtar shumë i aftë dhe një aleat i trojanëve, i përshkruar në Iliadën e Homerit dhe në veçanti në Encidën e Virgjilit, karakterizuar nga bredhjet/marshimet e gjata dhe shumë humbje të shkaktuara nga Juno i zemëruar pas ikjes nga Troja. Vesta është një nga hyjnitë pagane më të vjetra [...] dhe besohet se statuja dhe kulti i saj u sollën në Itali nga pellazgu Enea, sepse ai ishte një nga hyjnitë e tij mbrojtëse. Duket se grekët, sipas të gjitha gjasave, kanë mësuar ta adhurojnë këtë perëndeshë nga pellazgo-shqiptarët dhe as i kanë përfunduar dhe as filluar sakrificat pa adhruar Vestën, e cila thirrej përpara gjithë perëndive të tjera. Dihet që Vesta, Εστία, Εφέστος, kishin tempuj në Delfi dhe Athinë, si edhe në Tenedus, Ar-

gos dhe Miletus, të gjitha toka të themeluara nga të ashtuquajturit pellazgë. [...] Kjo nuk nënkupton materialet (drutë) e zjarrit që digjen dhe konsumohen dhe as flakën që prodhon çdo të keq; por zjarrin që formon harmoninë e mrekullueshme shtëpiake dhe ushqen e ruan te njeriu parimin e vazhdueshëm, të gjallë etë përjetshëm të krijimit dhe frutshmërisë.⁴

1 The theonym Eia appears in dedicatory inscriptions, with the added epithet of Augustus, on three epigraphs found in Pula, on two from Nezakcij (Nesazio), and on an inscription from Dvigrad. This leads us to the assumption that the cult of this female deity was established exclusively in the countryside around Pula, and they are dated to the 2nd and 3rd centuries AD. Nezakcij: EIAE AUG[USTAE] L[UCIUS] TORIUS STEPHANUS V[OTUM] S[OLVIT] L[IBENS] M[ERITO] (I.I. X, 1, 660); EI[A]E AUG[USTAE] SAC[RUM] BRISSINIUS IER[.] V[OTUM] S[OLVIT] L[IBENS] M[ERITO] (I.I. X, 1, 659); Pulj: EIAE AUG[USTAE] ANT[ONIA] SEVERINA V[OTUM] S[OLVIT] (I.I. XII, 3; CIL V, 8); Dvigrad: EIAE AUG[USTAE] L. GN[AEUS] POLLENT[IUS] V[OTUM] S[OLVIT].

2 DEGRASSI Attilio, *Culti dell'Istria preromana e romana cit.*, p. 616; GIRARDI JURKIĆ Vesna, *Arte plastica del culto come determinante l'esistenza dei culti romani e sincretici nella regione istriana cit.*, p. 9-10; GIRARDI JURKIĆ Vesna, *La continuità dei culti illirici in Istria durante il periodo romano cit.*, p. 9.

3 DEGRASSI Attilio, *Culti dell'Istria preromana e romana cit.*, p. 616; GIRARDI JURKIĆ Vesna, *Arte plastica del culto come determinante l'esistenza dei culti romani e sincretici nella regione istriana cit.*, p. 9-10; GIRARDI JURKIĆ Vesna, *La continuità dei culti illirici in Istria durante il periodo romano cit.*, p. 9.

4 CRISPI Giuseppe, *Memoria sulla lingua albanese cit.*, p. 61.

5 MARCHIANÒ Stanislao, *Studii filologici svolti con la lingua pelasgo-albanese cit.*, p. 77.

RRËNJËT
LE RADICI

Mensile di attualità,

storia e cultura italo-albanese

Direttore editoriale: Hasan Aliaj

Sede operativa presso: Hasan Aliaj

via Principe Amedeo n. 20,

00046 Grottaferrata (RM)

Tel. +39/3335912236

hasan.ali@tiscali.it

redazione.rrenjet@yahoo.com

editoriarrenjet@hotmail.it

gazetarrenjet.word.pres

Capo redattore: Andrea Llukani

Capo traduttore: Valbona Jakova

Fotoconista: Ylber Gjergji

Marketing: Petrit Aliaj

Traduttori: Ana Bisholla, Angela Kosta.

Traduttore lingua inglese: Dr. Shpresa Fundo Gjergji

Traduttore lingua francese: Mirela Xhava Leka

Membro del giornale: Antonio Biasco,

Angelo D'Ottavi, Aurel Shtembari,

Bardhul Durmishi, Fitije Picari,

Giuseppe Chimisso, Lilly Gradilone, Lutfi Alia,

Mark Palmikaj, Dr. Adriana Qafa,

Nikollaq Doraci, Petrit Belliu, Peter Stoka

Eqerem Canaj

Direttore responsabile:

Daniele Priori

Proprietario ed editore:

Associazione "Rrenjet" – Le radici

Direzione, redazione e amministrazione:

via Principe Amedeo n. 20,

00046 Grottaferrata (RM).

Tel. +39/0683606938,

cell: +39/3335912236

Registrazione del Tribunale civile di Velletri

n. 11/2003 del 25/06/2003

Përkujdesja grafike: Botime M&B

E-mail: mbotime@gmail.com tel: +355/692068608

Mitologjia e lashtë për Bletën dhe mjaltin

Nga Edibe Selimi-Osmani -Tetovë

Bletët kanë qenë në planetin Tokë për rreth 30 milion vjet, sigurisht ata qenë dhe do të mbeten gjithmonë të rëndësishme në jetën tonë. Kanë rëndësi të veçantë pasi ato polenizojnë afërsisht 130 kultura bujqësore duke përfshirë frutat, fibrat, arrat dhe perimet.

Bleta në regionin grek, por edhe në ate hitit, e në regjione të tjera, paraqitet në kultin e *Nënës së Madhe*, përkatësisht në manifestime të këtij kulti si simbol i pastërtisë seksuale dhe ndershmërisë vajzërore. Priftëreshat që i ruajn tempujt e hyjneshës Afërditë (përkatësisht Kybelës Demetrës e të Rhejës), në Greqi, veçmas në Azi të Vogël, janë quajtur *Melissai*, kurse vetë bleta në tekstet e shumë autorëve përmendet edhe si simbol i shpirtit, si kafshë kulti mbi priftëreshat "Melissa".¹ Mjaltit i kanë dhënë domethënie të elementit të gjallërisë, plleshmërisë dhe të pavdekshmërisë.

Pamje të njerëzve duke mbledhur mjaltë nga bletët e egra datojnë prej para 10.000 vjetësh. Bletët në enët e qeramikës filluan të përdoren rreth 9.000 vjet më parë në Afrikën e Veriut. Argumentimi shfaqet në artin egjiptian prej rreth 4.500 vjet më parë. Asokohe përdorshin kosheret e thjeshta dhe tymi, ndërsa mjalti është ruajtur në kavanoza, disa prej të cilave janë gjetur në varret e faraonëve si Tutankhamuni. Përveç rolit të tyre në prodhimin dhe pjalminin e mjaltit, bletët e mjaltit prodhojnë gjithashtu dyll dhe pelte mbretërore.²

Egjiptianët e lashtë, i nderonin bletët e mjaltit si lajmëtarë nga perënditë, të cilët i quanin "Lotët e Ra", e përdorën bletën si simbol për të përfaqësuar Egjiptin e Poshtëm në hieroglifin mbretëror i njohur në botë si "Toka e bletës". Në një nga legjendat thuhet se *Melissa*, ishte një nga tre nimfat me krahë që zbuloi dhe më pas i mësoi njeriut përdorimin e mjaltit. Ajo ju dha njerëzve fuqinë e profecisë nga shenjat në natyrë.³

Illirët e lashtë, falë kushteve të favorshme klimatike dhe bimësisë së pasur mjaltëdhënëse, janë marrë edhe me rritjen e bletëve. Vetë Aristoteli, filozof grek dhe njohës i mirë i bletarisë, ka shkruar se Ilirët kishin bletarë të shkëlqyer, se bletët dhe mjalti përdorshin gjerësisht nga Ilirët. Tek Ilirët e quajtur *Taulantë*, bëjnë verë nga mjalti. Ndërkohë Ilirët e fisit *Abri*, ishin të njohur edhe si prodhues të një birre nga meli, elbi dhe mjalti, e quajtur *sabaia* (birrë meli).⁴

Lidhur me mitologjinë Ilire, është edhe emri *Melisa* (Amelisa), Ambelsia që do të thotë një lloj blete; etimologjia shqip, mbledhësja e ëmbëlsisë e nektarit. E bija e *Epidamnit*, ishte një nimfë që ngelet shtatzënë nga *Poseidoni* dhe lindi *Dyrrahionin*, hyun e dy rraheve-porteve). Ilirët *taulantë*, për nderimin e kësaj stërgjysheje të bletëve, përveç përdorimit si emërtim mitologjik e si antropomim, ia kishin ngjitur emrin edhe një kepi detar, *Kepi Melissa/Melisonios*, në jug të Durrësit.⁵

Simboli i bletës

Nga të dhënat e autorëve antik mësojmë se një nga monedhat e para në botë kishte simbolin e një Blete. Maska më e përsosur me simbolin e bletës është gjetur në nekropolin e Trebenishtës. Nga të dhënat e shkruara thuhet se kufomat e perandorëve të mëdhenj varroseshin në kryqe ari dhe mbuloheshin me mjaltë për të parandaluar kalbjen.⁶

Edhe sot si popull trashiguan simbolin e Bletës të aplikuar në disa elemente të veshjes kombtare të Rekës së Epërme. Mbase prej këtu rrjedh adhurimi për Bletën dhe fakti që vetë Bleta si motiv qëndrisjeje është e kudogjendur në punimet dhe në veshjen e kësaj zone. Siç kemi mbështjellakun e vajzës **paramartesore dominohet nga motive i Bletës. Çulkat,**

"Went drearily singing the chore-girl small."

janë pjesa e dytë e të mbathurave, dominon motivi i bletës, që do të thotë se motivi i Bletës është një vazhdimësi e trashëguar nga të parët.⁷

Është për t'u theksur se motivin e Bletës, nuk e hasim në pjesët e veshjes të grupmoshës së thyer. Në manifestime të ndryshme të këtij kulti, edhe në këto vise na del si simbol i *pastërtisë seksuale*, dhe ndershmërisë vajzërore.

Vazhdimësia e besimeve popullore në kultin e Bletës

Në studimin e etnologut Tirta, thuhet se besimet me mitologjinë janë formë e ndërjegjes shoqërore. Kanë të bëjnë me bindjen në ekzistencën e forcave të mbinatyrshme, shpesh here me gjëra të pashpjegueshme dhe që "ndikojnë" për të mire a për të keq në fatin e jetën e njerëzve.⁸

Sipas besimeve tradicionale popullore, Bleta dikur ka qenë njeri; mbase për këtë thuhej *vdij* e jo *ngordhi*. Ajo nuk nëmet. Është mëkat i madh të nëmësh Bletën. Përpara se t'i merrnin mjaltin, njerëzit lahashin, sepse besonin se në të kundërtën bleta nuk do të jep-te më mjaltë, madje dhe se mund të "vdiste".⁹ Nuk bëhej ashure me mjaltë se del nga shpirti i mizave - bletë; nuk duhet të shkelet uji me të cilin lahen duart kur hanë mjaltin, se është mëkat i rëndë.

Franc Nopça, e lidh këtë nderim për Bletën me mitraizmin, por do të ishte më afër mendsh ta shpjegonim me traditat e lashta vendase, që mbase na kthejnë te Melissa e lashtësisë, te nimfa e shndërruar në bletë, pra te stërgjysheja e të gjitha bletëve dhe nëna e Dyrrahut.¹⁰

Janë në popull një varg sinonimesh. Bleta ndryshe quhet edhe *Bjetës* (Skavinë-Pukë), *Bleta e Marcolit* (*Kroni i Madh-Shllak*), *Curri i Bletës* (Benë-Shllak), Rrethi i Bletës (Vukël) e tjerë.¹¹

Në popull egzistojnë një varg ceremonish me mjaltin dhe Bletën. Disa prej tyre kanë ngelur vetëm në kujtesë, të tjerat praktikohen edhe sot.

Kur ka lindur një fëmijë, atij i jepej mjalt

për t'i bërë urimin e mirëdashjes, duke i uruar një shëndet të mirë dhe në veçanti për të larguar demonët.

Ndër ortodoksët e Rekës së Epërme, nëpër kisha, mjalti është pjesë e ritualeve. Kur pagëzohet foshnja, prifti këndon meshën, nuni, ia pret flokët foshnjës, përlyne gishtat e dorës me mjalt, prek qimet e flokëve, ia ngjet monedhës. Monedhën lehona e mbart në brez, aq sa kohë mëkon foshnjën me gji.¹²

Për lehonën, e zonja e shtëpisë gatun petulla, (*petlla llahuze me mjalt*), fton të afërmit. Lehona është e pra që e han petullën me mjalt.

Për çiftin e ri, natën e gjerdekut, magjatorja bën (*pet'lla dhondreje me mjalt*). Nga këta petulla hanë vetëm nusja me dhëndrin.

Në Rekën e Epërme, për kremten e *Shën Mërisë Vogël*, ortodoksët shqipfolës kremtojnë festën, ndërsa myslimanët na thonë se është Dita e Mjaltit. Veçojmë disa ceremoni:

Banorët e Sencës dhe Bogdit janë kultivues të zot të Bletës, te këta banorë dallohet mjalti i cilësisë më të mirë. Ata pa dallim feje u bëjnë nder bletëve. Të krishterët ftojnë priftin në shtëpi, temjanis kosherët duke kënduar meshën. Kjo ditë është e trashëguar nga të parët e tyre duke ia përcjellur kremten brezit të ri. Gjatë vizitës tonë veçuan disa urime të bukura: *-E gëzofshit ditën; U qoftë ndihmë dita; U shtofshin gjetët (bletët); N'mat ma shumë gjetë e mjaltë. I zoti i shtëpisë ia kthen: Amin, n'mat ma mirë ngjefshim!*

Në përgjithësi, bartëse e të gjitha ceremonive rituale gjithmonë ka qenë gruaja. Në fshatin Krakornicë, në prak të kremtes, ajo mbushë ujë dhe e dërgon në kishë. Pa lindë dielli, *ujtin e fjetun*, e sjellën në shtëpi. Me ndihmën e hithërave, stërpikën kosheret duke thënë: *U shtofshin gjetët! Gjetët si hithi, mjalti si uji!*¹³

Në fshatrat e Dervenit të Tetovës, në prak të Shën Gjergjit, avisat bletare, shpejtojnë të mbledhin lule të verdha. Zbukurojnë kosheret e bletëve.

Ditën e Verës, mbikqyrësja e bletëve, në kusin e bakrit, sjellën nga lumi *guraleca të bardha*. Në formë rrethi zbukuron çdo kosh.

Sipas të dhënave që janë mbledhur në Ballkan, e gjetiu, del e qartë se **guralecat** kanë qenë personifikim i shpirtit të të ndjerit. Pikërisht këtë domethënie e kanë pasur edhe *guralecat e bardhë* që i ndeshim në nekropolet ilire. Interesantë është që edhe **banorët e sotëm të këtyre viseve mendojnë se në guralecat e lumenjve janë të vendosur shpirtërat e të ndjerëve dhe se në përgjithësi guraleci ka do veti të veçanta magjike**¹⁴. Bletët, që të mos i preke syri i keq, vërrejmë mbi koshere tenxhere të vjetra. Çdo kosh është i lidhur me kind të zi. E zonja e shtëpisë, çel magjen, gatuan ndonjë lloj pete. Në afërsi të koshereve, ajo vendos nga një kore petë të lyer me mjalt.

Si përfundim

Pafuqia e njeriut përballë fuqive të natyrë dhe prej këndeje, besimet e kota bënë që të lindin një sërë ritesh edhe për bletën, me anë të të cilave njeriut përpigjet të ndikojë mbi forcën misterioze, që këta gjatë vitit t'ia sjellin shëndetin dhe mirëqenien. Siç duket mjalti ishte prezentë në ritet më të rëndësishme të jetës së njeriut: gjatë lindjes, martesës dhe vdekjes. Nga e gjithë kjo mund të konkludojmë se pa bletë nuk ka mjaltë, nuk ka fruta, dhe si rrjedhojë nuk mund të mbijetojnë bimët sepse pa fruta nuk mund të shumëzohen, pra nuk mund të

*jetojnë as kafshët dhe as njerëzit. Albert Einstein, ka thënë: "Nëse bletët zhduken nga faqja e dheut, njeriut do ti mbeten vetëm 4 vjet jetë. Pa bletë s'ka pllenim, s'ka fruta, s'ka kafshë, s'ka më njerëz"*¹⁵.

1 U. Pestlozza, Sacerdoti e secerdo nei culti di Athena e di artemide, Studii e materiali di storia delle religioni 9, 1933, faq.173. Shif më gjerësisht në Aleksandër Stipçeviq, Simbolet e kultit të Ilirët Bleta, faq.101-102

2 Engel, M.S. (2005). bletët Emrat e grupit të familjes për (Hymenoptera: Apoidea). Muzeu Amerikan Novitates 3476: 1-33.

3 "BEE GOOD" <https://beegood.co.uk/.../the-tradition-of-telling-the-bees/> (Shif më gjerësisht "Mjaltë Morave")

4 Burimet e shkruara greke dhe romake për Ilirinë, gazeta Epilogu f.2 e 18.12.2023.

5 Mark Tirta, Miti ndër shqiptarë, Akademia e Shkencave e Shqipërisë -Instituti i Kulturës popullore Dega e Etnologjisë, Tiranë 2004, faq.66

6 Edibe Selimi-Osmani, Vazhdimësia e elementeve me simbole solare në nekropolin e Trebenishtës.. ETNOALB 4 27.10.2020NEW faq.87

7 Edibe Selimi-Osmani, Veshja autoktone e femrave të Rekës së Epërme-Authentic clothing of women from Reka e Epërme, vëllimi I, f.37

8 Prof.dr.Mark Tirta, Mitologjia e shqiptarëve (Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GER, 2003, faq.399.

9 Prof.dr.Mark Tirta, Mitologjia e shqiptarëve (Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GER, 2003, faq.66

10 Nopcs-, dr. Franz Baron-Shqipëria katolike e Veriut, përkthyer nga Arif Kutleshi, botuar në për dy-muajshën "Fjala" Tiranë, nr.1, maj/qershor faq.17-26.

11 Azem Qazimi "Fjalor i Mitologjisë demonologjisë shqiptare (Të kremte rite e simbole) -Plejad, faq.27-28,

12 Edibe Osmani, Rite lidhur me lindjen e fëmijëve në malësinë e Tetovës e të Gostivarit, botoi Kultura popullore Nr.1,2,1999, faq.199-212

13 Edibe Selimi-Osmani, Rite e besime popullore në viset e Tetovës dhe të Gostivarit, Shkup 1997, faq.90

14 V.Çajkanoviq Studije i religjije. Shif më gjerësisht: A. Stipçeviq, Simbolet e kultit të Ilirët, vep. e cituar f.86.

15 Sievers Bernd J. Fischer, Identitete shqiptare, Mite dhe histori (Mitet dhe kufijtë e diskutueshëm), fq.209

Il Monastero di Mezzojuso nella storia culturale arbëreshe*

Di Pietro Di Marco

Nel 1131 e nel 1133 due diplomi regi² disponevano che tutti i monasteri greci di Sicilia dovevano dipendere da quello del SS.mo Salvatore di Messina, che veniva elevato ad archimandritato.³

Fu così inaugurato il sistema federativo, applicato, alcuni decenni più tardi, da Guglielmo II (1168) ai monasteri della Calabria e della Basilicata.

Ciò, insieme alla politica ostile degli Aragonesi, alla ricchezza dei monasteri passati in commenda a cardinali e dignitari, al progressivo assottigliarsi dell'elemento greco (diminuito, il numero dei monaci greci veniva sostituito dagli italo-greci: l'ignoranza della lingua greca cedeva il passo al volgare) causò la decadenza del monachesimo italo-greco. Non era più il tempo dei sovrani normanni o svevi, quando dall'Italia meridionale si inviavano alle università di tutta l'Europa le traduzioni dal greco dei classici e filosofi, quando il Petrarca e il Boccaccio coltivavano dotte relazioni con un Leonzio Pilato⁴ il tessalonicense o un Barlaam di Seminara di Calabria, «uomo talmente dotto da non esservene uno simile in tutta la Grecia».⁵

Da Venezia si portò a Messina anche il Bembo per impararvi il greco.

Il cardinale Bessarione,⁶ commendatario del SS.mo Salvatore di Messina e dell'abbazia di Grottaferrata,⁷ si adoperò per la ripresa della vita ascetica e intellettuale.⁸

Ebbe successo solo a Grottaferrata⁹ e Messina,¹⁰ dove riaperse i battenti la scuola di greco sotto la guida dell'umanista greco Costantino Lascaris. I monaci furono obbligati a frequentarla.

Dopo la morte del Bessarione, Filippo II propose l'abrogazione dei monasteri, a cui si opposero i cardinali Guglielmo Sirleto e Giulio Santoro¹¹ e il papa Gregorio XIII con una riforma radicale, da cui sorse ufficialmente l'Ordine di S. Basilio Magno¹² (1579).

Furono istituite tre ripartizioni: siciliana (Messina), calabro-lucana (Rossano) e romano- napoletana (Grottaferrata). Le attività dei monaci erano lo studio, la preghiera, l'educazione dei giovani e l'apostolato.

Ma arriviamo al Monastero di Mezzojuso.

In una memoria su Mezzojuso di Papàs Nicola Figlia¹³ vi è scritto che gli Albanesi fin dal 1601 determinarono di fondare un monastero bizantino di rito greco presso la chiesa di S. Maria di tutte le Grazie e a questo scopo i giurati e Andrea Reres¹⁴ inviarono in Oriente il P. Mitrofanò,¹⁵ ieromonaco, perché conducesse a Mezzojuso alcuni monaci. Tale decisione, confermata anche dal Chetta,¹⁶ fu oggetto di un atto del 12 gennaio 1601 stipulato presso il notaio Luca Cuccia.

Il monastero comincia a divenire realtà: «Andrea Reres nome glorioso, discendente della nota famiglia Reres, lascerà indelebile nella storia e negli animi dei suoi connazionali il monumento più significativo della sua pietà e del suo patriottismo».¹⁷

Sia il Figlia che il Chetta riportano le tassative disposizioni del Reres nel suo testamento, dettato al Notaio Antonio Glaviano di Palazzo Adriano il 13 aprile 1609, «sotto pena di caducità, i monaci debbono essere sempre greci e albanesi, professanti il rito e la disciplina orientale».¹⁸

Mirabile previdenza di un uomo illuminato, come dice il Buccola,¹⁹ poiché scopo della fondazione del monastero da popolare con soli greci e albanesi, professanti il rito greco²⁰, era quello di provvedere alla necessaria assistenza spirituale delle comunità albanesi di Sicilia e quello di formare «i monaci» che, forniti di pietà e di dottrina, potessero recare giovamento ai loro connazionali d'Albania, aprendovi scuole ed esercitandovi opere di apostolato.

Nella cronaca del Granà²¹ (pp. 86-89) vengono messe in rilievo le nobili qualità morali del Reres e il fine della fondazione del monastero.²²

L'opera, voluta e con munificenza realizzata dal Reres, diede modo di fondare quello che fu il primo e più importante centro culturale dei paesi albanesi di Sicilia.

Vivo era lo studio della lingua greca e della lingua albanese sia perché non venisse meno la lingua natia sia perché si potesse convivere e comunicare con i greci e gli albanesi. Papàs Nicola Chetta così si esprime: «Li monaci vi furono quanto santi altrettanto dotti e vi aprirono

scuole, che resero Mezzojuso quasi l'Atene delle nostre colonie, le quali altrimenti avrebbero perduto il greco idioma e il rito».²³ E certamente considerevoli furono i vantaggi che la comunità arbëreshe di Sicilia ne ricavò; e non solo essa, ma in special modo la santa Sede²⁴ per le missioni in Cimarra.²⁵ Li i monaci di questo Monastero ripresero e coltivarono le opere intraprese anni prima da Mons. Neofito Rodinò,²⁶ Simeone Lascaris,²⁷ Onofrio Costantini,²⁸ Giovanni Giuseppe De Camillis²⁹ e, soprattutto da Mons. Arcadio Stanila,³⁰ che accolse i primi monaci arrivati da Mezzojuso: Don Nilo Catalano e Don Filoteo Zassi.

Papàs Onofrio Buccola, arciprete di Mezzojuso, aggiunge a quanto detto dal Chetta sull'argomento: «Fu veramente grande l'utilità che ne conseguirono tanto gli Albanesi dell'Isola come quelli della madre patria per le Missioni ivi incessantemente praticate dai padri di questo Monastero, i quali, per le zelanti loro fatiche in pro dei fratelli oppressi dal barbaro turco, poi furono creduti degni dalla S. Sede di essere insigniti dell'alta dignità del vescovado. Tra questi meritano di essere ricordati gli Ecc.mi Monsignor Don Nilo Catalano,³¹ oriundo di Messina, Don Filoteo Zassi³² e Don Callinico Granà da Mezzojuso e Don Basilio Matranga e Don Giuseppe Schirò da Piana dei Greci».³³

Del Monastero hanno scritto il Rodotà,³⁴ il Chetta, il Buccola, il Giovannelli, il Borgia,³⁵ il Minisci, nessuno però ha ricostruito la storia dalla fondazione fino al 1866, anno della soppressione.

Per far conoscere le vicende storiche di quello che ancora oggi a Mezzojuso è ricordato come un Istituto di cultura tra i più eccelsi, e i nomi dei monaci che diedero lustro con la loro pietà e dottrina alle comunità arbëreshe di Sicilia e non solo, Papàs Lorenzo Perniciaro³⁶ ha raccolto parecchio materiale: i documenti sono nell'archivio del Monastero e in quello della Parrocchia di San Nicolò a Mezzojuso.³⁷

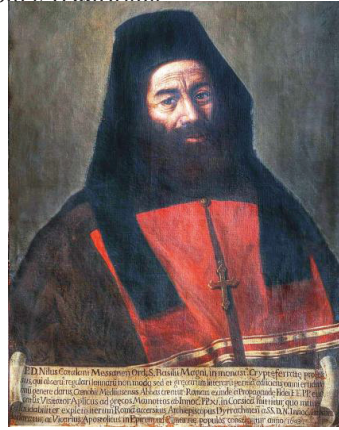
Interessante è una copia di un antico manoscritto che porta il titolo *Memoria per il Monastero di San Basilio di Mezzojuso*.³⁸ Il volume, uno dei tre esistenti nell'archivio parrocchiale, è stato trascritto da Carmelo Figlia-Spata, arbëresh di Mezzojuso. Il manoscritto inizia con un breve estratto del testamento

di Andrea Reres e prosegue con i fatti più importanti del monastero dalla fondazione fino alla morte di Papàs Don Nunzio Schirò, primo abate mezzojusaro, avvenuta il 16 ottobre 1706. Interessante è la relazione dettagliata sul monastero del Volume II dei *Documenti Graecanici* (alle pp. 53-69 di tale manoscritto vi è l'elenco quasi completo degli Abati dalla fondazione fino al 1866).

A p. 60 così si legge: «Tutta questa serie narrata di Abati è stata raccolta dai libri e scritte del Monastero, e da relazione del Don Callinico Granà albanese, monaco, economo, antico conoscente di questi superiori».

Ricostruire gli studi e le discipline a cui i monaci si dedicavano è opera molto impegnativa perché occorrerebbe un enorme lavoro di spoglio sia della cronaca del Granà sia dei diari manoscritti del Monastero che si conservano in trenta grandi volumi in folio. Qualche lume si potrebbe ricavare dalla biblioteca che i monaci hanno costituito nel tempo. Questa prese origine dal personale corredo librario dei primi monaci e si andò via via accrescendo in modo vario ed eclettico.

Nel 1668 l'Abate generale dei Basiliiani d'Italia³⁹ visita il Monastero e detta norme per

P.D. Nilus Catalani

Andrea Reres

la custodia dei libri: «Si stabilischi il loco della libreria, nel quale si mettano tutti li libri... et acciò li libri continuamente si conservino comandiamo...»⁴⁰.

Copia dell'inventario voluto da Teofilo Pirro è conservata nell'archivio parrocchiale della chiesa di S. Nicolò di Mezzojuso, Cartella XXXI, dove sono elencate, compresi dodici manoscritti greci, sommariamente 308 opere, in gran parte identificabili con quelle ancora oggi presenti.

Come precedentemente detto, l'attività dei monaci fu rivolta alla istruzione e formazione dei giovani, e il Monastero divenne per circa due secoli centro di irradiazione di cultura, un Ateneo delle colonie albanesi: la loro sensibilità vedeva nella biblioteca il cuore di ogni attività tendente alla salvaguardia e al progresso dell'etnia trapiantata nella nuova terra.

Nell'archivio della parrocchia di S. Nicola, Cartella XXX, si conserva un elenco dattiloscritto di 451 volumi, di cui 121 in lingua greca, esistenti nel Monastero prima della soppressione. Ad oggi il posseduto assomma ad oltre 11.000 volumi, di cui circa 1.500 appartengono al fondo antico, che comprende opere di varie materie ed epoche, dal XV al XIX secolo. Questo fondo ci rivela di quale importanza e ricchezza deve essere stata la biblioteca se ancora vi figurano dei pezzi veramente preziosi.⁴¹

Vi si trovano *tre codici greci*⁴² dei secoli XIV-XVI, otto manoscritti in latino dei primi anni del '700, contenenti commenti alle opere di Aristotele, un incunabolo, circa 150 edizioni del XVI secolo, di cui una cinquantina in greco, circa 200 edizioni del XVII secolo di cui almeno 50 in lingua greca, oltre 320 opere pubblicate nel XVIII secolo. Accanto a testi agiografici e ad un'ampia e selezionata raccolta di manuali liturgici dal XVI al XX secolo, si possono

trovare numerose opere relative a vari campi dello scibile: testi di filosofia, medicina, storia, letteratura, filologia, astronomia, matematica, a testimonianza della vastità d'interessi dei monaci che le raccolsero; e poi edizioni pregevoli di Aldo Manuzio, dei Giunta, dei Blado, degli Etienne.⁴³

Piace ancora far notare la presenza di parecchie opere appartenute a Neofito Rodinò: era costui un monaco basiliano tra i più fecondi scrittori ecclesiastici greci della prima metà del XVII secolo; fu a Mezzojuso su invito dell'arcivescovo di Palermo Giannettino Doria, per aprire una scuola per gli abitanti della colonia albanese, e vi rimase per circa due anni tra il 1621 e il 1625.⁴⁴ In molte delle pubblicazioni in greco della Biblioteca è presente la nota di possesso in caratteri greci *Ek ton biblion tou Neophitou Rodinou*; in una poi si legge che egli era insegnante di lingua greca nel regio ginnasio di Napoli nel 1654; evidentemente in uno dei suoi numerosi viaggi il Rodinò ripassando per Mezzojuso ha fatto dono al Monastero, ormai sorto, della sua biblioteca privata.⁴⁵

L'arciprete Figlia dice «ciò che facilmente si pose in opera col tempo è riuscito un nobile Monastero, molto considerevole per le sue fabbriche».⁴⁶ I lavori di costruzione iniziarono nel 1622 e si conclusero nel 1648.

La vastità dell'edificio si intravede sia dalla strada che porta al centro abitato sia dall'alto delle due colline che sovrastano l'abitato: la «Brigna» (toponimo arbëresh) e «Dirrasco» (dal greco Dirrachion, Durazzo, nell'Epiro).⁴⁷

Il Granà, monaco di Mezzojuso, ci descrive i due atti di donazione stipulati il 20 novembre 1650 presso il notaio Luca Cipolla di Mezzojuso⁴⁸ e l'accoglienza riservata ai primi monaci che furono fatti venire direttamente dall'isola di Candia (Creta) in numero di sette con l'egumeno P. Geremia Scordili, cui si aggiunsero Serafino di Macedonia e Nicola Parrino di Mezzojuso. Pochi ma dotati di pietà e buona istruzione: in un'atmosfera di preghiera e studio animarono tutta la comunità arbëreshe.

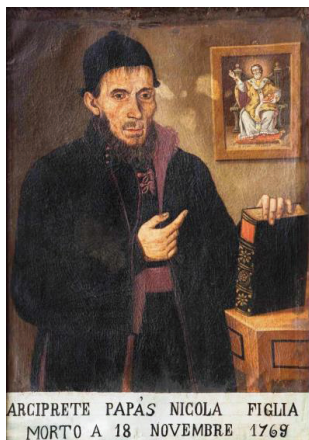
Molti giovani dalle altre comunità accorrevano perché ivi si manteneva gelosamente il rito e la disciplina bizantina⁴⁹ come pure le tradizioni, così da formare un ambiente di speciale attrattiva per ogni orientale.

Ne è testimonianza l'episodio del patriarca di Ochrida, Atanasio Musachi⁵⁰, che arrivato a Roma per incontrarsi con il Papa, prima di ritornare in sede, ha voluto visitare il monastero e la comunità arbëreshe di Mezzojuso, da dove spediva il 6 ottobre 1671 una lettera (in greco) al Cardinale Prefetto di Propaganda sollecitando la licenza di ordinare quanti erano pronti ad abbracciare la vita monastica.

Il rifiorire tra gli albanesi di Sicilia della vita religiosa nel rito e nella disciplina greca in seno alla Chiesa cattolica era, da una parte, eloquente risposta alle assurde accuse e al disprezzo dei latini, dall'altra, forniva esempio agli Orientali che l'unione con la Chiesa cattolica non era sinonimo di abbandono della propria Tradizione.⁵¹

L'esistenza di comunità cattoliche orientali che vivono integralmente nella loro Tradizione è Apostolato dimostrativo per la causa dell'unità della Chiesa. A ciò si aggiunga l'opera svolta dai monaci di Mezzojuso, come risulta dalla lettura delle toccanti pagine di storia missionaria dagli stessi vissuta per oltre un secolo tra gli Albanesi della provincia di Cimarra.

Quando nel 1692 la Congregazione di Propaganda decideva, su richiesta degli stessi Chimarioti, di riprendere il lavoro iniziato nel 1633 da Neofito Rodinò e proseguito con alterne vicende da Simeone Lascaris, Arcadio Stanila, Onofrio Costantini e Giovanni Giuseppe De Camillis (quasi tutti educati nel Collegio greco di Roma e Figli di S. Basilio per professione monastica), la scelta dei missionari tra i membri

possono prepararsi e formarsi questi soggetti, se non nell'insigne monastero di Mezzojuso dove lo zelo dell'Abate Generale non finisce di radunare uomini dotti nelle lettere greche e latine, affinché la Congregazione di Propaganda possa scegliere i suoi Missionari?

Firmano il Memoriale: l'arciprete, sette parroci, altri sette sacerdoti e due chierici. Uno di questi ultimi è Giorgio Guzzetta, già dottore in teologia: Colui che la Divina Provvidenza avviava a grandi destini.

P. Giorgio Guzzetta fu valido difensore dei diritti⁵⁶ del Monastero di Mezzojuso, e, in tempi difficili, volle la conservazione delle sue gloriose tradizioni orientali e ne incoraggiò le missioni. Fu lui ad avviare allo studio e alla pietà mons. Giuseppe Schirò, divenuto arcivescovo di Durazzo, ma prima maestro dei novizi a Grottaferrata e poi, a Mezzojuso, professore di Lingua greca.

Al Seminario greco di Palermo⁵⁷ toccherà l'eredità spirituale e culturale del monastero di Mezzojuso⁵⁸ che subirà la sorte di tutti i monasteri di Sicilia, soppressi con la legge del 1866.

Il Demanio dello Stato tentò di impossessarsi del Monastero di Mezzojuso, ma ha dovuto restituirlo alla Chiesa di Mezzojuso e, per suo tramite, alla Compagnia di S. Maria di tutte le Grazie, con Atti transattivi del 20 marzo 1871 e 27 aprile 1872 in notaio Gaspare Franco.

Quale amministratrice dei beni (atto di assegnazione del 20 novembre 1650 in notaio Luca Cipolla), la Compagnia, il 22 febbraio 1920 deliberò di fondare un Istituto Italo-Greco-Albanese «Andrea Reres» per l'educazione e la cultura dei giovani arbëresh sia d'Italia che d'Albania che professino il rito greco. L'Istituto fu approvato con regio decreto il 15 maggio 1924 e il relativo Statuto con regio decreto del 28 maggio 1925.

Un comitato cittadino con a capo Papàs Nicola Franco, Papàs Onofrio Buccola, l'avvocato Nunzio Franco, il prof. Francesco Cuccia, il dott. Buccola, il prof. Badami, Papàs Giovanni Buccola, chiamò alcuni monaci di Grottaferrata per animare l'Istituto. Per decenni l'Istituto «A. Reres» formò bravi professionisti e dotti sacerdoti, fino a quando i Monaci, autonomamente, vi fondano un probandato monastico a servizio di Grottaferrata. Ma questa è un'altra storia.

La venuta dei monaci a Mezzojuso, comunque, ha favorito l'istituzione nello stesso Comune della Congregazione Suore Basiliene «Figlie di S. Macrina»⁵⁹ che operano in Sicilia, in Calabria, in Albania e in India.

Bibliografia

- R. PIRRI, *Sicilia sacra*, Palermo 1649.
 REGOLE del Seminario italo-greco albanese di Palermo, approvate dalla Santità di Nostro Signore Benedetto XIV, nella stamperia della Sagra Congregazione di Propaganda Fide, Roma 1757.
 P. P. RODOTÀ, *Dell'origine progresso, e stato presente del rito greco in Italia osservato dai greci, monaci basiliani, e albanesi libri tre scritti da Pietro Pompilio Rodotà professore di lingua greca nella Biblioteca Vaticana*, per Giovanni Generoso Salomoni, Roma 1763.
 G. D'ANGELO, *Vita del servo di Dio P. Giorgio Guzzetta greco-albanese della Piana, Prete della Congregazione dell'Oratorio di Palermo, ricavata da alcuni mss. del P. Luca Matranga proposito della Piana, e da altre Memorie*, Palermo 1798.
 T. MORELLI, *Cenni storici sulla venuta degli Albanesi nel Regno delle Due Sicilie*, Napoli 1842.
 N. SPATA, *Cenno sulla fondazione, progresso e stato religioso politico delle quattro Colonie greco-sicule aggiunte alla storia di G. Castriota*, Palermo 1845.
 G. CRISPI, *Memorie storiche di talune costumanze appartenenti alle colonie greco-albanesi di Sicilia*, Palermo 1853.
 E. MARTINI, *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane*. Vol. I. Milano 1893.
 A. S. S. LEONE XIII, *Gli Albanesi delle Colonie di Sicilia*, Palermo 1894.
 P. CAMODECA DE' CORONEL, *L'Autonomia ecclesiastica degli Italo-Albanesi delle Calabrie e della Basilicata*, Roma 1903.
 G. LA MANTIA, *I Capitoli delle Colonie greco-albanesi di Sicilia nei secoli XV e XVI*, Palermo 1904.
 O. BUCCOLA, *La Colonia Greco-Albanese di Mezzojuso. Origine, vicende e progresso*, Palermo 1909.
 C. KOROLEVSKIJ, *La Missione Greco-cattolica della Cimarra nell'Epiro nei secoli XVI-XVIII*, in «Bessarione», Rivista di studi orientali, S. III, fasc. 117, 118, 120, 123, Roma 1911-1912.
 O. BUCCOLA, *Nuove ricerche sulla fondazione della colonia greco-albanese di Mezzojuso*, Palermo 1912.
 N. FRANCO, *Necessità di mantenere il rito greco in*

- Mezzojuso*, Roma 1912.
 S. GASSISI, *Contributo alla Storia del rito greco in Italia. Note e documenti*, Grottaferrata 1917.
 STATUTO Organico dell'Istituto Italo-Greco-Albanese «Andrea Reres» di Mezzojuso, Palermo 1925.
 REGOLAMENTO del Probandato Monastico della Congregazione Basiliense di Santa Maria di Grottaferrata, Grottaferrata 1928.
 C. KOROLEVSKIJ, *Le vicende ecclesiastiche dei paesi italo-albanesi della Basilicata e della Calabria*, in «Archivio storico per la Calabria e la Lucania» 1, vol. I (1931).
 G. GIOVANELLI, *Il Monastero basiliano di Mezzojuso*, in «Bollettino della Badia greca di Grottaferrata» 4 (1933) e 5 (1934).
 N. BORGIA, *I Monaci Basiliensi d'Italia in Albania. Appunti di storia missionaria sec. XVI-XVIII*, 2 voll., Roma 1935-1942.
 A. BRUNELLO, *Neofito Rodinò missionario e scrittore ecclesiastico del secolo XVII*, in «Bollettino della Badia greca di Grottaferrata» 5 (1951).
 T. MINISCI, *I Monaci Basiliensi in Sicilia e in Albania*, in «Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata» 11 (1957).
 U. FLORIDI, *P. Giorgio Guzzetta e l'Eparchia di Piana degli Albanesi*, in «La Civiltà Cattolica» 108 (1957).
 M. PETTA, *Tre codici superstiti nel Monastero di Mezzojuso*, in «Bollettino della Badia greca di Grottaferrata» 13 (1959).
 M. PETTA, *Identificazione di codici greci elencati in una lista del secolo XVII esistenti nel Monastero basiliano di Mezzojuso*, in *Sonderdruck aus den Akten des XI internationalen Byzantinisten-Kongresses [München] 1958*. München 1960.
 M. PETTA, *Monaci cretesi in Sicilia nel secolo XVIII*, in «Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata», vol. XV, 1961.
 B. LAVAGNINI, *Monaci cretesi a Mezzojuso, il Patriarca Atanasio II e la Sede di Ochrida*, in «Kretikà kronikà». 15 (1963).
 M. SCIAMBRA, *Indagini storiche sulla comunità greco-albanese di Palermo*, Grottaferrata 1963.
 A. DI MACCIO, *Nuovi contributi alla storia di Mezzojuso* [Tesi di laurea non pubblicata], Università degli Studi Di Palermo, Facoltà di Lettere, Anno Accademico 1963-1964.
 G. A. RIZZO, *Centri culturali degli Italo-Albanesi di Sicilia dalle origini ai nostri giorni* [Tesi di laurea non pubblicata], Università degli studi di Palermo, Facoltà di Magistero, Anno Accademico 1964-1965.
 E. MIONI, *Catalogo dei manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane*. Vol. I, Roma 1964.
 D. COMO, *Italogreci ed Italoalbanesi*, in «Oriente Cristiano», 8, (1968).
 C. BISULCA, *Il Casale dei greci di Mezzojuso. 1450-1540*, Palermo 1970.
 ANNUARIO delle biblioteche italiane, Vol. II, Roma 1971.
 F. MASI, *Il Monastero basiliano di Santa Maria di tutte le Grazie di Mezzojuso* [Tesi di laurea non pubblicata], Università degli studi di Palermo, Facoltà di Lettere e Filosofia, Anno Accademico 1971-1972.
 H. BRESCH, *Pour une histoire des Albanais en Sicile XIV-XV siècles*, in «Archivio Storico Siciliano» 68 (1972).
 Il CARDINALE BESSARIONE nel V Centenario della morte (1472-1972), Conferenze di Studio, 7-8 nov. 1972, Roma 1974.
 I. GATTUSO, *Le istituzioni religiose di Mezzojuso*, Palermo 1975.
 V. PERI, *Chiesa romana e «rito greco»*, G. A. Santoro e la Congregazione dei Greci (1566-1596), Brescia 1975.
 I. GATTUSO, *Un mazzolino di giorni*, Agrigento-Palermo 1977.
 I. GATTUSO, *Due campanili sotto la Brigna*, Agrigento-Palermo 1978.
 V. PERI, *Culto e pietà popolare degli Albanesi d'Italia prima della riforma tridentina*, in «Oriente Cristiano» 3 (1980).
 D. COMO, *Una diocesi della Chiesa italo-albanese. L'Eparchia di Piana degli Albanesi*, Palermo 1981.
 V. PERI, *I metropolitani orientali di Agrigento. La loro giurisdizione in Italia nel XVI secolo, in Bisanzio e l'Italia. Raccolta di studi in memoria di A. Pertusi*, Milano 1982.
 M. SCADUTO, *Il Monachismo basiliano nella Sicilia medievale, Rinascita e decadenza sec. XI-XIV*, Roma 1982.
 V. VON FALKENHAUSEN, *I Bizantini in Italia*, Milano 1982.
 V. PERI, *Il concilio di Firenze: un appuntamento ecclesiale mancato*, in «Il Veltro» 27 (1983).
 A. FYRIGOS (a cura di), *Catalogo cronologico degli alunni e dei convittori del Pontificio Collegio Greco in Roma (1576-1640)*, in *Il Collegio Greco di Roma. Ricerche sugli alunni, la direzione, l'attività*, Pontificio Collegio Greco di S. Atanasio, Roma 1983.
 V. PERI, *La pace da ristabilire tra la Chiesa Greca e la Chiesa Romana nell'ideale unionistico di p. Giorgio Guzzetta*, in «Oriente Cristiano» 2-3 (1985).
 V. PERI, *Studio introduttivo a P. P. RODOTÀ, Dell'origine progresso, e stato presente del rito greco in Italia osservato dai greci, monaci basiliani, e albanesi libri tre scritti da Pietro Pompilio Rodotà professore di lingua greca nella Biblioteca Vaticana*, vol. I., r.a. dell'edizione di Roma, 1758, Cosenza 1986.
 I. ZUZEC, *Le «ecclesiae sui iuris» nella revisione del diritto canonico*, in R. LAUTOURELLE (a cura di), *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, Vol. II, Assisi 1987.
 V. PERI, *Presenza storica ed identità culturale degli Arberëshë*, in P. DE LEO (a cura di), *Minoranze etniche in Calabria e in Basilicata*, Cava dei Tirreni 1988.
 RACCOLTE librerie degli Albanesi in Sicilia. Mostra bibliografico-documentaria in occasione del V centenario della fondazione di Piana degli Albanesi, Palermo 1988.
 G. M. LO BELLO, *La Confraternita di Santa Maria di tutte le Grazie di Mezzojuso* [Tesi di laurea non pubblicata], Università degli Studi di Palermo, Facoltà di Lettere e Filosofia, Anno Accademico 1989-1990.
 A. ORNELLA, S. BIGATTON, P. FIGINI (a cura di), *Annuario delle biblioteche ecclesiastiche italiane*, 1990, Milano 1990.
 G. M. GROCE, *La Badia Greca di Grottaferrata e la Rivista «Roma e l'Oriente»*, Città del Vaticano 1990.
 ARTE sacra a Mezzojuso. Catalogo a cura di Maria Concetta Di Natale. Chiesa di S. Maria di tutte le grazie, 22 dicembre 1990-27 gennaio 1991. Mezzojuso 1991.
 T. FEDERICI, *La Scrittura rivela - l'Icona manifesta*, in «Oriente Cristiano» 3-4 (1993).
 N. FIGLIA, *Il codice chieutino*, edizione critica e concordanza a cura di M. Mandalà, Palermo 1995.
 P. DI MARCO, *Icone Arte e Fede, Mezzojuso*, Bagheria 1996.
 DI MARCO P. (coord.), *Mezzojuso - Territorio, storia, arte, tradizioni*, Mezzojuso, 1997.

- CANTI bizantini di Mezzojuso, a cura di Girolamo Garofalo, Palermo 2001.
 C. FREGA, *Madre Macrina Raparelli, fondatrice della Congregazione Suore Basiliene «Figlie di S. Macrina»*, Mezzojuso 2001.
 N. CHETTA, *Tesoro di Notizie su de' Macedoni*, Introduzione di M. Mandalà, trascrizione di G. Fucarino, Palermo-Contessa Entellina 2002 [1777].
 A. PERNICIARO, P. DI MARCO (a cura di), *Patrimonio librario ed iconografico*, Mezzojuso, 2002.
 A. PERNICIARO, *Il patrimonio librario di Mezzojuso, in Cinque secoli di cultura albanese in Sicilia*. Atti del XXVIII Congresso internazionale di studi albanesi. Palermo 2003.
 P. DI MARCO, *La Chiesa bizantina di Sicilia, in Cinque secoli di cultura albanese in Sicilia*. Atti del XXVIII Congresso internazionale di studi albanesi, Palermo 2003.
 M. MANDALÀ, *Nicolò Chetta. Nel bicentenario (1803-2003)*, Palermo 2003.
 I. GATTUSO, *Opere*, I - II - III vol., a cura di M. Mandalà, P. Di Marco, P. Di Miceli, Cosenza 2003.
 S. PARENTI - E. VELKOVSKA, *Mille anni di «rito greco» alle porte di Roma*, Monastero Esarchico Grottaferrata 2004.
 G. PATTACKAL, *La Congregazione Suore basiliene* [Tesi di laurea non pubblicata], Università degli Studi di Palermo, Facoltà di Scienze della Formazione, Anno Accademico 2003-2004.
 P. DI MARCO, *Mezzojuso, la Chiesa bizantina e la comunità arbëreshe di Sicilia*, in P. DI MARCO, A. MUSCO (a cura di), *Aspetti della Cultura bizantina ed albanese in Sicilia*, Palermo 2005.
 N. DRAGOTTA, *Spiegazione della messa di S. Giovanni Crisostomo - Senso letterale, mistico, storico e dogmatico*, a cura di A. e P. Perniciaro, Mezzojuso 2006.

della comunità monastica di Mezzojuso risultò la più saggia oltre che la più opportuna. Da notare che ciò avvenne su precisa indicazione dei Cardinali di quella Congregazione, a dimostrazione del favorevole concetto che essi avevano del monastero e della maturità spirituale raggiunta in esso.

Si possono solo immaginare le sensazioni provate dal fondatore (ormai scomparso) e dalle comunità arbëreshe di Sicilia quando l'abate del monastero, Nilo Catalano, elevato ad arcivescovo di Durazzo e Vicario Apostolico, con Filoteo Zassi, il 10 maggio 1663 arrivarono in Cimarra. Il lavoro che li aspettava era tra i più difficili. Trovarono: desolazione, miseria, poco o niente formazione culturale e insufficiente formazione cristiana. Per i primi sei mesi a Drimades misero su una scuola frequentata da 80 giovani, poi passarono in Cimarra e poi ancora a Vuno. Venuto meno Mons. Nilo Catalano, prese il suo posto P. Filoteo Zassi, coadiuvato da P. Callinico Granà (ambedue nativi di Mezzojuso); più tardi operarono i due jeromonaci Basilio Matranga e Giuseppe Schirò (ambedue di Piana degli Albanesi) insigniti della dignità arcivescovile.

Di questo periodo è una relazione del 7 agosto 1732 inviata dalla Cimarra che illustra la situazione della missione firmata (e perciò rappresenta una sintesi meravigliosa) da Don Lorenzo Guzzetta dell'Oratorio di S. Filippo Neri Missionario Apostolico di Cimarra, D. Filippo Matranga Ciulla dell'ordine di S. Basilio Missionario Apostolico in Cimarra, D. Giorgio Schirò del Monastero di S. Basilio Vicario Apostolico.

L'attività missionaria svolta in Albania da questi degni figli di S. Basilio, che tanto onorarono il monastero di Mezzojuso e le comunità arbëreshë dove nacquero, viene ampiamente descritta, basandosi sulla base di numerosi documenti esistenti negli archivi di Propaganda e altrove, da P. Nilo Borgia.⁵²

In Sicilia, le comunità arbëreshe guardavano al loro monastero con orgoglio e venerazione, considerandolo un cenacolo di pietà e di studio, grazie al ruolo delle scuole in esso attivate. Tutti i monaci dovevano possedere una buona cultura greca, almeno religiosa. Nel Monastero viveva l'uso della lingua albanese. Non lo possiamo affermare con sicurezza per i latini perché anche quelli che andarono in Albania come missionari operavano nella Chimara, regione notoriamente bilingue, dove anche il greco era correntemente usato.⁵³ Si può, quindi, supporre che alcuni parlassero albanese e altri il greco.⁵⁴

Eloquente dimostrazione è la figura dell'abate Don Nilo Catalano di Castania (Messina). Pur latino di nascita, diviene monaco a 22 anni a Grottaferrata (16 marzo 1659), viene a Mezzojuso dove apprende alla perfezione la lingua albanese, la lingua e letteratura greca oltre che quella italiana. (1678-1681).

Quando ai primi del Settecento si profilò la minaccia di inaridire la vitalità⁵⁵ del Monastero con il proibire il diretto reclutamento presso gli arbëreshe, vi fu una generale levata di scudi a sua difesa e un susseguirsi di suppliche e di memoriali alla Santa Sede da tutte le comunità arbëreshe.

Un esempio fra tutti: il memoriale del 15 ottobre 1703 della «Università della terra della Chiana Albanese» con il quale si supplica Clemente XI di non permettere mai che ad essi *albanensis nationis superstites propagines* vengano a mancare uomini probi e alunni bravi, esperti nelle lettere greche *pro servanda rituum nostrorum puritate*. E dove meglio, essi dicono,

1. Questo saggio riproduce il testo di una relazione presentata al Convegno storico «Padre Giorgio Guzzetta e la cultura del suo tempo», Palermo, Chiesa di S. Maria dell'Ammiraglio (Martorana), 23 marzo 2007. L'articolo è già stato pubblicato sul sito www.jemi.it e su «Mediaeval Sophia». Studi e ricerche sui saperi medievali E-Review semestrale dell'Officina di Studi Medievali n. 2 (Luglio-Dicembre 2007). E sul sito www.dimarcoezojuso.it curato dallo stesso Di Marco Pietro.

2 Il primo datato: Palermo, maggio 1131. Cfr. Cod. Vaticanus Latinus 8201 (*Bolle e diplomati di ogni genere latini e greci per l'archimandritato di Messina dell'ordine di S. Basilio dal sec. XI all'anno 1536*), fol. 128rv; S. CUSA, *I diplomati greci ed arabi di Sicilia pubblicati nel testo originale, tradotti ed illustrati*, Palermo 1868-1882, vol. I, p. 292, trad. lat. in *Vat. Lat. cit.*, fol. 269 e R. PIRRI, *Sicilia Sacra disquisitionibus et notitiis illustrata*, in Burmanni, *Thesaurus antiquitatum et historiarum Siciliae*, 14 tt., Lugduni Batavorum 1723, tt. II e III, pp. 1148-1149; E. CASPAR, *Roger II und die Gründung der Normannisch-sizilischen Monarchie*, Innsbruck 1904, Reg. n. 69, p. 507; B. MONTFAUCON, *Palaeographia graeca*, Parisiis 1708, p. 387; F. TRINCHERA, *Syllabus graecarum membranarum*, Napoli 1865, p. 138, dove però la data 6638 (= 1130) va spostata di un anno, perché nel maggio 1130 Ruggero II non era ancora re come si dice nel diploma. Cfr. in proposito K. A. KEHR, *Die Urkunden der normannisch-sizilischen Könige*, Innsbruck 1902, p. 50; E. CASPAR, *Roger II...*, cit., Reg. n. 68, p. 472.

Il secondo datato: febbraio 1133. Cfr. testo in *Vat. Lat.* 8201, fol. 56r e 130 (greco); trad. lat. ib. fol. 271; R. PIRRI, *Sicilia Sacra...*, cit., p. 1151 ss.; O. GAETANI, *Vitae sanctorum sicularum*, Palermo 1657, t. I, p. 5; E. CASPAR, *Roger II...*, cit., Reg. n. 95, p. 523 (erroneamente sposta la data, seguendo il Pirri al 1134).

3 L'elezione degli egumeni degli altri monasteri, cioè, doveva ricevere la conferma dell'archimandrita, e l'elezione di questi doveva avere, naturalmente, il consenso della corte. Sulla storia del monachismo dal XI al XIV secolo, fondamentale è lo studio di M. SCADUTO, *Il monachismo basiliano nella Sicilia medievale, Rinascita e decadenza, sec. XI-XIV*, Roma 1982.

4 G. GENTILE, *Studi sul Rinascimento*, Firenze 1936, p. 46.

5 Barlaam (1290-1350), ricevette da giovane un'accurata educazione in S. Elia di Galatari (monastero della Calabria bizantina), grecista e filosofo, oltre ad essere conosciuto per essere stato maestro di greco del Petrarca, intervenne nella discussione sulla questione ascetica detta «palamitica» sorta a Costantinopoli e a Salonico con il suo interlocutore e diretto avversario Gregorio Palamas.

6 Giovanni Bessarione, nato a Trebisonda il 2 gennaio 1403, entra in monastero a Costantinopoli nel 1423 e viene ordinato sacerdote nel 1431. Studia a Mistrà presso Sparta avendo come maestro Gemisto Pletone. Egumeno a Costantinopoli nel 1433, viene eletto nel 1437 Metropolita di Nicea. Svolge un ruolo determinante nel Concilio di Firenze del 1439. Cardinale in quello stesso anno, Abate Commendatario di Grottaferrata nel 1449, muore a Ravenna nel 1472 e viene sepolto nella Chiesa dei Santi XII Apostoli a Roma con l'epigrafe «Latinorum Graecissimus, Graecorum Latinissimus». Sull'opera e la vita del Bessarione, cfr. L. MOHLER, *Kardinal Bessarion als theologe, humanist und Staatsmann*, 3 voll., Paderborn 1923-1942, in particolare vol. I, pp. 248-257; A. GUILLOU, *Aspetti della civiltà bizantina in Italia*, Bari 1976, pp. 401-411; LAURENT M. H., GUILLOU A., *Le «Liber visitationis» d'Athanasios Chalchepoulos*, Città del Vaticano 1960, passim. Il Cardinale Bessarione nel V centenario della morte (1472-1972), Roma 1974 (Volume estratto dalla Miscellanea Francescana, rivista di scienze teologiche e di studi francescani, t. 73 [1973], F. III-IV, pp. 249-386).

7 «Il monastero di Grottaferrata è stato fondato nel 1004 - quasi 500 anni prima dell'esodo albanese in Italia - dal santo monaco Nilo di Rossano su un terreno messoggi a disposizione dal conte Gregorio di Tuscolo». Cfr. G. GIOVANNELLI, *S. Nilo di Rossano fondatore e patrono di Grottaferrata*, Badia Greca di Grottaferrata 1966, pp. 113-114.

8 Nel novembre del 1446 riuni in Capitolo nella Basilica dei SS. Apostoli in Roma gli abati dei monasteri della Sicilia, Calabria e Puglia, le cui deliberazioni furono approvate da Eugenio IV il 14 dicembre 1446. Gli Statuti del Capitolo si trovano nel Ms. *Vat. Lat.* 6204, ff. 154-157, dal titolo *Costituzioni del Capitolo Generale della Religione di S. Basilio celebrato in Roma nel mese di novembre 1446 sotto Eugenio IV*. Il testo è stato pubblicato da R. LOERNERT, in «Bollettino della Badia di Grottaferrata», 1 (1947), pp. 179-184.

A do të lindë një tjetër diplomat si Ismail Qemali

Nga Vilhelme Vrana Haxhiraj - Vlore

Në fundshek. e XIX, pas luftës Ruso-turke, Traktati i Sh.Stefanit (1878) Kong. i Berlinit, e bënë kurban Shqipërinë, sikur ishte humbësja e shteteve ndërluftuese. Kjo padrejtësi i revoltoi shqiptarët me banim jashtë vendit, që në vazhdimësi të aktivitetit, krijuan shoqata atdhetare kulturore- patriotike. Kjo lëvizje e nisur herët, u quajt *Rilindja Kombëtare*. Disa syresh, me poste të larta në Perandorinë Osmane, i shfrytëzuan këto poste për përgatitjen e terrenit për Pavarësinë kombëtare.

*Zanafilla e Pavarësisë ishte Lidhja e Prizrenit me atributin e Qeverisë së Përkorme, i pari formacion politik kombëtar.

*Raujtja e kulturës, gjuhës dhe traditës, jo vetëm si dëshmi, por si faktorë vendimtarë të autoktonisë së kombit, që i mençuri Ismail Qemal Bej Vlora i përdori me diplomaci, përmes së cilës shfrytëzoi *dobësinë e P.Osmane*, për të bërë gjënë e duhur.

*Plaku *flok'argjend, me kulturë të gjërë, njohës i disa gjuhëve*, për interesa të kombit shfrytëzoi *karrierën politike*, si dhe *bashkëjetesën e tri besimeve fetare*, gjë që ka ruajtur etninë dhe vëllazërimin e shqiptarëve.

*Me maturinë e tij, *evitoi përçarjet mes shqiptarëve* dhe vuri në plan të parë çështjen madhore, kombin.

*Si *Gubernur i Varnës, priti Perandorin Franc Jozefi*, të cilit i parashtrij gjendjen e Shqipërisë dhe kërkesat e tij për Pavarësi.

*U zgjodh *Kryetar i Komisionit N/kombëtar* në Danub, post që e përdori në favor të kombit.

*Më vonë *Kryetar i Dhomës së Deputetëve në Parlamentin turk*, që i shfrytëzoi për Pavarësinë.

*Analiza *social-politike* e I. Qemalit mbi gjendjen e Perandorisë në Egjipt, mbi çështjen e Kretës dhe luftën ruso-turke, ku Turqia humbi, u bë një përvojë paraprake për shpalljen e Pavarësinë Kombëtare.

*I. Qemali *refuzoi postin e Ministrit të Jashtëm e atij Shëtitës*, se dëmtonte çështjen shqiptare.

*Takimi me *rethet përparimtare, personalitetet politike e diplomatike të Evropës*, bënë të njohur problemin shqiptar në opinion botëror.

*Ndërsa ishte *Kryetar i Partisë liberale turke*, I. Qemali, ardhjen e turqëve të rinj e quan anarki të rëndë e të rrezikshme.

*Kur emërohet *Gubernur në Tripolitani*, ai nuhati rrezikun, kërkoi strehim politik në ambasadën angleze, e cila e nisi në Athinë. U mirëprit nga mbreti *Georg i I-rë i Greqisë dhe nga shqiptarët* me banim aty.

*Që aty nisi *fushatën diplomatike* nëpër oborret e Europës, i shtyrë nga shqiptarët e Australisë (në Athinë).

*Më parë shkoi në vende ku njihet çështja shqiptare, *Romë, Kalabri e Sicili*.

*Si diplomat i hollë, shfrytëzoi *mosmarrëveshjet Austri-Itali për influencën në Shqipëri*, e cila kishte dalje strategjike në Adriatik.

*Ai *zvogëloi dhe frenoi* disi përpjekjet për epërsinë ndaj Shqipërisë si të *Austrisë, Italisë, Greqisë e Serbisë*.

*Me shkathtësi, ai shfrytëzoi *situatat politike mes shteteve evropiane* dhe secilit në veçanti.

*I. Qemali *vlerësonte shtypin*, ndaj shkoi në Gjenevë, Bruksel.

*Pati *rëndësi të madhe takimi me Faik Konicën* për të reklamuar aktualitetin kombëtar në gazetën e tij "*Albania*", në gjuhën shqipe.

*Dalja e gazetës së I.Q "*Shpëtimi i Shqipërisë*", në gjuhë shqipe, greke dhe turke, ringjalli ndjenjen kombëtare te shqiptarët në botë.

*Në vizitën e tij në Londër për *vdekjen e mbretëreshës Viktoria të Anglisë*, ku u takua me personalitete të politikës botërore për interes kombëtare.

*Prej andej shkoi në Egjipt, ku kishte shumë shqiptarë. Aty nuhati *intrigën* e Mehmet Ali Pashës, i cili kishte hapur opinionin sikur P.e Lartë i kishte pranuar për hir të origjinës me sulltanin. Ai e përgënjeshtroi këtë lajm, por sulltani, për hesape të vjetra, e dënoi me vdekje në mungesë.

*Ai shfrytëzoi *bukur shkërrmoqjen e P. Osmane* që po kalonte çaste të vështira për shkak të kryengritjeve në Ballkan.

*I. Qemali *shfrytëzoi ndarjen e turqve të rinj* më 1908 në 2 grupe.

*Nga përvoja diplomatike dhe vizitat nëpër Europë, ai u *mështrua në 2 Fuqi të Mëdha: Austro-Hungari dhe Itali*, që për qëllimet e tyre, ishin kundër

pushtimit të Shqipërisë nga Greqia dhe Serbia.

*Puna me shtypin dhe bisedimet me lëvizjen përparimtare në Athinë, Romë, Vjenë, Paris, Londër, Kajro, Bukuresht me shqiptarët jashtë vendit, ndryshuan opinionin e Europës, që na konsideronin pa ideale kombëtare.

*Pas Memorandumit të Gërçës, hartuar nga I. Qemali e H. Prishtina nisën kryengritjet e përgjithshme 1909-1911.

*I. Qemalit si largpamës dhe vazhdues i Rilindasve, për realizimin e Pavarësisë kërkonte mbështetjen e *ndërkombëtarëve* për këto çështje:

1- *Kushtetut dhe Autonomi* administrative për popujt e ndryshëm të Perandorisë.

2- *Shqipëria të ketë 2-3 apo 4 vilajete* me krahina shqiptare.

3- *Hapja e shkollave shqipe* dhe botimi i librave shqip në trevat ku flitet shqip.

4- *Gjuhë zyrtare - shqipe*.

5- *Të krijohej policia, postë telegrafa, marrëdhënie diplomatike me Perëndimin dhe fqinjësia e mirë*.

6- *Kërkesa për autonomi dhe jo Pavarësi*, përputhej me kushtet ekonomike të vendit.

7- Ai, si diplomat i hollë, kërkoi *organizimin e një shteti evropian*, se Shqipëria në shekuj ka qënë lidhur ngushtë me Perëndimin.

Jemi në prag të 112 vjetorit të shpalljes së Pavarësisë, e nisur nga situata ndërpolitike shqiptare, me të drejtë pyes: "*A do të lindë në Shqipëri një tjetër diplomat si Ismail Qemali, i cili në kushte pushtimi shekullor, arriti ta bënte Shqipërinë të njohur si shtet të pavarur, fal finesës së tij diplomatike? Shqipërisë s'i mungojnë mendjemprehtët, por duhet të lenë pas egon, hakmarrjen e t'i kthehen paqes, vëllazërimin e mirësisë!*"

Poet dhe filozof i misticizmit shqiptar

Nga FERID VOKOPOLA

Ferid Vokopola lindi në Vokopolë të Beratit më 18 gusht 1887. Atdhetar dhe njëri nga pjesëmarrësit e Kuvendit Kombëtar të Vlorës. Në vitin 1920 ishte ndër organizatorët e Kongresit të Lushnjës.

Ai iu përkushtua fesë dhe ishte ndër themeluesit e Medresesë së Tiranës dhe bashkëpunëtor i njohur i shtypit laik e fetar. Autor i veprës "Gjëmimi i Tomorrit", përmbledhjes me vjersha "Symbyllazi me ëndërrime" dhe vëllimit me poezi "Fluturimet e shpirtit." Ferid Vokopola përktheu Kur'anin dhe la në dorëshkrim Kalendarin Osman. Në shtypin shqiptar të viteve 1920 - 30 ndriçoi pena e fuqishme e tij, si një prej figurave poliedrike të kohës. Studioi në Universitetin e Stambollit për drejtësi dhe ekonomi. Ai ishte politikan, ekonomist, teolog, poet, filozof dhe eseist. Më 28 nëntor 1912, Ferid Vokopola firmosi dokumentin e Shpalljes së Pavarësisë si delegat i Vlorës. Më 1914 bëri pjesë në ekipin e Ministrisë së Buqësisë të Qeverisë së Durrësit. Pikërisht në këtë kohë ai hartoi kriterin e përkthimit dhe të komentimit të Kur'anit. Ferid Vokopola, do të shkruante në 100 vjetorin e lindjes së Ismail Qemalit: "Ismail Qemali, si biri i vetëm i Shqipërisë, rrëmbeu Flamurin, doli në ballkon dhe e ngriti me dorën e vet, duke iu drejtuar popullit me fjalën e madhe patriotike, me të cilën i bëri të ditur Shqipërisë dhe Botës mbarë se në këtë çast vendimtar, nën rradhët e Mbretërive të Mëdha e të vogla shtoi dhe një shtet i ri, që populli i vetë ishte një nga trashëgimtarët më të vjetër të Ballkanit. Atë unë e njoha dhe e pashë në këto çaste vendimtare shumë më të ndryshuar se herë të tjera... Ishte më parë një Yll e tani një Diell i botës shqiptare; ishte më parë një Luftëtar i Lirisë, një shërbëtor besnik i Kombit e tani një shpëtimtar i Popullit."

Atdhetari i flaktë Ferid Vokopola në kujtimet e tij, lidhur me ato ditë të vështira të pragshpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë, në gazetën "Përlindja e Shqypnjes", viti II, nr. 6-7 të dt. 30 janar e 1 shkurt 1914, shkruan: "... u nisëm përmes Myzeqesë në ato kohëra të këqija nga dimri i fortë e arritëm në Fier, ku takuam edhe Ismail Qemal beun me shokë. Ismail Qemal beu në zyrën telegrafike merrte shpjegime mbi situatën e okupacioneve dhe jepte këshilla mbi masat që duheshin e me padurim të mblidheshin delegatët shpejtësisht në Vlorë. Kur ishim në zyrën telegrafike më vjen një telegram mua nga nëna ime që ishte me plevit tepër të rëndë dhe Ismail beu më thotë: "Shko biri im në Berat, hallallosu me mëmën, ti marrësh uratën e pastaj hajde në Vlorë me delegatet e Bera-

tit. "Duke e digjuar, unë i thashë se jam nisur për Mëmën Shqipëri, e uratën kam me ja marrë kësaj. Ai më përgëzoi atënisht me një bravo, e cila i buroj nga zemra... dhe vuna re se sytë i kishte të lotueshëm. Nga Fieri u nisëm për Vlorë. Atje agallarët Sharra çelën shtëpinë e na pritën me bujari të madhe. Ndërkohë prisnin me padurim të vinnin delegatët e vëndeve të tjera." Dokumenti i Shpalljes së Pavarësisë u botua në gazetën "Përlindja e Shqypnjes", organ i Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, edhe nën kujdesin e firmëtarit më të ri të Aktit të Shpalljes Pavarësisë (vetëm 25 vjeç) Ferid Bej Vokopola. Gjatë periudhës 1920-1928 u zgjodh deputet i Vlorës, kurse gjatë viteve 1928-1939 deputet i Beratit. Pikërisht në këtë kohë, në bashkëpunim me Sali Vuçiternin e të tjerë, ai bëhet një nga organizatorët kryesorë për themelimin e Komunitetit Mysliman Shqiptar dhe jep një kontribut të ndjeshëm për ngritjen e Medresesë së Përgjithshme të Tiranës.

Më 26.10.1927 deri më 10.5.1928 Ferid Vokopola mbuloi postin e Ministrit të Buqësisë në Qeverinë Shqiptare. Në Kongresin e Lushnjës, (21.1.1920) ai mbajti fjalën e hapjes dhe u zgjodh Sekretar.

I frymëzuar nga kjo ngjarje historike, ai shkroi himnin e Kongresit të Lushnjës. Poezia e këtij himni është një muzikalitet me tinguj melodioz. Më 1919 boton "Fluturimet e Shpirtit," në vitin 1920 botoi vëllimin me poezi "Symbyllazi me ëndërrimet", dhe në vitin 1942 botoi veprën poetike "Gjëmimet e Tomorrit."

Stili i tij ishte atraktiv, gjuha plot figura, metrika e respektuar. Figurat e përdorura në poezinë e tij kanë karakter simbolesh, gjithmonë brenda botës së madhe të emocioneve. Ai është përfaqësuesi më i shquar i misticizmit islam në Shqipëri, në gjysmën e parë të shekullit XX-të, dhe radhitet ndër persologët më të rëndësishëm shqiptarë. Poezia e poetit Ferid Vokopola është e udhëhequr tërësisht nga misticizmi dhe qëndron në tre përbërës kryesorë: Njeriu, Natyra dhe Zoti, ku mbi të gjitha qëndron Zoti. Në revistën të shquar të kohës "Zani i Naltë," poeti dhe filozofi i shquar Ferid Vokopola botoi poezinë "Përndimi i Shejh Shaban Tixhanisë," si dhuratë miqësore e gjurmuesve të tarikatisë Tixhani, duke i bërë himn vetë njeriut, që qëndron në thelb të doktrinës së tij filozofike dhe religjioze. Frymën e misticizmit islam e solli në vjershërimin poetik shqip Naim Frashëri, dhe e vazhdoi Ferid Vokopola.

Ai shprehej në vargjet poetike: "Fillonj me emnin e t' madhit Zot Që është bekues e Mëshirplotë."

Në fushën e legjislacionit Ferid Vokopola u shqua si një nga ligjëbërësit kryesorë të Parlamentit të viteve 1920-1930. Ai së bashku me deputetë të tjerë të besimit islam përgatitën dhe miratuan në Parlament, Kodin Civil të viteve 30-të të shek. XX, dhe që u vlerësua si hapi më i rëndësishëm për përparimin dhe zhvillimin e vendit. Me pushtimin e Shqipërisë nga Italia në 1939, Ferid Vokopola u tërhoq nga jeta politike dhe administrata shtetërore, duke i'u kushtuar krejtësisht aktivitetit fetar. Në këtë kohë, ai themeloi

në Tiranë organizatën fetare "Drita Hyjnore", që pati si organ të saj revistën "Njeriu", e cila doli rregullisht nga korriku 1942 deri në qershor 1944. Në këtë revistë ai botoi një pjesë të shkrimeve të tij, ku shquhen në mënyrë të veçantë poezitë e tij simbolike me theks filozofik.

Duke qënë njohës i mirë i mistikës islame, ai e përçon këtë frymë pothuajse në të gjitha poezitë e tij.

"Zani i Naltë" ishte një revistë letrare fetare që u publikua nga tetori 1923 deri në prill 1939, në të njëjtën kohë me "Udhën e s'vërtetës" dhe "Kultura Islame." Mirëpo, ndërsa "Udha e s'vërtetës" u publikua në Shkodër, "Zani i Naltë" që ishte botim i Komunitetit Mysliman Shqiptar doli në Tiranë. Nga Ferid Vokopola në të u pasqyruan dy të drejtat më të respektuara të njeriut. E drejta e pluralizmit kulturor, ku kulturat e ndryshme zhvillohen së bashku dhe e drejta e pavarësisë kulturore, ku një kulturë zhvillohet e vetme në hapësirën e saj. Pra, kultura e lindjes dhe ajo perëndimore u ngjizën në kulturën shqiptare, nëpërmjet inteligjencës krijuese të Ferid Vokopolës.

Në aspektin e vlerësimit teologjik dhe filozofik të moralit islam, ai u shpreh për çështje madhore dhe shkroi esetë filozofike "Problemi i Zotit dhe Djallit", "Verdikt i fatit" dhe "Moral dhe epshi i masave." Në këtë revistë më të shquarën e kohës, ai botoi dhe studimet e esetë në fushën e historisë së artit, si: "Kuptimi i artit dhe kufijtë e tij", "Shkrimtarët e Letërsisë Islamike në Shqipëri" e tjerë. Në korrik 1942, doli në Tiranë revista kulturore dhe fetare "Njeriu". Qysh në numrat e parë, kjo revistë periodike e përmuajshme e kishte të përcaktuar orientimin shpirtëror dhe kulturor të saj. Me përkthimin e vargjeve kur'anore dhe të mësimëve të Profetit dhe botimin e tyre në faqet e revistës "Njeriu", të edituar dhe drejtuar nga Ferid Vokopola, u kontribua në formimin e një pikëpamjeje bashkëkohore mbi moralin, filozofinë, edukimin, qytetërimin dhe besimin islam. Revista "Njeriu" ishte organ i Shoqatës "Drita Hyjnore" e themeluar nga Ferid Vokopola. Në përbajtjen e saj në gjejmë një gërshetim të teorisë me praktikën, me misticizmin si epiqendër të saj. Politika redaksionale e Ferid Vokopolës e përcaktoi këtë teori si: "Misticizmi me të gjithë karakteristikat e ngjashme të tij, është rruga e zakonshme e njohjes së të vërtetës. Ajo është boshti, i cili ka të përfshirë të gjithë luftën dhe përpjekjet në kuptimin, ndikimin, këmbënguljen dhe përhapjen e veprës së ndritur të mirëbërësisë. Në faqet e kësaj reviste Ferid Vokopola botoi edhe shkrime të Fan Nolit, Faik Konicës, Lasgush Poradecit, Mithat Frashërit dhe intelektualëve më të rinj si Suat Haxhit, Mustaf Greblleshit, Jup Kastratit etj. Revista doli në 27 numra dhe u mbyll në qershor 1944. Ferid Vokopola botoi dhe përkthime të pjeshme në revistën tjetër të kohës "Kultura Islame", ku bashkëpunoi ngushtësisht me figura të shquara të kulturës shqiptare si: Sherif Putra, Haki Sharofi, Sadik Bega e të tjerë. Edhe në fushën e përkthimeve nga osmanishtja, ai u shqua mbi të tjerë, duke prurë në shqip thesare të letërsisë dhe kulturës perse në veçanti dhe asaj

islame në përgjithësi. "Rubaij-jati" (Rubaijat) i poetit pers Omar Kajamit u botua për herë të parë më 1942 në Tiranë, veprë në vargje prej 139 faqesh i Hafiz Ali Korçës. Me kërkesë të tij, Ferid Vokopola shkroi parathënien e kësaj veprë fundamentale të kulturës perse, që vinte në shqip për herë të parë.

Ferid Vokopola, një nga zotëruesit e mirënjohur e më të përkryer të disa gjuhëve të huaja të lindjes dhe të perëndimit, në parathënien e këtij libri, vëren: "Shtatë shekuj fjeti në hirin e harresës edhe vepra e "Rubairave" të Omar Kajamit, pra, s'dihej të çmohej prej një bote fantastike e fanatike, realiteti i jetës, që ai poet e filozof i shquar, ishte munduar të shpjegonte në vargjet e bukura katrore." Ferid Vokopola nxiti dhe frymëzoi ngjizjen e kulturës islame në kulturën dhe inteligjencën krijuese shqiptare. Kongresi i Shoqatës "Drita Hyjnore" i mbajtur në mars 1920, shqyrtoi probleme të njohura të komunitetit islam shqiptar, por që nuk kishin marrë ende zgjidhje deri në atë kohë. Në vitet '20 ishte pjekur mendimi për të krijuar një shkollë të mesme fetare islame me fizionomi bashkëkohore. Ky kongres, ndryshe nga dy të parët, u morë edhe me sigurimin dhe mirëmbajtjen e objekteve fetare, ndërsa një komision i veçantë u morë me hartimin e raportit vlerësues për të ardhurat e vakëfeve.

Agjahl Lihohova, i dërguari i qeverisë dhe Ferid Vokopola - deputet, shpjeguan më pas reformat që duhej të kryeshin dhe rëndësinë e tyre. Idhtarë të kësaj ideje dhe iniciatorë të kësaj ndërmarrjeje u bënë personalitete të shquara të politikës shqiptare të atyre viteve. Me rënien e Kalifatit, ngrija e një shkollë të tillë shtrohej si një çështje emergjente. Grupi i iniciatorëve kryesorë përbëhej nga Haxhi Vehbi Dibra, senatori Sali Vuçiterni, intelektualët e shquar Ferid Vokopola dhe Qamil Bala. Medresea që do të ngrihej synonte të përgatiste klerikë të ditur, të pajisur me njohuri të larta fetare, filozofike e shkencore në përkatësi me arritjet e arsimit bashkëkohor. Në mesin e shumë studiuesve të Kur'anit në botë, ndër të parët që u morën me studimin e Kur'anit në mbarim të shekullit XIX dhe fillim të shekullit XX nga shqiptarët, ishin Ferid Vokopola, Hafiz Ali Korça dhe Haxhi Vehbi Dibra. Këta studiues, padyshim, bëjnë pjesë në bashkësinë e artë të studiuesve më të famshëm shqiptarë të Kur'anit, gjatë shekullit që lamë pas. Pushteti komunist e burgosi. Në qelinë e burgut nuk ra as në dëshpërim, as në pesimizëm. Në këtë kohë ai shpesh thoshte: "Unë nuk jam as pesimist dhe as optimist, por mundësisht." Dhe... ai kishte të drejtë, mbasi mundësia vjen vetëm me punë dhe përkushtim të inteligjencës krijuese në krijimin e vlerave të shoqërisë dhe të kombit. I bindur në pikëpamjet e tij islame, ai iu dedikua përkthimit të Kur'anit, punë të cilën ai e vazhdoi dhe e përfundoi për dhjetë vjet. Kur doli nga burgu, ai gjeti rreth e rrotull mjedisë të tjera, larg lirisë së fjalës e të mendimit, kundërshtarë deri në armiqësi ndaj fesë. Në këto rrethana, si zotërues i gjuhëve orientale, ai iu afrua Institutit të Historisë si bashkëpunëtor, duke i kaluar vitet e pleqërisë, si përkthyes i dokumenteve historike nga osmanishtja e vjetër.

(vazhdon ne faqen 20)

HAKMARRJA NË KODIN BARBARIÇINO TË SARDENJËS DHE NË KANUNIN E LEK DUKAGJINIT

Nga Prof. Lutfi ALIA, Siena - Itali

Hakmarrja e trajtuar në Kodin Barbariçin në trevën Barbaxhia të Sardenjës, ka ngjashmëri impresionante me aktin e hakmarrjes - gjakmarrjes në Kanunin e Lek Dukagjinit dhe në 25 kanunet e trevave të tjera shqiptare. Për të kuptuar çfarë përfaqëson Kodi Barbariçin, duhet bërë një vështrim historik, për të njohur origjinën e tij. Dihet se popullata sarde, për mijëra vite është sulmuar dhe është pushtuar nga popujt e tjerë të ardhur nga deti. Populli sard, ka përjetuar në shekuj kulturën autoktone Nuralgijike, por dhe atë të pushtuesve, si kulturën Fenike dhe Punike, më pas u ndikuan nga kulturat romake, bizantine, spanjolle dhe së fundi ato të mbretërive dhe të Republikës së Italisë.

Në historinë mijëvjeçare sarde, imponimi i kulturave të pushtuesve nuk e ka ndryshuar kulturën antike autoktone nuralgijike, e cila është transmetuar brez pas brezi, sidomos është ruajtur në zonat e thella të ishullit. Kultura e lashtë sarde shihet në Menhuret, në Domus e Janas që ishin varre paranuralgijike, ku jetonin Janas (Jana ishte figurë mitologjike sarde e njëjta si Zana iliro-arbërore); me shtatore gjigande të luftëtarëve sarde, ashtu si me figurat në bronz, që janë ndryshe nga ato në vendet e tjera të botës.

Popullata sarde, ishte në numër të vogël, andaj nuk mund të përballonte forcat e mëdha pushtuese, për pasojë në zonat bregdetare pranoi vendosjen e kolonive të push-tuesve, me të cilat krijoi raporte bashkëzistence paqësore dhe shkëmbimesh tregëtare, duke konsoliduar pakte Amistade (miqësie) dhe lidhje krushqie me popujt e adhur nga deti. Shkatërrimet më të mëdha ndodhën gjatë pushtimit nga romakët, të cilët depërtuan në zonat e thella duke grabitur dhe shkatërruar fshatra, duke marrë robër burra dhe gra që i kthyen në skllëvër. Pjesët e popullatës që nuk iu nënshtruan romakëve, u fshehën në zonat e thella si në luginën e Lanaitto, Tiskali, Gorroppu dhe në Supramonte. Në këto zona të thella jetuan të izoluar duke ruajtur identitetin sard. Në shekujt në vazhdim, koncepti i Sardenjës territoriale, mori format shtetërore, me ishullin e ndarë në entitete politike sovrane, të organizuara në katër mbretëritë Kallari, Torres, Gallura dhe Arborea. Ky organizim shtetëror shprehte kapacitetin e sardëve të jetonin të lirë nga dominimet e të huajve dhe të vetëdrejtoheshin nëpërmjet formave komplekse të sistemit me asambelën e gjyqtarëve sovranë të coronas de logu (kurora mbretërore e vendit), si dhe më ligjet e veta. Këto rregulla të lashta e frymëzuan Mariano IV D'Arborea (1317-1375), të hartojë Carta de Logu, që konsiderohet një ndër aktet më të hershme të sistemit juridik sard. Termi Logu, në latinisht logos - vendi, i përdorur dhe në gjuhë shqipe logu - vendi, si shprehet nga malësorët e veriut Logu i Bjeshekëve, pra në gjuhë sarde Carta de Logu, në shqip do të thotë Karta vendore. Në shkurt të vitit 1355, Pietro IV Aragon, mboldhi në Kallari parlamentin e parë të Sardenjës, ku u shpall kushtetuta, e cila i referohej Kartës të Logut të Arborea. [Meloni G, *Il Parlamento di Pietro IV d'Aragona (1355)*, in "Acta curiarum Regni Sardiniae", Cagliari, 1993, pp. 12 - 49].

Më 14 prill 1392, Eleonora d'Arborea (1340 - 1404) sovra e Arborea, shpalli Karta de Logu për mbretërinë e Arborea. Ky dokument legjislativ ishte shkruar në gjuhë sarde vulgare - Limba Sarda. Në vitin 1421, mbreti Alfonso V Aragon, në parlamentin e Kallarit konfirmoi zbatimin e Kartës të Logu të Eleonora d'Arborea, duke e shtrirë aplikimin e këtij akti në të gjithë Sardenjën. Karta de Logu e Eleonora d'Arborea, konsiderohet Kushtetutë e vërtetë sarde dhe mbeti në fuqi deri në vitin 1827 kur u zëvendësua me Kodin Feliciano (hartuar nga Karlo Felice). Karta e Logut përfshinë norma të kodeve civile dhe penale dhe një seri normash të veçantë të konsideruara kodi rural. [Solmi A, *Le costituzioni del primo parlamento sardo del 1355*, "Archivio storico sardo", VI, 1910, p. 193]. [Italo Birocchi e Antonello Mattone, *La Carta de Logu d'Arborea nella storia del diritto medievale e moderno*, edizione 2004, Collana Misura, p. 377].

Vite më pas, paralel me Karta e Logut, në trevën e Barbaxhia të Arborea, funksiononte Kodi Barabariçin, i cili sipas studuesve Pigiariu dhe Sirigu ishte kodi i përshtatur në kushtet lokale të disa aspekteve juridike dhe rregullash të Karta e Logut. Ky modifikim dhe transformim i Karta de Logu në Kodin Barbariçin është kryer gradualisht, në mënyrë të pandërprerë, duke i përshtatur jetës bujqësore - blegtorale të këtyre banorëve. Kodi Barbariçino ishte i pashkruar, por përmbanë disa norma të njëjta me Karta e Logut, të përshtatura në kushtet lokale, sidomos masat ndëshkimore dhe zbatimi i hakmarrjes për fyerjet dhe vrasjet, andaj shpesh emërtohet dhe Kodi i hakmarrjes. [Antonio Pigiariu, *La vendetta barbari-*

cina come ordinamento giuridico. Milano 1959, pp. 12 - 35] [Paola Sirigu, *Il Codice Barbaricino, La riflessione, Davide Zedda Edizione, 2007, 17 - 21*].

Kodi Barbariçin.

Banorët e trevës Barbaxhia të Arborea, kishin ligjet dhe rregullat e veta, që drejtonin organizimin e jetës, marrëdhëniet familjare e shoqërore në këtë zonë të thella, i njohuri Kodi Barbariçin, një kod i pashkruar. Emëri Barbariçin është me origjinë nga latinishtja - Barbarica - kodi barbarë. Ky kod rural me rregulla dhe norma etiko-morale të detyrueshme për të gjithë, bazohet në fjalën e dhënë nga kryefamiljari si garant, i cili jepte fjalën e nderit për zbatimin e pakteve të miqësisë (Amistade) dhe të respektit ndërmjet familjeve dhe komunitetit.

Kodi Barbariçino në trevën e Barbaxhia, ka mbetur i pandryshuar me rregullat dhe normat dhe pse ishin të pashkruara, njiheshin, riprodheshin besnikërisht brez pas brezi dhe të respektuara nga të gjithë banorët. Kodi Barbariçino mbijetoi më shekuj në formën e pashkruar, ashtu si Kanunet e Maleve shqiptare, ndërsa në vitet '50 të shekullit XX pedagogu i të drejtës penale Antonio Pigiariu, pasi i dëgjoi nga banorët të rrëfyera në gjuhën sarde (Limba Sarda), i transkriptoi, i përktheu në gjuhën italiane standarte dhe e sistemoi këtë kod në tre kapituj me 23 artikuj. Prof. Pigiariu, në vitet 1955 - 1969 botoi disa studime rreth përmbajtjes të këtij kodi dhe sidomos rreth hakmarrjes, për çka dhe e quajti Kodi i Hakmarrjes. Sipas Pigiariu, në trevën e Barbaxhia të Arborea, ky kod i pashkruar vepronte paralel me Karta e Logut. Sipas Pigiariu, Kodi Barbariçino në trevën e Barbaxhia përfaqëson një frakturë totale dhe definitive të banorëve me autoritetin e shtetit dhe shpreh jetën e izoluar mes maleve të barinjëve. Jeta e vështirë e barinjëve në Barbaxhia, për të plotësuar nevojat e familjeve, ishte në konflikt të përhershëm me natyrën dhe varfërinë dhe kushti i themelor për të mbijetuar në këtë mjedis, bariu duhej të ishte i fortë dhe burrë i ndershëm - uomo d'onore, në gjuhën sarde BALENTE, i cili e mbronte dinjitetin e tij, të familjes se tij dhe bëhej garant i fjalës së dhënë. Kush shkelte rregullat e kodifikuar ndëshkohej sipas tipit të shkeljes, ose të fyerjes të kryer nga individ, që konsideroheshin persona me pak vlera, andaj banorët i quanin *omine de paku gabbale*. Ky kod përmban rregulla dhe norma etiko-morale të marrëdhëniesve shoqërore dhe nuk është kod i banditizmit. [Antonio Pigiariu, *La vendetta barbaricina come ordinamento giuridico. Milano 1959, pp. 12 - 35*] [Antonio Pigiariu, *Il banditismo in Sardegna, il codice della vendetta barbaricino. Milano, Giuffrè edizione 1975, pp. 5 - 20*]

Kodi Barbariçino ishte pakti i aleancës ndërmjet familjeve, pakt me rregulla, me të drejta dhe me detyrime shoqërore, i transmetuar brez pas brezi, i pashkruar por i ruajtur në kujtesën e popullit, i cili ka transmetuar deri në ditët tona. Ky kod është shprehje e kulturës agro-blegtorale sarde, i vetmi burim i mbështetjes në popullatën e zonave të thella, i maturuar si formë e tutelës të identitetit të kulturës sarde, që nuk pranonte t'i nënshtronte kulturave të ardhura nga deti e në këtë mënyrë ruajti identitetin dhe origjinën historike, si thonin sardët: për t'u mbrojtur ndaj Continentales Istranzos, pra mbrohem nga popujt e huaj të ardhur nga kontinenti. Si kanë theksuar shumë studiues, mbrojtja ndaj të huajve dhe izolimi në brendësi të teritoreve sarde, kishte dikur organizimin familjar dhe shoqëror të bazuar në rregulla dhe norma, që grantonin mbrojtjen e identitetit sard, rregulla dhe norma etiko - morale të ngjashme me Kanunin e Lek Dukagjinit.

Kodi Barbariçino, përmban rregulla dhe vlera, mbi bazën e të cilave shquhet nderi i burrit - uomo d'onore, në gjuhën sarde BALENTE. Një burrë Balente nuk fyen dhe nuk mund të pësojë fyerje, sepse kur fyhet është i detyruar të përgjigjet me të njëjtën mënyrë, duke e vënë në vend nderin e tij dhe të familjes, pra duhet të hakmerret për fyerjen. Figura e Balente - burri që mbron nderin etj, shpreh një shoqëri të fortë me rregulla, ku vlen dinjiteti dhe krenaria e burrit dhe pikërisht këto vlera janë shtylla qëndrore ku mbështet kjo kulturë antike mijëvjeçare. [Solmi A, *Sulla "Carta de Logu" Cagliari, in Studi giuridici in onore di Carlo Fadda, Piero, Napoli, 1916, vol. I, p. 182*].

Rregullat e pashkruara në Kodin Barbariçino, përcaktojnë kufij të saktë për kryerjen e hakmarrjes, e cila nuk mund të kryhet me vetëgjyqësi nga individ i fyer, sepse sipas kodit, hakmarrja duhet të jetë proporcionale, e kujdesëshme dhe e kryer në mënyrë progresive nga burri me nder (Balente). Në artikuj të veçantë të këtij kodi shprehet karakteri parandalues, si p.sh theksohet: "Si no m'offenet, no l'offeno - se nuk më fyen, nuk të fyej", por nga ana tjetër thekso,

se ndaj fyerjes nuk mund të heshtet, detyrimisht fyese duhet të ndëshkohet si shprehet në këtë kod: Su sambene no esa ba - gjaku nuk është ujë dhe në vazhdim S'honore clamat vindicta - nderi kërkon hakmarrje. [Antonio Pigiariu, *La vendetta barbaricina come ordinamento giuridico. Milano 1959, pp. 12 - 35*].

Jeta e izoluar dhe mosbesimi ndaj popujve që vinin nga deti, vetorganizimi dhe vetadministrimi shoqëror dhe bujqësor - blegtoral në trevën malore të Barbaxhia, ndikuan të ruhet gjenia dhe kultura mijëvjeçare e këtyre banorëve, të cilët i kanë shmangur kontaminimet nga invazorët e huaj, kështu mbijetuan dhe garantuan vazhdimësinë në sajë të rregullave dhe normave me vlera morale të Kodit Barbariçino. Ky kod përmban vlera shoqërore që mësoshin gjatë jetës, prindërit ua mësonin fëmijëve e kështu transmetohej brez pas brezi, pa u ndryshuar, duke edukuar fëmijët për t'u ndergjegësuar si burrë nderi, burri Balente - burri me vlera. [Paola Sirigu, *Il Codice Barbaricino, La riflessione, Davide Zedda Edizione, 2007, 15 - 47*].

Barinjë në Barbaxhia, në fund të shekullit XIX.

Në trevën e Barbaxhia, jeton një komunitet i hershëm arbëresh, që ende flet gjuhën Arvareshu (Arbëreshe), të cilën linguistët sarde e konsiderojnë motër e gjuhës albaneze. Një grup familjesh malësorësh arbërore në fillimet e shekullit XVI, arrijtën në Sardenja me anijet e Andrea Doria dhe u vendosën në Barbaxhia, ku u impenjuan në aktivitetet bujqësore dhe sidomos në blegtori. Familjet arbërore dhe pse të huaja, u mirëpritën nga vendasit dhe u integruan në jetën e re të Barbaxhia, të organizuar me rregulla dhe norma etiko-morale të ngjashme me ato të vendeve të origjinës, të drejtuara nga Kanuni i Lek Dukagjinit. Gjuha arvareshu e herëshme ende ruan fjalë të gjuhës albaneze, të cilat i ka mbledhur studiuesi Salvatore Bovore Mele, disa prej tyre po i prezantoi në vazhdim, duke e shkruar së pari fjalët e shqipes aktuale, anash fjalët në arvareshu (në korsive), që fliten ende në Barbaxhia dhe fjalën në gjuhën italiane:

Anije - **anae** - nave
Baras - **barrasha** - equo, uguale
Bashkë - **bashka** - assieme
Bora - **borea** - neve
Dora - **dola** - mano
Guri - **gurdur** - pietra
Gjiri - **gjiria** - golfo
Kaloj - **cola** (kola) - passa
Këmba - **kama** - piede
I madh - **medha** - grande
Lumi - **lumina** - fiume
Mace - **macitu** - gatto
Mali - **malesha** - monte
Mendim - **miduine** - pensiero
Faleminderit - **fallegamindra** - grazie (indra - nderi)

Për rreth - **reti** - attorno
Rruga - **rucha** (ruka) - strada
Shumë - **e isumesia** - molto
Sulmoj - **shulonju** - scagliare
Sy - **seiu** - occhio
Zëri - **xirri** - voce etj, etj.

Para se të analizojmë ngjashmëritë e dukurive të hakmarrjes të Kodit Barbariçin me atë të Kanunit të Lek Dukagjinit, po prezantoj tekstin e Kodit që drejtonet jetën e banorëve në trevën malore të Barbaxhia - Sardenjë.

TEKSTI I KODIT BARBARIÇIN

Teksti i këtij kodi u prezantua nga Antonio PIGLIARU i cili e mblodhi sipas rrëfenjave gojore të banorëve të Barbaçia, i përktheu në italishten standarte dhe i dha formën e Kodit të sistemuar në 23 artikuj (nyje) të ndarë në tre kapituj: 1. Parime të përgjithshme; 2. Fyerjet; 3. Masa e hakmarrjes.

KAPITULLI I: PARIME TË PËRGJITHËSHME.

Artikulli 1.

Fyerja duhet të hakmerret.

Nuk është në nderin e burrit në se heq dorë nga detyrimi i hakmarrjes, me përjashtim të rasteve, kur ka pas dhënë prova burrnie në jetën e tij dhe heq dorë për motive morale të larta.

Artikulli 2.

Ligji hakmarrjes i detyron të gjithë ata, të cilët me çdo lloj titulli jetojnë dhe punojnë në komunitet.

Artikulli 3.

Titullari i detyrimit të hakmarrjes, si subjekt i ofendimit, si individ ose si grup, në vartësi të ofendimit në se është bërë e qëllimshme ndaj një individi të vetëm, ose ndaj një grupi shoqëror, në kompleksitetin organik, do të kryhet menjëherë, ose me ndërmjetës.

Artikulli 4.

Kush jeton dhe punon në komunitet nuk preket nga hakmarrja, në se fakti nuk është parashikuar si fyerje. Askush nuk mund të konsiderohet përgjegjës për fyerjen, në se në atë çast që ka reaguar nuk ishte i aftë të kuptonte dhe te vepronte qëllimisht e në këto raste personat përgjegjës përgjigjen moralisht.

Artikulli 5.

Përgjegjësia është individuale ose kolektive, sipas ngjarjes fyese, me pasojë veprimin e një individi, ose e grupit të organizuar që ka pësuar fyerjen. Grupi i personave të organizuar sipas lidhjes natyrale, ose per efekte të krijuara nga raportet shoqërore, përgjigjen ndaj fyerjes kur kjo është shkaktuar dhe nga një individ i grupit, me iniciativë individuale e në këto raste dhe vetë grupi përballat me pasojat e veprimit ofensiv dhe kur në mënyrë të qartë shpreh solidaritet ndaj fajtorit që ka kryer fyerjen.

Artikulli 6.

Përgjegjësia është e cilitdo që ndodhet në rrethanat e mysafirët dhe përgjegjësia është personale dhe është pasojë e veprimeve të rastit, ose nga mosveprimi, në raport me detyrimet e veçanta në statusin e tij.

Artikulli 7.

Hakmarrja duhet të kryhet vetëm kur është bërë tej çdo dyshimi, me qartësi të personit përgjegjës që ka vepruar me dashje.

Artikulli 8.

Hakmarrja shlyhet
a. Kur fajtori ndershmërisht pranon përgjegjësinë e tij, duke marrë përsipër detyrimin për dëmshpërblimin e kërkuar nga personi i fyer, ose kur përcaktohet me vendim arbitror.

b. Kur fajtori ka vepruar në rrethana nevojë, ose gabimisht, ose në rrethana rastësie, ose sepse është detyruar nga të tjerët me ushtrim dhune, ndaj të cilëve nuk mund të shmangej. Në rastin e fundit, përgjegjës për fyerjen është autori që ushtroi dhunën.

Artikulli 9.

Zbatimi i ligjit të hakmarrjes pezullohet ndaj personit dhe pse në thelb është i dyshuar, kur kërkon dhe fiton të drejtën t'i nënshtronte provave të betimit dhe pas kësaj lirohet. Në këto raste, betimi duhet të kryhet sipas formulës: Beto hem se nuk e kam bërë, nuk e kam parë dhe as këshilluar të bëhet, dhe nuk njoh asnjë person të ketë bërë, të ketë parë dhe as këshilluar". Por pranohet kapërcimi i pjesës së dytë të formulës, pasi t'i jetë nënshtruar marrëveshjes. Betimi që e çliron nga faji, ka vlerë të njëjtë me normën e përcaktuar, si në rastet kur betimi bëhet në prani të personave të thirrur me cilësinë e dëshmitarit, ose në formë solemne, sipas dokeve lokale.

Artikulli 10.

Shkelja me mashtrim i detyrimeve, që rrjedhin nga aplikimi i artikullit 9.a, ose kur betimi rezulton falco pas marrjes të provave të reja, që konfirmojnë fajësinë e personit përgjegjës, përbëjnë faktor rëndësor në përgjegjësinë specifike. Në rastet me betim të rremë, fyerja rëndohet më shumë, sidomos kur betimi është bërë në formë solemne. Ai që bën betim të rremë nuk quhet gënjeshtarë pa dëshmitar (Niunu frabanciu senza testimongius).

KAPITULLI II: FYERJET.

Artikulli 11.

Një veprim i veçantë është ofensiv, kur ndodhja nga varet ekzistenca e tij është fyese, është parashikuar dhe është dashur të kryhet me qëllim të lëndojë të tjerëve ndershmërinë dhe dinjitetin.

Artikulli 12.

Dëmtimi i pronave, përderishta nuk përbën fyerje, nuk është motiv i mjaftueshëm për hakmarrje. Dëmtimi i pronave përbën fyerje kur, pavaresisht nga entiteti i tij, është bërë me qëllim specifik për të fyer, ose është realizuar në rrethana të tilla për të implikuar vehten, atëhere është arsye e mjaftueshme fyerje, ose kur në atë është e pranishme dëshira e qartë për të provokuar dëm afektiv.
(vijon në numrin e ardhshëm)

Nga Avis Gjyshja - SHBA

ITAKA IME ...

Dom Lazër Shantoja u pushkatua në ditët e para të Marsit të vitit 1945, por unë e kujtoj si një ndër lulet e këputura të një pranvere që nuk erdhi dot kurrë. Në një shkrim të tujin kishja lexuar të thosh se dashuria për kafshët, i shtohet njeriut me moshë e me vetmi. Përveç sa Dom Lazri me të drejtë vëren, dashuria ime për Markon, lidhet dhe me vuajtjet që ai heq. Ka një shpatull të thërmuar dhe një grusht saçmash gjuetie të ngulura në trup. Një krisëm e keqe në një pyll të largët e pak të njohur, dhe pas saj një ulërimë me zë robi, bëri që mua gati të më pushonte zëmra... Pastaj të tjera zhurma e thirrje paniku... Dikush filloi të thërriste emrin tim dhe mua mu prenë fuqitë e më kapi tmerri...

Një nga shokët e mij të gjuetisë kishte qëlluar mbi Markon!

E tëra kjo ndodhi larg shtëpisë, në një zonë publike gjuetie, diku pranë qytetit Saginaw, vendlindjes së Stewie Wonder, në një pyll në të cilin unë nuk kam më guxim të shkel përsëri... Tërë atë natë unë dhe familja ime e gdhimë në koridoret e njërit prej Spitalëve të Urgjencave të Kafshëve në një nga qytetet pranë shtëpisë time. Doktorët thanë se kishte shumë pak shpresë. Pastaj thanë që edhe në se shpëtonte nuk do të mundëte më kurrë të gjuante. Por ne luteshim vetëm të shpëtonte. Dhe kur na dhanë faturën na erdhi turp të diskutonim për shumën e jashtëzakonshme që na u desh të paguanim...

Që atëhere kanë kaluar disa vjet.

Darkave, gjatë ditëve me mot të mirë, herë me fëmijët e fëmijëve e herë vetëm unë me Markon, dalim e shohim perëndimin e diellit në parkun pranë shtëpisë. Rreth pesëqind metra më në jug të vëndit ku ulemi, është një shtëpi e madhe në pronësi të këngëtarit Eminem. E kam pothuaj fquinj, nuk e kam takuar kurrë dhe as muzikën nuk ja pëlqej. Ai është i famshëm dhe nga larg kam parë se gjithmonë shoqërohet nga një tufë bodiguardësh përzierë me policë e gazetarë. Kurse mua, si një i panjohur e i pa emër që jam, në më të shumtën e rasteve, më shoqëron vetëm

Marko, qeni im. Para është pasqyra e ndezur e ujit të liqenit e tutje horizonti i kuq, ndërsa mbrapa nesh janë bredhat e mendueshëm me hijet e tyre të gjata e të zeza si frakë ceremonishë. Në qiell, ndodh që duken tek tuk zogj të vonuar, kurse heshtja e paqte, si një armëpushim i vjetër shpirtërash, shtrihet deri tutje sa të ha syri e ta rrok mëndja. Në veri perëndim të parkut, gjëndet Orion Lake, një qytet, emrin e të cilit, ata që e krijuan, e morën nga mitologjia e viseve të mija, ndërsa pak minuta më në jug, nisur po nga këtu, është një tjetër qytet, që quhet Trojë e që përveç emrit, duket se nuk ka asgjë tjetër të përbashkët me qytetin e lashtë të Priamit. Gjithmonë në raste të tilla, një dhëmbje e ëmbël pendese, ngrihet e më shtyp në gjoks. Është hakmarrja e vjetër e nostalgjisë për vëndin e njerëzimit e mij në anën tjetër të botës.

Emigrantët janë si ato farat që erërat e historisë

i marrin dhe i mbjellin diku larg. Dhe ka gjithmonë pika këputje në shpirtin e tyre, ka gjithmonë vdekje e ringjallje që bashkëtojnë atje për gjithë jetën. "Paese mio, ti lascio, io vado via..." thosh kënga "Che sara" e rinisë time, ndërsa sot e njëjta këngë që atëhere më shtynte të ikja, më bën të fshij lotët...

Diçka e madhe vdiq tek unë ditën që vendosa të emigroj. Diçka tjetër e trava vetë më vonë kur u be-tova në kushtetutën e vëndit që më adapto... Ishte një "nëse..." hipotetike dhe e keqe në atë formulë betimi, për të cilën edhe unë si shumë të tjerë, thashë, po!

Ëndërr pas ëndërr, si boja mbi bojë, ngadalë e përditë, kujtimet e mija kanë filluar të zhyten në mjer-gullat e harresës. Harrimi -kjo forcë e pandalshme me të cilën koha i hap rrugën të resë -fshin e fshih butësisht e pandalur të kaluarat tona. Kam më shumë vite larg vendlindjes se sa kishte Odiseu i Homerit nga

Itaka e tij. Historinë e Itakës time, bijtë e saj sherrxhinj e shkelin me këmbë dhe ja u falin të tjerëve dhe për të keqen e saj e të tyren, kurrë nuk e kuptojnë e nuk e kërkojnë fajin te veltja. Në Itakën time të sotme, mëtojsit e dikurshëm të Penelopës së Odiseut janë zëvendësuar me politikanë të korruptuar që për Penelopë kanë pushtetin.

Nuk ka shumë që jam kthyer nga Shqipëria dhe akoma vazhdoj e jetoj me dhëmbjen e ndarjes nga prindërit e mij. Sidomos kur mendoj se kjo ndoshta mund të ishte dhe hera e fundit që i pashë të gjallë. Sa herë marr rrugën e kthimit për këtu, i favorizuar pak dhe nga oraret e avionëve, mendohej që gjithmonë të dal natën nga shtëpia e prindërve. Nata ndihmon e fshih fytyrat tona të trishtuara dhe unë e kam pak më të lehtë për tu shtirur normal. Gjithmonë them se do të vij shpejt, them se do të sjell dhe ata grepat që i kishja blerë e që harrova ti bija këtë radhë, e të tjera gënjeshtër të tilla...

Si foto e fundit e kësaj radhe, në trurin tim, ka ngelur nëna që rënkonte dhe babai që mezi mbahej me duart kockë e lëkurë pas shkallëve. Nuk më hiqet nga mëndja fytyra e tij e zbehtë dhe lotët që i pikonin nga maja e mjekrrës që i dridhej. Një ditë para se të ikja, babai më kishte thënë se kishte merak nga që në varrezat e qytetit nuk kishte më vënde të lira. Kur thashë se do ti shkruaja kryetarit të bashkisë, nëna më tha jo, se mërzhiten e të heqin të vëlla nga puna.

Marrëdhëniet njerëzore, kanë në historinë e tyre pafundësi tradhëtish e mosmirënjohjesh. Por nuk ka as edhe një rast të vetëm mosmirënjohjeje apo tradhëtie nga qentë ndaj të zotërve të tyre. Mark Twain thoshte, se në fund të fundit ky është dhe dallimi kryesor midis qentë dhe njeriut... Dhe Marko im nuk bën përjashtim në këtë drejtim... Është ku e ku më i sigurtë e më i dashur se sa bodiguardët e paguar të fqinjit tim të famshëm. Nuk jam shumë i sigurtë nëse vërtet Marko im i ndjek monologjet e mija apo ashtu më bëhet mua, por e di që ai, me ato shqisat e tij përtej njerëzore, e ndjen trishtimin tim, dhe duke më parë me sytë e mëdhenj, tërë dhimbje e seriozitet, ngre tërë mundim putrën e krahut të dërrmuar e më godet lehtë sikur të më thotë që ti lë këto muhabete ...

KUR POEZIA TË KUJTON SIMBOLET MË TË FUQISHME TË JETËS VEPRË E POETIT MATET ME PËRJETËSINË

Nga Robert Martiko - Corfu

Lexova rastësisht një poezi të përkthyeses dhe poetes Valbona Jakova, e cila, kohët e fundit, ka marrë çmimin "PREMIO D'ORO" në poezi dhe çmimin e parë për librin "Në Kreshatën e "Zemrës", ("Sul Crinale Del Cuore") në Itali, në qytetin e Firences, vendlindja e Rilindjes Shpirtërore Evropiane. Poezia titullohet "Ribelohe" dhe më bëri shumë përshtypje, pasi Valbona futet në një temë mjaft thelbësore siç është ajo e pjesëmarrjes së Njeriut në revoltë. Sigurisht fjala rebel nuk është më e mira për ta përdorur, në mënyrë të efektshme, kur bëhet fjalë për ndërtimin e një shoqërie më të mirë. Krejt ndryshe, kur Valbona, flet për rebelizëm, i jep kuptimin e revoltës shpirtërore të njeriut fisnik, të përgjegjshëm për fatin e të tjerëve. Finalja e poezisë jep një zgjidhje krejt ndryshe nga sa mund të përfytyrohet. Si çdo individ me mendje të hapur, që iu ka dhënë lamtumirën ideve të grupit të mbyllur, Valbona, dhe ajo, ndien revoltën në shpirt. Rebelohet kur të tjerët vuajnë. Rebelohet kundër të pasurve sidomos në vendet pa ligje të forta, ku vepron fuqia e më të fortit, si në Shqipëri, që bllokohen plazhet për njeriun e thjeshtë. Rebelohet nga shkatërrimi i pyjeve me pasoja të rënda në sistemin ekologjik, dhe për kafshët, që përbëjnë një tjetër ndjeshmëri të saj. Rebelohet nga aktet e shëmtuara të shfaqjeve të dashurisë në marrëdhëniet e çiftit, pasojë e instinkteve më të pakontrolluara të shoqërive primitive. Të gjitha këto revolta i bëjnë thirrje Njeriut të fisnikërohet në ndjenja dhe në sjellje. Valbona përfundon poezinë me fjalët e zgjedhura: "Faleminderit rebelim, / që më more zemrën / dhe më le arsyen!" Duken si fjalë të thjeshta por kanë lidhje direkte me të ardhmen e njeriut. Nuk ka fjalë më monumentale nga këto. Pikërisht konceptimi i bazuar te "Arsyeja" qëndron në themelin e Rilindjes Shpirtërore, që ndryshoi fatin e miliona njerëzve në Perëndim. Shpëtoi njeriu nga Mesjeta, nga Ferri i Vetvetes. Arsyeja shpëtoi zemrën njerëzore nga instinktet e pakontrolluar me natyrë kafshërore. Përveç kësaj, Valbona me poezinë e saj të kujton edhe një nga filozofët më të mëdhenj të botës siç ishte Emanuel Kanti. Nuk kishte individ më të rregullt nga i mbiqajturi "filozof i Moralit", kur e shikoje çdo ditë, në orën dy të mesditës, në rrugë, për të blerë gazetën, që sillte lajme nga Franca. Dilte nga shtëpia në të njëjtën orë, sa që thuhet për të, në mënyrë admiruese, se njerëzit, që shikonin, rregullonin sahatet. Ishte koha e revolucionit frëng kur priteshin koka në gjiotinë dhe egërsia ishte në një kulm të jashtëzakonshëm. Kaq shumë ishte i interesuar Kanti, për të mësuar lajme nga Parisi, që shënonin lindjen e një Epoke të re për

njerëzimin. Janë gjëra që vetëm mendjet e prira për të hyrë në themelin e gjërave mund t'i kuptojnë. Në këtë mënyrë, artistët më të mëdhenj të botës, vrojtues të përjetshëm të Kohës, ndodhitë historike, të trajtuara artistikisht, i bëjnë të përjetshme në krijimtari.

Pikërisht në këtë kohë, Kantit i lindi ideja se njeriu me ndjenjë përgjegjësie për të tjerët, mund të reduktojë gjakderdhjen, d.m.th. vëllavrasjen. Kjo ndodh vetëm kur brendësohen gjërat në shpirt dhe njeriu nuk mbetet brez pas brezi në sipërfaqen e pathelluar të gjërave. Ky mendim gjeti më shumë përkrahje në vendet e Evropës Veriore, duke u bërë tipar dallues në qytetërimin dhe kulturën e tyre. Në këtë frymë e shkroi librin e famshëm "Njeriu i Revoltuar" edhe gjiganti i letërsisë botërore Albert Kamy, që bëri Zhan-Pol Sartrin ta "shkëshëronte". Sepse, ky i fundit, nuk mund të bënte dot dallimin midis Francës dhe vendeve të Evropës Veriore dhe Dendrore. Kërkonte lirinë prej zgjidhjes politike me gjenin e tmerit, që Koha në Evropën e Rilindur i përgjeshëtroi. Pra, "Arsyeja" e gjigantëve më të mëdhenj të botës, ku bashkohen edhe vargjet e poetesës së talentuar, Valbona Jakova, në trajtën më të thjeshtuar mësojnë se në një revoltë duhet të marrësh pjesë. Pa diskutim! Veçse kujdesu se mbas asaj që ndjenjat dhe jo logjika të këshillojnë, mund të vijë një diktaturë gjysmë shekullore. Mund të vijë një e keqe tmerruese siç ndodhi në Shqipëri. Erdhi një diktaturë marramendëse, që me urretjen dhe shpirtin e përçarë akoma më keq, transformoi në një mënyrë të tmerrshme njeriun. Ktheu kohën e shoqërisë shekuj të tërë pas. Mund edhe ta evitoja fjalën e "talentuar" për Valbonën, pasi është vetë përdorimi i saktë i fjalës poetike që mund të kapë majat më të larta të Kulturës Universale të Qytetërimin Perëndimor. Përmban mjaft ARSYE shprehja latine VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT, që do të thotë se FJALA FLUTURON NDËRSA SHKRIMET MBETEN.

Sekretit i suksesit të fjalës së shkruar me ARSYE, është përjetësia.

QUANDO LA POESIA RICORDA I SIMBOLI PIÙ POTENTI DELLA VITA L'OPERA DEL POETA SI MISURA CON L'ETERNITÀ

Ho letto per caso una poesia della traduttrice e poetessa Valbona Jakova, che recentemente è stata insignita di un Titolo Onorifico della Giuria con "IL Fiorino D'ORO" in contemporanea con il Primo Premio per il suo ultimo libro di poesie: "Sul Crinale Del Cuore" in Italia, nella città di Firenze, culla del Rinascimento Spirituale Europeo.

La poesia si intitola "Mi ribello" e mi ha colpito molto, poiché Valbona entra in un tema molto essenziale come la partecipazione dell'Uomo alla rivolta. Certamente la parola ribelle non è la migliore da usare, in modo efficace, quando si tratta di costruire una società migliore. Ben diversamente, quando Valbona, parla di ribellione, dà il significato della rivolta spirituale di un uomo nobile, responsabile del destino degli altri. Il finale della poesia dà una soluzione del tutto diversa da quella che si potrebbe immaginare.

Come ogni individuo di mentalità aperta che ha detto addio alle idee del gruppo chiuso, Valbona, anche lei, sente la rivolta nella sua anima. Si ribella quando gli altri soffrono. Ribellarsi ai ricchi, soprattutto nei paesi senza leggi forti, dove agisce il potere dei più forti, come in Albania, che bloccano le spiagge all'uomo comune. Si ribella alla distruzione delle foreste con gravi conseguenze per il sistema ecologico, e per gli animali, che costituiscono un'altra sua sensibilità. Si ribella agli atti brutti delle manifestazioni d'amore nel rapporto di coppia, conseguenza degli istinti più incontrollati delle società primitive. Tutte queste rivolte chiamano l'uomo ad essere nobile nei sentimenti e nel comportamento.

Valbona conclude la poesia con le parole scelte: "Grazie ribellione, / che mi hai preso il cuore / e mi hai lasciato la ragione!". Sembrano parole semplici, ma riguardano direttamente il futuro dell'uomo. Non ci sono parole più monumentali di queste. Proprio il concetto basato sulla "Ragione" è alla base del Rinascimento Spirituale, che cambiò il destino di milioni di persone in Occidente. Salvò l'uomo dal Medioevo, dall'Inferno di Se stesso, di quella interiorità dentro di Sé. La ragione ha salvato il cuore umano dagli istinti incontrollati provenienti dalla natura animalesca.

Inoltre Valbona con la sua poesia ricorda uno dei più grandi filosofi del mondo come Emanuel Kant. Non c'era individuo che rispettava le regole più del cosiddetto "Filosofo della Morale", quando lo guardavano ogni giorno, alle due del pomeriggio per strada, a comprare il giornale, che portavano notizie dalla Francia. Usciva di casa alla stessa ora, tanto che di lui si diceva, con ammirazione, che quelli che lo guardavano, iniziavano a regolare gli orologi. Era il periodo

della rivoluzione francese, quando le teste venivano tagliate sulla ghigliottina e la ferocia raggiungeva il culmine massimo di livelli incredibili.

Kant, era tanto interessato per avere in continuazione notizie da Parigi, si tratta dunque di quelle novità che segnavano la nascita di un'Epoca nuova per l'umanità. Sono questioni che solo le menti inclini a determinate propensioni hanno la chiave per entrare nella sostanza delle cose, possano capire. In questo modo, i più grandi artisti di questo mondo, gli eterni osservatori del Tempo, gli eventi storici, trattati artisticamente, li rendono eterni nelle loro creatività.

Fu in questo periodo che Kant ebbe l'idea che una persona con un senso di responsabilità verso gli altri può ridurre lo spargimento di sangue, dunque il fratricidio. Ciò accade solo quando le cose vengono interiorizzate nella profondità dell'anima e l'uomo non rimane, generazione dopo generazione, sulla inutile superficie delle cose chiuse. Questa opinione trovò maggiore sostegno nei paesi del Nord Europa, diventando un tratto distintivo della loro civiltà e cultura.

Con questo spirito, il gigante della letteratura mondiale Albert Camy scrisse il famoso libro "L'uomo ribellato", che indusse Jean-Paul Sartre a "scomunicarlo". Perché quest'ultimo non riusciva a distinguere la differenza tra la Francia e i paesi dell'Europa Settentrionale e Centrale. Cercava la libertà attraverso una soluzione politica con il gene del terrore, cosa che il Tempo in Europa Rinascimentale gli ha negato.

Così, la "Ragione" dei più grandi giganti del mondo, che comprende anche i versi della talentuosa poetessa Valbona Jakova, insegna nella forma più semplice che bisogna partecipare a una rivolta. Senza discussione! Ma attenzione che dopo quello che vi consigliano i sentimenti e non la logica, può arrivare una dittatura di mezzo secolo. Potrebbe arrivare un male terribile, come è successo in Albania. Venne una dittatura vertiginosa, che, con odio e uno spirito di dividere ancora peggioro, trasformò l'uomo in modo terribile. Ha riportato indietro di secoli il tempo della società.

Potrei addirittura evitare la parola "talentuosa" per Valbona, poiché è l'uso esatto della parola poetica che riesce a cogliere le vette più alte della Cultura Universale della Civiltà Occidentale. Contiene una bella RAGIONE la locuzione latina VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT, che significa che LE PAROLE VOLANO, GLI SCRITTI RIMANGONO.

Il segreto del successo della parola scritta con la RAGIONE, è l'eternità.

ANGELA KOSTA: UNA VOCE INTENSA E MULTIFORME NELLA LETTERATURA CONTEMPORANEA

DI PIER CARLO LAVA

Nel vasto panorama letterario contemporaneo, emergono figure che portano con sé storie di coraggio, resilienza e passione. Angela Kosta è una di queste figure, una scrittrice e poetessa che ha lasciato un'impronta indelebile nella sua opera e nella sua esperienza di vita. La sua biografia è un racconto coinvolgente di sfide superate e di talento che ha trovato espressione attraverso le parole. Angela Kosta ci introduce al suo mondo partendo da un contesto storico complesso: l'Albania sotto il regime di Enver Hoxha. Il ritratto accurato di un popolo costretto in una gabbia di repressione e paura crea un fondale potente per comprendere il coraggio che Angela ha dimostrato nel cercare la propria libertà espressiva. La sua fuga dall'oppressione, il suo arrivo in Italia e l'integrazione nella società umbra sono raccontati con una semplicità che mette in risalto il suo spirito tenace. È evidente che l'amore per la scrittura è stato un faro luminoso nella vita di Angela. In un mondo in cui i sogni erano spesso schiacciati, lei ha continuato a scrivere, a esplorare le profondità dell'animo umano e a dare voce a storie che altrimenti sarebbero state dimenticate. I suoi primi passi nell'editoria sono stati segnati da un impegno totale, con pubblicazioni in Albania che hanno rappresentato la realizzazione di un sogno a lungo coltivato.

L'impatto di Angela non si è limitato al suo percorso personale, ma si è esteso all'arte e alla cultura italiana. Il suo apprezzamento per i grandi poeti e scrittori italiani ha arricchito il suo bagaglio culturale, e la sua produzione letteraria si è allargata includendo opere scritte in italiano. La diversità delle sue pubblicazioni, che spaziano dai romanzi alle poesie, riflette una mente creativa versatile e appassionata. Un aspetto distintivo del lavoro di Angela è il suo impegno sociale. L'aver pubblicato libri a sostegno di cause nobili come la lotta contro la leucemia dimostra il suo desiderio di utilizzare la sua arte per scopi che superano l'individuo. La sua sensibilità verso tematiche come la guerra, l'olocausto e i drammatici eventi umani si traduce in poesie che catturano l'essenza stessa della vita e delle emozioni umane. La carriera di Angela Kosta è un viaggio di scoperta e realizzazione, un testimonianza di come l'arte possa affrontare le sfide più grandi e illuminare il cammino. Con la sua capacità di dare voce alle donne nelle sue storie e alle sue poesie, Angela si pone come una narratrice di vite spesso dimenticate, un ponte tra culture e un faro di speranza per i lettori di tutto il mondo. In definitiva, la scrittura di Angela Kosta è un richiamo a riconoscere il potere delle parole nell'ispirare il cambiamento e nell'esprimere la complessità dell'esperienza umana. Con una voce che continua a risuonare attraverso le pagine dei suoi libri e oltre, Angela Kosta è una presenza imprescindibile nel panorama letterario contemporaneo. Questo lo vediamo in alcune sue poesie, come *Un Pezzo di Pane - Una Poesia Straziante sulle Sofferenze Umane*. La poesia "Un Pezzo di Pane" di Angela Kosta è un'opera profonda ed emotivamente toccante che riflette la dura realtà delle persone costrette a vivere nell'indigenza e nella fame. L'autrice esprime con eloquenza le sofferenze e le ingiustizie che affliggono molte vite umane, utilizzando immagini forti e parole potenti per catturare l'attenzione del lettore.

Il titolo stesso, "Un Pezzo di Pane", è emblematico e simbolico, rappresentando sia la lotta quotidiana per il cibo di base, ma anche il desiderio di una vita migliore e di una giusta distribuzione delle risorse. L'uso delle metafore, come il pane che "ulula l'esistenza

Refleksion për refleksionet "Lulëkuqe mbi varre"

Nga BAJAME HOXHA, ÇELIKU

Do të më pëlqente që këtë parathënie ta quaja Refleksion për refleksionet "Lulëkuqe mbi varre", të shkruarit Nehat Jahiu, sepse, pasi e lexon këtë libër, nuk bën gjë tjetër veçse bie në mendime dhe të pikojnë lot, duke reflektuar mbi ato çka ke lexuar, mbi ato troje të lagura me gjak më shumë se sa me djersë, prandaj edhe titulli i librit "Lulëkuqe mbi varre", është shprehës, kuptimplotë dhe të çon menjëherë në ato vise ku shqiptarët vriten, burgosen e torturohen, sepse duan shkollën e tyre, gjuhën e tyre, tokën e tyre, tokën e të parëve që mban shumë amanete të përcjella brez pas brezi.

Autori, Nehat Jahiu, i njohur tashmë me botime të shumta, i shton krijimtarisë së tij edhe një libër tjetër me refleksione, refleksione që nuk fluturojnë lart nëpër qiejë ndër-rintarë e sajues, por ecin me këmbë në tokë, duke u fokusuar afër, thellë në zemër, në plagët, në luftën, në dëshirat dhe shpresat e përditshme për shkollën, ardhmërinë e brezit të ri...

Natyrisht, në refleksionet e veta, Nehat Jahiu nuk mund të linte pa përmendur

qëndresën, heroizmin e shqiptarit përballë armiqve të vet, të gjuhës, diturisë, të ardhmërisë së tij. Gjaku i derdhur është frymëzim për brezat, forcë për të ecur më përpara, për të ruajtur e çuar më tej vlerat e tij si komb i vjetër, ndoshta më i vjetri në Evropë.

Me një gjuhë lakonike, koncize që të kujton se duhen lexuar edhe nën rreshtat, autori sjell refleksionet e veta, refleksionet e një njeriu që duket se i ka jetuar nga afër problemet e për pasojë na sjell emocione të freskëta, të forta, të bukura, nxitëse për progres. Fokusi i refleksioneve në një fshat të caktuar, si Dushkajë apo ndonjë tjetër, shpesh të sjell ndër mend hapësira më të mëdha që shkojnë tek hapësirat e një shteti apo kombi të tërë. Motive si dashuria, vdekja, pavdekësia e të tjera, vijnë natyrshëm, vërtiten rreth shkollës, që është lajtmotivi i librit.

Refleksionet e Nehat Jahiut janë të lidhura mes tyre, plotësojnë njëra-tjetrën e të mbajnë të mbërthyer në anktë me lot në sy deri në fund. Lexuesi, duke lexuar këto refleksione që të bëjnë të rrëqethesh, të reflektosh, do të zbulojë një anë tjetër interesante të krijimtarisë së shkruarit, duke e bërë më të plotë e më të arrirë atë.

miseria", conferisce alla poesia una dimensione quasi personificata, rendendo la fame un'entità viva e dolorosa che accompagna le persone nei momenti di difficoltà. La domanda straziante dell'autrice, "Di chi è la colpa di tutto ciò?", invita il lettore a riflettere sulle cause delle ingiustizie sociali e sull'indifferenza di fronte alla sofferenza altrui. Questo senso di impotenza e di disperazione è amplificato dalla richiesta di un aiuto divino, come nel verso "Dov'è Gesù per farti moltiplicare?", dove l'autrice pone in discussione il silenzio di Dio di fronte alle ingiustizie umane. L'immagine delle nuvole e del sole nel verso "Come vorrei essere tra le nuvole / riempirmi dell'aria nell'universo. / Scaldandosi del sole così lontano" rappresenta una sorta di fuga dalla realtà difficile, un desiderio di evasione da un mondo crudele e ingiusto. Queste immagini poetiche, insieme alla descrizione dei fratelli pallidi e affamati, creano un'atmosfera cupa e straziante che coinvolge profondamente il lettore.

La poesia di Angela Kosta ci ricorda la triste realtà di molte persone nel mondo, costrette a vivere nella povertà e nella fame, mentre il resto del mondo si gode l'abbondanza. Il suo uso delle parole e delle immagini crea una potente narrazione che tocca le corde del cuore e ci spinge a riflettere sulle disuguaglianze sociali e sull'importanza di aiutare coloro che sono meno fortunati. In conclusione, "Un Pezzo di Pane" è una poesia che lascia un'impronta indelebile nell'anima del lettore. La sua intensa e struggente rappresentazione delle sofferenze umane e della ricerca di speranza ci spinge a guardare oltre noi stessi e a impegnarci a creare un mondo più giusto e solidale per tutti.

"VITA" - Una Poesia Tra Dolori e Rinascite.

"VITA" è una poesia intensa e profonda scritta da Angela Kosta, che riesce a catturare l'essenza di un percorso di vita segnato da delusioni, speranze, dolore e rinascite. La poetessa dipinge un quadro di assenza di felicità, in cui briciole di gioia sembrano essere svanite nella polvere delle delusioni ripetute. Il ritmo incalzante del testo, rappresentato dal correre senza fiato tra le nuvole in lacrime, riflette la frenesia e l'angoscia dell'autrice nel cercare un senso nella propria esistenza. La musica sorda di un cielo bugiardo e il vento ansioso e disperato aggiungono un'atmosfera di malinconia e struggimento.

Tuttavia, anche nella disperazione e nella perdita, emerge una luce di speranza. Angela Kosta si identifica come una persona che galleggia nell'oceano della vita, affrontando la morte e rinascendo continuamente. Con le punte delle dita, tocca il tramonto della sua

stessa esistenza, simbolo di una consapevolezza profonda e di un percorso di crescita interiore. La poetessa descrive il continuo ciclo di correre, morire e rinascere, come una danza dell'anima che abbraccia il sole della speranza. Questa struggente lotta con le sfide della vita viene rappresentata in modo poetico e potente, offrendo un messaggio di resilienza e di rinnovamento. In conclusione, "VITA" di Angela Kosta è una poesia che tocca le corde dell'animo, invitando il lettore a riflettere sulla fragilità e sulla forza insite nell'esperienza umana. Attraverso versi intensi e una profonda introspezione, la poetessa ci conduce in un viaggio emozionale che oscilla tra dolore e rinascita, lasciandoci con un senso di speranza e di apprezzamento per la bellezza e la complessità della vita.

"Risorgi, Donna Divina" un'altra poesia dell'autrice, che si presenta come un grido d'amore e di sostegno alle donne che hanno vissuto momenti difficili, affrontando il dolore e la sofferenza nella loro vita. Attraverso versi potenti e coinvolgenti, l'autrice esprime un forte messaggio di incoraggiamento, invitando le donne ad alzarsi e a riscoprire la forza interiore che le rende uniche. L'immagine dipinta è quella di una donna martire, fragilmente rannicchiata con lo sguardo perso, ma che al contempo custodisce una "Dea" all'interno di sé. L'autrice invita questa figura femminile a liberarsi dai pesi che la trattengono, dalle maschere che la nascondono e la condannano a un'esistenza soffocante. La donna è esortata a lasciarsi alle spalle la violenza e la pazienza malriposta, a strappare il velo sbiadito che offusca la sua vera essenza e a risorgere con forza e determinazione.

Il linguaggio poetico è vivace e incisivo, ricco di metafore che fanno appello alle emozioni dell'anima umana. La poesia cattura l'attenzione del lettore e lo invita a riflettere sulla forza interiore di ogni individuo, soprattutto delle donne, che devono lottare contro gli ostacoli imposti dalla società e dalle convenzioni.

Il messaggio di Angela Kosta è chiaro e potente: ogni donna è grande, unica e divina, e ha il diritto di vivere una vita libera e felice. La poesia sprona le donne a risorgere come fiori che sbocciano, a cantare e a sorridere, a urlare la propria libertà e a camminare con fiducia lungo il proprio cammino. In conclusione, "Risorgi, Donna Divina" è una poesia di ispirazione e incoraggiamento, un inno alla forza interiore delle donne e alla loro capacità di superare le avversità. L'opera di Angela Kosta risuona con un appello universale a liberarsi dagli schemi imposti e a vivere pienamente la propria esistenza, riscoprendo la propria autentica natura di donna divina.

L'Antica civiltà di Laberia

NIVICA

A sostegno della nostra opinione, per quanto riguarda la fortificazione di Nivica, Pukëvili durante la visita lì dall'inizio del IX secolo, si esprime che vicino al villaggio di Nivica di Kurvelesh c'era «un'acropoli con mura ciclopiche, con restauri successivi, tra cui pezzi di pilastri e iscrizioni». Non conosciamo il destino di queste iscrizioni e pilastri, che farebbero luce sull'antichità e la cultura di questa città.

SELO

Una delle fortificazioni che proteggeva in profondità l'antica strada che collegava l'Amantia con Dodona e l'Epiro è anche quella di Selos, che si trova nella valle tra i villaggi di Klishar e Selo e a sinistra del corso del fiume Klishar. L'archeologo Dhimosten Budina, che ha guidato una spedizione archeologica qui negli anni '70, dice: «A ovest del villaggio di Selo, sulla collina chiamata Castro, sorge il castello di Selo. La collina che domina la piccola valle che la precede è formata da due cime: Qirallaqa e Castro; da est al sud è molto ripida. Da est, ai piedi della collina, passa il torrente del Selo superiore, da sud - est il profondo torrente di Klishari, mentre da ovest si ergono maestosi gli alti monti dell'Arenda e dell'Anilo Klimatja, separandolo dal bacino di Theollogos. In cima al Kastro, le fortificazioni più numerose si trovano sui pendii settentrionali e nordoccidentali della collina. Sul versante occidentale del colle sono visibili tracce di un muro di 71 m di lunghezza e 3,40 m di spessore. La direzione è nord - sud.

Il muro è costituito da grossi blocchi di pietra di forma trapezoidale ove qua e là sono presenti anche blocchi parallelepipedi. Il muro ha uno spessore di 3,50 m e si conserva ad un'altezza di 3,60 m. È costituito da grandi blocchi di pietra a forma di parallelepipedo di dimensioni: 2,13 x 0,86 x 0,82 m e a tratti ci sono blocchi trapezoidali. Le mura della fortezza di Selo dal punto di vista della tecnica costruttiva dovrebbero essere datate al c. V - IV (a.C.).

Aleksandër Paskali, buon conoscitore dei monumenti della zona di Dropulli, sostiene che, secondo l'archeologo Dhimitër Çondi, i grandissimi muri in pietra rinvenuti alla sinistra del corso del fiume Klishari fanno parte di un antico sito archeologico, che si addentra nelle profondità il periodo compreso tra IV - II secolo a.C. e appartengono ad una fortificazione abitata, che attraverso le sue torri e la posizione estremamente dominante, controllava abbastanza bene i movimenti nella valle tra i villaggi di Klishar e Selo. «Si tratta della protezione fortificata di un territorio abitato nell'antichità, situato tra i monti di Morgana e ai confini tra tre antiche tribù: Caonia, Thesprotia e Mollosia». Le caratteristiche di questa fortificazione sono le mura con blocchi di pietra molto grandi di dimensioni: 2,13 x 0,86 x 0,82 m, che fanno pensare che si tratti di una fortificazione pelasgica della stessa natura delle mura delle acropoli di Zgërdhesh, Foinikes, Gajtan, Dorez, Xibrit, ecc... che potrebbero essere stati eretti dalla metà dell'era del bronzo 3500 - 4000 anni fa. Alexander Paskali offre una panoramica impressionante di queste mura pelasgiche: «Le rovine della fortezza di Selo, che secondo gli archeologi risalgono probabilmente a 2500 - 3000 anni fa, pietre «ciclopiche» di dimensioni straordinarie, del peso di decine di tonnellate, furono spostate dalle mura e rotolate giù per il pendio, distruggendo il più accessibile, una delle testimonianze più monumentali della vita antica nel territorio dell'Albania.» Alcuni ricercatori collegano il nome della fortezza con il nome dell'odierno villaggio Selo con il nome dei «Selles» di Erodoto e Aristotele, che vivevano intorno a Dodona. Considerando che la regione in cui si trova questo villaggio e questa fortificazione, possiamo collocarla senza timore nel raggio d'azione di Dodona, quindi degli abitanti pelasgi di questo insediamento fortificato e dei dintorni, possiamo considerarli come i sedi dell'antichità. Ecco cosa ci racconta a proposito dei seli Aristotele, il più grande pensatore dell'antichità: «...In Meteorologico 1,14 asserisce che il diluvio di Deucalione avvenne nei pressi di Dodona e del fiume Akelos (nell'odierna Cameria), regione che chiama Antica Grecia (Grecea). Inoltre, asserisce stranamente che i Selli di Dodona erano gli antenati degli Elleni, mentre Omero li tratta (i Selli) come Pelasgi. Un altro passaggio che collegava gli Amantiani con la Macedonia e Dodona attraverso il fiume Aeos era quello che era protetto dai forti di Armeni, Treblova, Hadëraj fino alla gola di Glynec, che era protetta da Kalivaci, poi con una direzione biforcuta verso Aeos, verso la Macedonia, fu difeso prima con Klisura, e più avanti verso il Drino fino alle

profondità dell'Epiro, fu difeso con Lekli, Antigone, ecc... Quindi Amantia e gli Amantiani erano noti per una civiltà brillante, a cui ho intitolato un articolo su di loro: «Amantia, la radiante città dell'antica civiltà».

Dobbiamo dire che, secondo gli archeologi Luigi Maria Ugolini, Izambert, B.Paçe, K.Paçe e i capi della spedizione archeologica, Hasan Ceka e Skënder Anamali, Amantia era una città sviluppata, come monumenti di importanti siti archeologici così come: i resti di un tempio, di uno stadio, di grandi mura, oggetti architettonici, statue, rilievi, iscrizioni su pietra, edifici, palestre e, in rarità, tombe monumentali o comunque reali, un'economia sviluppata e un commercio fino al conio di monete oltre avere un porto nella zona di Triport, una democrazia sviluppata e una struttura statale moderna per l'epoca, una ricca vita spirituale e un culto speciale degli Dei pelasgici di Dodona e dell'Olimpo, in particolare della sua arcidia, Zeus e Afrodite ecc...

Luigi Maria Ugolini nel suo libro «L'Albania Antica» sulla civiltà e il progresso di Amantia afferma: «L'insieme delle rovine antiche dimostra che la città a cui appartengono doveva essere stata importante». Tale congettura acquista un senso se si giudica che era una città fiorente, dotata di statue, ricca di edifici decorati con marmi scolpiti, e perché lontana dai centri di maggiore diffusione culturale, sotto l'influsso dei quali visse: Atene, Roma e, più tardi, Bisantino. Sapevo a quale delle antiche città appartenessero quelle rovine che avevo contemplato con ammirazione. Giunsi alla conclusione che dovevano appartenere all'antica città di Amantia, di cui abbiamo in Cesare le reminiscenze storiche in relazione alla guerra civile, ma lo stesso anche in Cicerone.»

OLYMPE

Burhan Dautaj, archeologa che ha sviluppato tre spedizioni: nel 1961, 1974 e 1979, nonché esploratrice dell'identità dell'Olimpo, afferma che ha gli inizi della sua residenza nell'era del bronzo. Di seguito alcune delle sue dichiarazioni: «... La collina del castello, su cui si trova l'antica città illirica di Mavrovo, ha la forma di un trapezio irregolare con estensioni da ovest a sud - ovest fino a una serie di terrazze pianeggianti, che oggi è compianta dal lago di Rrethuno. Seguendo la piattaforma da nord - est si erge un castello chiamato dai locali «Maja e Zanit - L'apice di Zani», che nell'antichità pare svolgesse il ruolo di acropoli. L'area del castello all'interno delle mura di cinta raggiunge circa 15 ettari. Nella fase iniziale della fondazione di questo insediamento fortificato, conquistò la cima di Circumun (quota 284 m), mentre con lo sviluppo della città la sua superficie quasi raddoppiò. Forti mura lunghe circa 1300 m proteggevano la città da quasi tutti i lati, soprattutto dal lato occidentale, che è anche il versante più dolce della collina. Alla sua estremità sud - orientale, dove la caduta dei massi è interrotta, da questo tratto sono visibili solo due filari di pietre: (altezza 1,20 m e lunghezza 3 m) con blocchi di pietre a forma quadrangolare, non lavorati. Un tratto di mura nella parte nord - occidentale del castello lungo 21 m, alto 3,25 e largo 2,80 m, presenta blocchi di pietra trapezoidali e quadrangolari (1,80 m x 0,60 m). Nella terza fila dal basso compaiono i ciottoli trasversali, che passano da 2,85 a 3 m. La fondazione sollevata da pietre non lavorate, dove sono ben visibili le tracce della loro estrazione, è stata lasciata come un tallone»

Tratto della muraglia pelasgica. Olympe a Mavrovo, Valona. (Foto 20 novembre 2021)

Però l'esistenza dei giganteschi blocchi di pietra (ciclopici) lunghi fino a 3 m nelle mura di questa fortificazione parlano di un periodo molto precedente di questo insediamento fortificato. Mentre il ritrovamento di una spada di bronzo, che è nota per essere tra il XI - X secolo (a.C.), rafforza questa antichità: «Il più antico oggetto relativo al periodo di residenza pre - illuminato di quest'area è

una spada di bronzo lunga 0,67 m. È stato trovato dopo la demolizione di un tumulo nel sito chiamato «syroceps» a ovest del villaggio di Mavrovo e non lontano da esso, sul fiume Shushica. Come tipo di spada è ampiamente conosciuta in tutta Europa dal suo nord al Mediterraneo e mentre il tempo cattura la fine del bronzo e l'inizio del ferro, XI - X (a. C.). Questa spada è molto simile alla spada di Mat del Pazhoku e soprattutto a quella di Vajza. Pertanto, Burhan Dautaj è obbligato ad accettare una maggiore eredità della vita nell'area vicino al castello, almeno fino a cinque secoli fa, quando afferma: «Gli inizi della vita nell'area intorno al castello di Mavrovo, devono essere ricercati dalla fine dell'era del bronzo, documentata con la spada trovata nella pancia del siropiedes».

Ma a sostegno dell'opinione dell'archeologo Burhan Dautaj sulla datazione dell'Olimpo alla fine dell'età del bronzo, arriva l'affermazione dell'archeologo Frano Prendi riguardo alla datazione delle spade di bronzo rinvenute nel nostro Paese, che secondo lui appartengono all'età del Bronzo tardivo: «Le spade del Bronzo tardivo riproducono forme, che tipologicamente derivano da quelle del Bronzo Medio. Queste forme di spade, importate o prodotte localmente, basate su modelli egizi secondo il gusto dei consumatori locali, erano in uso in Albania durante il XIV-XIII (sec. a.C.) \

Mentre Alex Trushaj afferma che il ritrovamento di una spada di tipo egeo (XVI secolo a.C.) e di coltelli a lama ricurvi a Vajza, parlano della presenza di importazioni creto - micenee e delle nuove esigenze dell'aristocrazia tribale.

In questo modo, saremmo in grado di determinare solo l'età delle nostre fortificazioni preistoriche dove sono state trovate queste spade, tra cui qui e sull'Olimpo, nel XVI-XIV-XIII (sec. a.C.). Diremmo quindi che nei secoli XVI-XIII furono erette queste fortificazioni e furono guidate, secondo Frano Prendi, da un'aristocrazia tribale guerriera che utilizzava queste spade.

AMANTIA

Per rispecchiare la civiltà di Amantia non possiamo a non partire dalle sue magnifiche mura. Per questo ci rivolgiamo a uno dei pilastri dell'archeologia albanese, l'esploratore, Skënder Anamali, che alla I° Assemblea di Studi Illirici, nel settembre 1972, attraverso i fatti, senza menzionarlo esplicitamente, fece luce sull'origine pelasgica di

Pietre pelasgiche al cancello d'ingresso dell'acropoli sul lato nord delle mura di Amantias. (Foto: settembre 2021)

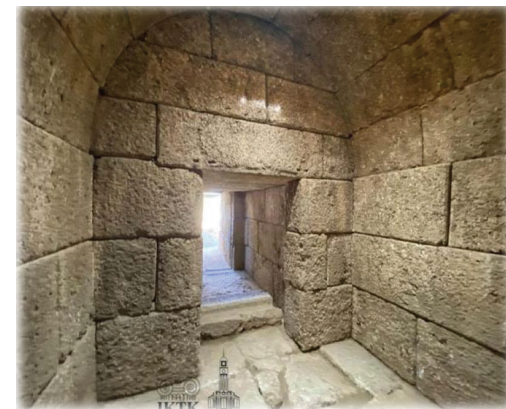
questa fortificazione caonica. Lui ci racconta che l'acropoli di Amantia presenta blocchi di pietra delle dimensioni di 2,60 m x 1,75 m x 0,90 m, e in seguito «E. Isamberti scrive a proposito delle mura dell'acropoli di Amantia (nel 1861) che restano solo le fondazioni, in parte elleniche o macedoni e in parte da sud - est di grandi pietre ciclopiche poste sulla roccia tagliata. B. Paçe si accontentò di scrivere delle mura dell'acropoli, che il picco roccioso di Ploça era coronato da detriti di mura di una tecnica molto rozza. Il botanico A. Baldaçi ha visitato le antiche rovine di Ploça. Per due volte, nel 1892 e nel 1894, si fermò «alla grande roccia sulla quale sorgono quelle cosiddette rovine pelasgiche».

Ma Anamali pone anche una domanda retorica piuttosto interessante, a cui probabilmente non ha risposto, per non aggirare ulteriormente l'ambiente accademico con le leggende. Diamo un'occhiata a questo interessante post: «Possiamo guardare al IV secolo i discendenti di quella popolazione che usava le tombe della Vajza? Le leggende degli Abani che vennero dopo la guerra nell'Iliria meridionale e il collegamento Thronion - Amantia possono aiutare in questa faccenda?» Neritan Ceka, sommariamente, racconta di questa leggenda. Pausania (Elis. 22, 4) scrisse che: «Tornando da Ilon, le navi degli Elleni si dispersero. I Lochriani di Thron sulla riva del fiume Boagra e gli Abani di Eubes con otto navi giunsero ai monti

Keraune» dove costruirono la città di Thron e «di comune accordo chiamarono abantid l'intera provincia dove abitavano».

Noi diciamo che la leggenda può aiutare, in quanto l'origine degli Amantini è stata ipotizzata, basata anche su alcuni detti di autori antichi, che erano i eubeas, venuti dopo la fine della guerra di Troia. Inoltre questo è anche il fatto che, nel greco antico le parole aman e aban sono approssimative e differiscono l'una dall'altra solo per la «pronuncia» di una singola lettera. Stefan Bizantin, nelle voci di Abantis e Amantia, ha cercato di spiegare le connessioni Amantia - Abantia e amante - abante dicendo che la lettera «b» è stata trasformata in «m» dai «barbari». Il nome Abantia invece di Amantia ha una lista di Teorodoca di Delfi della fine del III e dell'inizio del II secolo (a. C.)

Invece io direi che, così come oggi, si tratta di una differenza di alfabeti della città - stati ellenici e abitanti, comprese le città di Epiro e l'Iliria, dove quest'ultima, forse, non cambiò affatto l'alfabeto albanese con quello fenicio, come fecero gli Elleni. Perciò, la «m» ellenica che essi leggono «b», i nostri «barbari», lo leggono, com'è scritto nel loro alfabeto: «m». Questo è anche il caso di Pierre Cabanes.

Tomba monumentale ad Amantia, inaugurata nel giugno 2021

L'origine degli Aman o Abant nella regione dell'Epiro o dell'Iliria meridionale è tradizionalmente messa in relazione con gli Eubei e il ritorno della guerra di Troia. Era la versione di Pausania (V, 22, 2-4), che descrive queste popolazioni provenienti dall'Eubea, che al ritorno dalla guerra di Troia insieme ad alcuni Iocras e Thronioni, con otto navi si diressero verso i monti Acrokeraun e si stabilirono nella proprio loro retroterra. Tali rovine tombali sono state scoperte anche nei dintorni di Amantia (il villaggio di Gumenica e Matohasanaj). Al di là di questo cerchio, finora, non sono state scoperte tombe di questo tipo. Così le tombe monumentali di Amantia rimangono una caratteristica della necropoli di questa città e dei suoi dintorni». Da questa descrizione di Anamali apprendiamo che la città di Amantia nell'antichità era molto ricca, e questo è testimoniato dal gran numero di tombe monumentali scoperte fino a poco tempo fa, così come si esprime Neritan Ceka che esiste un'intera necropoli con innumerevoli tombe monumentali. Gli archeologi Elio Hobdar e Jamarber Buzo, nelle loro spedizioni ad Amantia del 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 e 2016, hanno aumentato il numero di tombe monumentali scoperte lì. Tra questi c'è la monumentale tomba a forma di cerchio ricoperta da una tomba, (n. 107), scoperta nel 2014, così come la tomba monumentale n. 3 scoperta nel 2016.

In questa storica passeggiata nelle terre dei nostri antenati dalla preistoria pelasgica all'antichità abbiamo cercato di mostrare questa eccellente civiltà rappresentata da 12 città fortificate. Dove sono oggi queste città? Sono rovinate a causa di XXII secoli di conquiste e vivono sotto il dominio degli imperi invasori: Roma, Bizantino e Istanbul. Quelle che una volta erano città sviluppate con possenti mura, edifici governativi e artistici, templi, stadi, porti e teatri si sono ora trasformati in villaggi, e i loro primi abitanti che erano cittadini civilizzati, come dice Ugolini, sono ora diventati contadini. Amantia oggi è stata convertita nel villaggio di Ploça, Olympe è stata convertita nel villaggio di Mavrora, Thronioni nel villaggio Canino, l'antica Sopot nel villaggio di Borsh, Himara-villaggio, Matohasanaj-villaggio, Nivica-villaggio, Bylisi-villaggio, Hekali, Nikaja-villaggio, Klosi, ecc. Ti viene da urlare quando oggi ci sono accademici neo-ottomani quali dicono che gli invasori ottomani non erano invasori ma amministratori. Secondo loro, gli albanesi non erano in grado di governarsi da soli, se non dai sultani dell'Anatolia.

(Tratto dal libro: «L'Epiro Pelasgico»)

I Monastero di Grottaferrata e gli Albanesi d'Italia

da archim. Donato Oliverio

La storia millenaria della Badia Greca di Grottaferrata è certamente un'operazione culturale ed editoriale che ha già visto diverse pubblicazioni in cui sono stati già esaminati i diversi aspetti e problemi. Non sono mancati studiosi che hanno dedicato la loro attenzione alle vicende del millenario monastero tuscolano, traendo profitto dal cospicuo patrimonio di codici, manoscritti ed opere d'arte che esso tuttora conserva. Fino ad ora è stata data alla ricerca un'impostazione che ha privilegiato l'aspetto storico, religioso, liturgico, ecumenico, utilizzato in tutte le sue eccezioni, per giungere a delle conclusioni soprattutto sul contesto religioso e propriamente culturale. Su questo filone si vuole inserire questo mio intervento con lo scopo di far conoscere un aspetto altrettanto importante, quello della presenza degli italo albanesi di Sicilia e di Calabria in questo meraviglioso monastero di Grottaferrata, un "gemma orientale nella tiara pontificia". (Leone XIII) offrendo così una testimonianza dal vivo a chi volesse poi tracciare una più approfondita analisi. Questo scritto nasce da una sentita esigenza del mio animo. Vuole rappresentare soltanto un attestato di affetto e soprattutto di fede, verso questo monastero di S. Maria di Grottaferrata, dove ho vissuto 5 anni della mia vita, come seminarista nel Pontificio Seminario "Benedetto XV". Ho scritto quanto era nelle mie possibilità, spinto dal desiderio di contribuire in qualche modo alla conoscenza, diffusione e valorizzazione della storia del vetusto cenobio di particolare significato storico ed ecumenico, per meglio comprendere il presente e soprattutto capire che il nostro passato può avere un grande futuro.

Già sotto il pontificato di Leone XIII Grottaferrata fu oggetto di speciali attenzioni per il ripristino integrale del rito e della disciplina orientali, voluto dai monaci e incoraggiati dalla Santa Sede al fine di mettere in maggiore evidenza l'esistenza stessa e la missione nella Chiesa del monachesimo greco, di cui in Italia il monastero di Grottaferrata era l'unico grande superstito. Ebbe una parte non indifferente l'abate Arsenio Pellegrini che reggerà il monastero dal 1882 al 1918, il quale si muoverà da protagonista nel corso di un pontificato, quello di Leone XIII, eccezionalmente fecondo di idee e di progetti intesi a ricomporre il dissidio secolare fra la Chiesa Romana e la Cristianità Ortodossa. E. la stagione dell'unionismo, delle grandi encicliche che esaltano l'oriente Cristiano ed il suo patrimonio liturgico e spirituale. È in questo clima che la Badia di Grottaferrata inizia a divenire un discreto e attivo centro di scambi e di contatti con il mondo orientale. Grottaferrata, fin dalla sua fondazione (1004), pur tra alterne vicende, rimase fedele alla tradizione monastica italo-greca che i Santi Nilo e Bartolomeo le avevano impresso con il loro esempio e il loro insegnamento. Ma con l'andar dei secoli non poteva non risentire, e in parte subire,

quella che fu la sorte degli altri monasteri italo-greci, non ostante le sollecitudini della Santa Sede. Tutta l'istituzione monastica italo-greca, a un certo punto, venne a trovarsi fuori del tempo e in un contesto geopolitico ed ecclesiastico profondamente mutato nelle popolazioni, nella lingua, nella cultura e nel rito. Venuto meno l'elemento greco nell'Italia meridionale e in Sicilia, il reclutamento delle nuove vocazioni si faceva unicamente tra gli italiani che si adattavano alla liturgia greca, finché da ultimo non vennero le soppressioni del secolo scorso e dare l'ultimo colpo di grazia ai monasteri superstiti. La Badia greca di Grottaferrata sfuggì alla comune sorte perché dichiarata monumento nazionale e affidata agli stessi pochi monaci, in qualità di custodi. Tenue filo di vita che nei disegni della Provvidenza doveva servire ad aprire un nuovo capitolo nella millenaria Abbazia italo-greca di Grottaferrata. Bisogna dare atto alla saggezza degli abati Cozza-Luzzi e Arsenio Pellegrini (1882-1918) i quali alla fine del 1800, nell'asseverare pienamente le premure del papa Leone XIII, si preoccuparono innanzitutto di reclutare nuove vocazioni che sono l'ossigeno delle comunità. Problema tanto più urgente se si considera che i monaci erano pochissimi e tra questi solo alcuni avevano adottato il rito bizantino. Vocazioni che non dovevano adattarsi alla liturgia greca, ma innestarsi nel vivo del tronco per farvi rifiorire le migliori tradizioni spirituali, rituali e culturali del monastero. E tali vocazioni vennero in gran parte dalle comunità italoalbanesi di Sicilia (Piana degli Albanesi e Contessa Entellina dove rito e lingua fiorivano) e in seguito anche dalle comunità italo-albanesi di Calabria: insomma tali vocazioni vennero da quel elemento che già da quattro secoli andava sostituendosi a quello italo-greco. Prima del 1883 nella plurisecolare storia della Badia non si ha notizia di italo-albanesi diventati membri del Monastero. Questo primo contatto tra la Badia e le comunità italo-albanesi è stato determinato e favorito dalla Santa Sede. Fu il Pontefice in persona, Leone XIII ad intervenire, il 4 ottobre 1882, ordinò al segretario di Propaganda Fide, Cretoni, di preparare una circolare da spedirsi a tempo opportuno ai vescovi italiani, aventi qualche colonia Greca nelle loro diocesi per invitarli ad inviare giovani in educazione nel monastero. L'invito papale non ebbe

alcun successo in Calabria mentre venne raccolto, nel 1883, da un gruppo di giovani oriundi delle comunità italo-albanesi di Sicilia, che furono senz'altro ammessi nell'educandato di Grottaferrata, erano: Sofronio Gassisi, Cosma Buccola da Contessa Entellina; Basilio Norcia, Efreim Leggio, Flaviano La Piana, Nilo Borgia, Gregorio Stassi da Piana degli Albanesi. Nel 1893, un altro contessio, Lorenzo Tardo, partì per Grottaferrata. Con questo gruppetto di giovanissimi alunni l'educandato di Grottaferrata si trasformò a partire dal 1884, in seminario monastico.

Tutti questi giovani abbracciarono la vita monastica, la prima generazione che sostituì a Grottaferrata la vecchia guardia latina e latinizzante e divennero notevoli figure di paleografi e liturgisti e principali collaboratori del periodico .Roma e l'oriente. Furono i principali protagonisti della rinascita religiosa e culturale della Badia, voluta dalla Santa Sede con l'intento di ripristinare nel Monastero di Grottaferrata la piena osservanza della tradizione liturgica e monastica bizantina. La presenza nella comunità basiliana di Grottaferrata di membri di origine italoalbanese, quindi la formazione religiosa bizantina, favorì l'obiettivo che la Santa Sede si era proposta per la Badia, realtà monastica orientale alle porte di Roma. Nel 1927 fa il suo ingresso nel Monastero il primo calabrese italo-albanese: Teodoro Minisci. Per la sua distinta saggezza e per le sue doti intellettuali gli furono subito affidati nella Comunità uffici di responsabilità, fu eletto Egumeno della Sinassi Monastica e confermato dalla Santa Sede, quale Archimandrita ed Esarca. Nel 1930 entra nel Monastero Stefano Altimari, a seguire Valerio Altimari, Nilo Somma, Giovanni Tamburi, Basilio Intrieri, Emiliano Fabricatore, Benedetto Murano.

La Badia così venne ravvivata nelle sue plurisecolari tradizioni liturgiche bizantine, ponendo fine alla crescente tendenza della comunità monastica, orientata nell'800 a forme di pratiche liturgiche latineggianti. Le figure di Sofronio Gassisi, Cosmo Buccola, Lorenzo Tardo, e il loro impegno religioso e culturale vanno inquadrate in questo contesto di ruolo ecumenico che la Santa Sede attribuisce alla nuova Badia, poter affidare ai seguaci occidentali di San Basilio il Grande, un ruolo di mediazione e di contatto fra le due Chiese, la Romana e l'orientale Ortodossa. Tutto questo ci fa capire come in seno alla comunità di Grottaferrata così ossigenata dall'elemento italo-albanese, inizia una nuova fase nel campo degli studi e in quello operativo, espressione del rinnovato quadro interno del monastero, accanto alle altre attività culturali proprie di un monastero italo-greco. E proprio di questa attività culturale albanese nella Badia Greca di Grottaferrata che occorre soffermarsi anche se brevemente: nel 1904 nono centenario della Badia, ci fu una grande esposizione di arte bizantina che suscitò grande interesse negli studiosi, si pensò allora seriamente alla fondazione di una rivista che servisse di stimolo e

di palestra ai monaci, di collegamento con il mondo dei dotti e soprattutto, di valido strumento culturale per quella azione, che oggi chiamiamo ecumenica, di conoscenza e avvicinamento dottrinale tra Oriente e Occidente. Nacque così il periodico .Roma e l'oriente. rivista criptoferattense per l'unione delle Chiese (1910-1921). Fu in quella sede che, tra importanti lavori di liturgia, innografia, storia, melurgia bizantina, trovarono spazio i primi scritti di interesse storico-religioso albanese delle nuove leve monastiche di Grottaferrata e di altri studiosi.

- Ricordiamo di P. Melezio La Piana, Il catechismo albanese di Luca Matranga (1592). III, 395-411; IV, 23-32, 151-160, 303-314.
- P. Sofronio Gassisi, La missione dei monaci basiliani in Albania. Relazioni e lettere. V, 97-117, 150-166; VI, 209231.
- Contributo alla storia di rito greco in Italia. VIII, 272-285
- La diocesi greco-albanesi di Calabria. XVII, 26-28 Nilo Borgia,
- La questione religiosa in Albania. VI, 199-208
- L'Albania proclamata indipendente e la Chiesa Cattolica. XIII, 81-88
- Seminario greco-albanese nella Badia di Grottaferrata. XVI, 6-12

Cessata la pubblicazione del Roma e l'oriente, non venne meno l'interessamento per tutto ciò che riguardava l'Albania e gli italoalbanesi, sia per la presenza nel monastero del Seminario Italo-albanese "Benedetto XV", sia per i rapporti più stretti con le due Eparchie di Lungro e di Piana degli Albanesi, e in seguito per l'azione diretta dei monaci in Albania. Dopo alcuni anni (1929) si iniziò la pubblicazione del Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata, mensile a carattere divulgati pochi articoli di monaci, espressione della non interrotta attività culturale in campo albanese.

P. Bartolomeo Di Salvo, La tradizione musicale bizantina delle colonie italo-albanesi di Sicilia quella dei codici antichi. VI, 3-26

P. Teodoro Minisci, I Monaci basiliani in Sicilia e in Albania. XI, 73-89.

I rapporti degli Albanesi di Calabria con i Monaci basiliani. XIV, 45-54

P. Marco Petta, Appunti di bibliografia albanese IX, 27-42

Tre codici superstiti nel monastero di Mezzoiuso, XIII, 3-28

E, inoltre, espressione di attività culturale albanese del monastero di Grottaferrata la collaborazione prestata da qualcuno dei suoi membri a periodici editi da altri. Così P. Nilo Borgia scrisse sulla lingua albanese nella rivista di Lumo Skendo .Diturija. (1927), in .Studi albanesi. (1931) e in 'accademie e Biblioteche d'Italia. (1940). Così anche Teodoro Minisci scrisse nella rivista del prof. Ernesto Koliqi .Shejzat. Non a scopo scientifico, ma di utilità pratica P. Lorenzo Tardo pubblicava il libretto Tufë uratash, composto da preghiere e canti sacri e dai primi elementi del catechismo, il tutto in lingua albanese. Il nome di P. Lorenzo Tardo ci porta a considerare un altro aspetto dell'attività culturale albanese nel monastero di Grottaferrata, quella cioè della musica. La presenza dei monaci italo-albanesi nella Badia produsse, tra l'altro, anche l'inserimento nelle funzioni sacre dei loro canti liturgici tradizionali. L'uso di questi ne provocò lo studio. E le conclusioni sono esposte dal P. Lorenzo Tardo nel volume L'antica Melurgia Bizantina nell'interpretazione della Scuola Monastica di Grottaferrata, Grottaferrata 1938, dedicato ai canti liturgici delle colonie greco albanesi di Sicilia, preziosi per lo studio della ricostruzione dell'antica melurgia bizantina. L'opera rimane dopo 70 anni l'unico manuale sulla musica bizantina in lingua italiana . (prof. Sandra Mortani) Prima di P. Tardo, un altro monaco, P. Gregorio Stassi, aveva diligentemente e pazientemente trascritto dalla viva voce dei papàs, specialmente dell'arciprete Alessi di Palazzo Adriano e del parroco Figlia di Palermo, quasi tutti i canti tradizionali di Sicilia. Manoscritto tanto più prezioso, in quanto alcune di quelle melodie non sono più cantate dalle giovani generazioni. Infine dobbiamo segnalare in campo musicale gli studi di P. Bartolomeo Di Salvo, il quale ha esteso le sue indagini alle comunità greco-albanesi di Calabria, registrandone le melodie e purtroppo mai pubblicate.

Conclusioni

La Santa Sede ha voluto ripristinare nella Badia la piena osservanza del rito bizantino-greco, obiettivo pienamente raggiunto grazie alla presenza nella Badia di monaci provenienti da famiglie delle comunità italo-albanesi. Il rito, la liturgia e la storia delle Chiese Orientali furono il campo preferito da questi monaci, che la Divina Provvidenza ha collocato al momento giusto al posto giusto, per il bene della Badia Greca di Grottaferrata, della Chiesa e della Cultura bizantina.

Revista LIFE në Nju Jork

Kriza shpirtërore e Nënë Terezës sipas sociologut Gëzim Alpi

Nga Arben Çokaj - Frankfurt am Main

Në korrik 2020, Bloomsbury Academic botoi në gjuhën angleze në Indi, Angli, Amerikë dhe Australi monografinë e Gëzim Alpi Mother Teresa: The Saint and Her Nation (Nënë Tereza: Shenjtoria dhe Kombi i Saj). Edicioni i dyte i librit doli në 2022 and i treti më 10 Tetor 2023, që përkoj me përvjetorin e lindjes së autorit. Libri është botuar me kopertinë standarde, speciale dhe si eBook dhe recensuar në dhjetra revista shkencore dhe gazeta prestigjioze. Në qershor të këtij viti, libri u vlerësua në Amerikë me 'Çmimin e Ekselencës në Botime' për vitin 2023 në kategorinë e 'biografisë' nga Shoqata e Botuesve Katolikë (Association of Catholic Publishers - ACP). Për këtë vepër Alpi ka folur në Amerikë në Nju Jork dhe në universitetet e Harvardit dhe Georgetown. Në maj 2024, pas një turneu ligjëratash në Azi, do të jetë i ftuar në Tiranë. Dr Alpi është diplomuar në Universitetet e Kajros dhe Durham. Aktualisht ai është Profesor i Asociuar i Sociologjisë në Universitetin e Birminghamit në Mbretërinë e Bashkuar. Që nga viti 2013 Alpi po llobon për ndërtimin e Rrugës së Arbërit, ndërsa në vitin 2014 filloi llobimin për shenjtërimin e Nënë Terezës. Në vitin 2019, Kryeministri i Shqipërisë i akordoi Alpi çmimin 'Ambasador i Kombit'. Ndërsa në 2021 ai u nderua nga Presidenti i Shqipërisë me 'Medaljen Nënë Tereza' në shenjë mirënjohjeje për "kontributin e tij të çmuar akademik në studimin e plotë të jetës dhe veprës së Shën Nënë Terezës, si dhe promovimin e saj si përfaqësuese e vlerave të kombit shqiptar". Libri i fundit i Alpi tërhoqi menjëherë vëmendjen e studiuesve dhe mediave,

perfishirë revistës së mirënjohur katolike THE TABLET në Londër, që e ftoi Alpi para se të botohej libri të shkruante një artikull të posaçëm. Që monografia dhe shkrimi i Alpi u vlerësuan nga revista duket edhe nga fakti që për kopertinën e datës 8 gusht 2020 u zgjodh portreti i Nënë Terezës i shoqëruara me këto fjalë: 'Mother Teresa's lost childhood - Gëzim Alpi' (Fëmijëria e humbur e Nënë Terezës). Shkrimi i Alpi në këtë revistë ngalli interesimin e studiuesve, përfishirë edhe të gazetarit amerikan David Van Biema, autori i librit 'Mother Teresa: The Life and Works of a Modern Saint' (Nënë Tereza: Jeta dhe Veprat e Një Shenjtore Moderne). Van Biema ishte kryeredaktori i fesë në revistën TIME nga 1998-2008. Në mesazhin që Van Biema i dërgoi Alpi, po më 8 gusht 2020, thek-

soi se ai e kishte lexuar shkrimin e tij në THE TABLET "me shumë interes", dhe se në bazë të tij kishte konkluduar se libri i ri i Alpi "duket si kontributi i parë madhor prej disa kohësh në literaturën e besueshme" rreth jetës së Nënë Terezës. Në të njëjtin mesazh, Van Biema e ftoi Alpi për të zhvilluar një intervistë. Intervista e parë që Van Biema zhvilloi me Alpi në gusht 2020 u pasua nga 5 intervista të tjera në Zoom, dhjetra telefonata e qindra emailë gjatë një periudhe dy vjeçare. Gjatë kësaj kohe, Van Biema u njoh me të gjithë librat dhe studimet e Alpi në revista shkencore dhe ndoqi ligjëratat e tij në Zoom me audiencë në Nju Delhi, Londër dhe Melburn. Van Biema gjithashtu komunikoi edhe me disa studiues që kanë shkruar për monografinë e Alpi Mother Teresa: Saint or Celebrity? (Nënë Tereza: Shenjtore apo e Famshme?), botuar në gjuhën angleze nga Routledge në vitin 2007 dhe italiane nga Salerno Editrice ne 2008, si dhe recensues të librit të botuar nga Bloomsbury. Van Biema i kushtoi studimeve prej dy dekadash të Alpi për Nënë Terezën dhe veçantërisht librit të tij të fundit, shkrimin e titulluar 'Shenjtore për çdo kohë' (A Saint Forever), që revista LIFE në Nju Jork u përfshiu në numrin special të gushtit 2022 dedikuar shenjtore në përvjetorin e njëzetë e pestë të vdekjes.

Kjo është hera e parë që shkrimi i gazetarit Van Biema për veprën e Alpi botohet i përkthyer në gjuhën shqipe.

LIFE Magazine

PJETRI NGA ILIRIA, BASILIKA E SHËN SABINËS DHE KOHA KUR NDËRTUESIT E TEMPUJVE TË ZOTIT ISHIN ILIRËT

Nga Melsen Kafilaj

Një paragjykim historik të cilin e hasim shpesh në librat e historisë apo edhe tek studiuesit e huaj është këndvështrimi i Ilirëve “si një popull barbar, i përbërë prej blegtorësh, piratësh dhe luftëtarësh të zotë, të cilët huazuan pothuajse gjithçka prej Civilizimit Grek

lando Rueda Acevedo (O.P) i cili më tregoi gjithashtu për vendndodhjen e saj, e konsideruar edhe si “Shtëpia e Domenikanëve”. (Vet Shën Domeniku ka jetuar dhe ka predikuar këtu dhe gjithashtu filozofi dhe teologu i madh katolik Shën Thoma D’Akuini ka qënë pjesë e saj.) Për habinë time më të madhe, sheshi në të cilin ndodhej kjo Basilikë mbante një emër i cili më emocionoi pa masë: “Piazza Pietro D’ Illiria”.

Sheshi Pjetri nga Iliria, vendndodhja e Basilikës së Shën Sabinës

dhe atij Romak por pa fuqi ndërtuese dhe të paaftë për të ndërtuar një civilizim me elementë autentik të tyre.” I fundit nga këta zëra që e amplifikoi këtë paragjykim qe edhe studiuesi dhe kritiku i artit Vittorio Sgarbi i cili e quajti Bylisin “një qytetërim grek” por që u detyrua të tërhiqej pas publikisht përballë analizës, fakteve shkencore dhe argumentave të shkëlqyer të Akademik Neritan Cekës. Paragjykimi tjetër është që ata janë “mosdashës të së Bukurës”... Në fakt, e kundërta është e vërtetë! (Mjafton të shohësh mozaikët dhe Basilikat Paleokristiane në vend, të kundrosht motivet e xhubletës apo të dëgjosh iso-polidonin dhe bindesh menjëherë për shpirtin e ndjeshëm dhe të pasur estetik të këtij populli fisnik.) Ilirët jo vetëm kanë qënë mjeshtra ndërtues në trojet e veta por edhe përtej tyre. Ata gjithashtu kanë investuar për të Bukurën dhe Hyjnoren.

Një qytet i cili na hap zemrën dhe na flet për praninë e gjallë të gjurmëve ndërtuese ilire është padyshim edhe Qyteti i Përrjetshëm (Urbs Aeterna), Roma. Për herë të parë emrin e Basilikës së Shën Sabinës (1 prej 6 Basilikave më të vjetra në Romë) e dëgjova të përmendëj prej një anëtarë të Urdhërit Domenikan, Fra. Or-

«CULMEN APOSTOLICUM CUM CAELESTINUS HABERET / PRIMUS ET IN TOTO FULGERET EPISCOPUS ORBE / HAEC QUAE MIRARIS FUNDAVIT PRESBYTER URBIS / ILLIRICA DE GENTE PETRUS VIR NOMINE TANTO / DIGNUS AB EXORTU CHRISTI NUTRITUS IN AULA / PAUPERIBUS LOCUPLES SIBI PAUPER QUI BONA VITAE / PRAESENTIS FUGIENS MERUIT SPERARE FUTURAM.»

«Kur Çelestini arriti dinjitetin më të lartë apostolik dhe ju dëshmuua botës si i pari mes peshkopëve, kjo që admironi u ndërtua prej një prifti me origjinë nga Iliria, Pjetrit, një njeri i denjë për ta mbajtur këtë emër, i mëkuar me mësimet e Krishtit, i pasur për të varfërit, i varfër për vetveten, ai i braktisi të mirat e kësaj bote duke shpresuar ti marr ato në botën tjetër.»

Përpjekja ime për të mësuar më tepër për këtë Mjeshtër Ilir i cili ka ndërtuar një Basilikë në portat e së cilës rafigurohet për herë të parë artistikisht në historinë botërore motivi i “Kryqëzimit të Krishtit” rezultoi jo shumë e suksesshme dhe shumë informacione biografike mbi të kanë humbur, janë zhdukur apo edhe janë mbuluar prej pluhurit të trashë të Historisë. E megj-

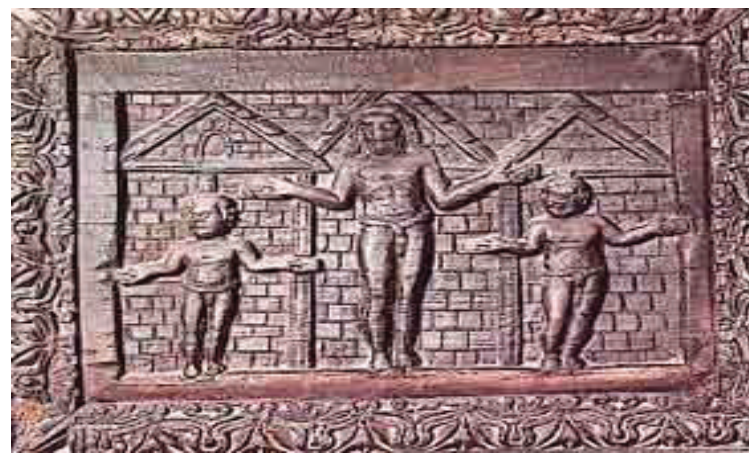
Mozaiku i Shek. V i Basilikës së Shën Sabinës

thatë diçka munda të mbledh. Kështu psh, sipas “LIBER PONTIFICALIS” mësojmë se Pjetri nga Iliria kishte lindur në një vend të quajtur Artianus i Ilirisë. (Dalmaci) Data e lindjes nuk dihet. Njoftohemi gjithashtu që krahas Basilikës ai ndërtoi gjithashtu edhe një pagëzimore e cila vazhdoi të përdorej deri në Shek. XII por që prej saj nuk është gjetur ndonjë gjurmë deri më sot.

Pjetri kishte njohuri të thella në kulturën greke dhe atë latine dhe sipas të njëjtit burim ai kishte shkruar edhe një vepër të titulluar: “De bello a Romanis cum Pilaris et Artianis gesto”, një traktat i cili për nga titulli na kujton paksa veprën e Jul Çezarit “De bello Gallico”. Që të ndërtosh një mrekulli të tillë arkitektonike si Basilika Paleokristiane e Shën Sabinës e cila na mahnit me madhësinë e saj edhe sot, duhet jo vetëm që të ishe i aftë por kërkonte gjithashtu edhe një bazë të shëndoshë njohurish. Ai padyshim që duhet ta ketë studiuar veprën e arkitektit dhe inxhinierit ushtarak romak Vitruvius “De Architectura” pasi siç e konfirmon edhe studiuesja Marisa Uberti “Këta ‘Mjeshtër të Panjohur’ na kanë lënë diçka me të vërtetë të jashtëzakonshme, një gjeometri që nuk është e rastësishme por e mirëmenduar dhe e mirëprojektuar dhe që sipas të gjitha gjasave rrjedh prej modelit të propozuar

nga Vitruvius i cili i njihte shumë mirë ligjet që qëndronin në bazën e harmonisë arkitektonike, duke i matur me mençuri hapësirat dhe vëllimet, dritën dhe errësirën, sensin estetik dhe kërkimin e të jashtëzakonshmes. Model që u ndoq më pas me besnikëri nga pasardhësit.”

E mbyll këtu këtë shkrim duke ftuar jo vetëm studiuesit dhe historianët që të merren më thellë me këtë çështje të cilën vetëm sa e kemi cekur por gjithashtu edhe gjithë shqiptarët

Motivi më i vjetër i pasqyruar artistikisht i Kryqëzimit të Krishtit (Shek. V) në derën e Basilikës së Shën Sabinës

e thjeshtë të cilëve nëse ju bie rruga në Romë të ndalen dhe ta vizitojnë këtë mrekulli të quajtur Shën Sabina dhe të pohojnë me krenari “që sjellësi i unitetit më të lartë mes Tokësore dhe Hyjnores” (Citoj këtu arkitektin e madh botëror Ludwig Mies van der Rohe) në këtë tempull të shenjtë mban mbiemrin e parardhësve të tyre; Pjetri nga Iliria!

PIETRO D’ILLIRIA, LA BASILICA DI SANTA SABINA E IL TEMPO IN CUI I COSTRUTTORI DEI TEMPLI DI DIO ERANO GLI ILLIRI

Un pregiudizio storico che incontriamo spesso nei libri di storia o anche negli studiosi stranieri è la visione degli Illiri “come un popolo barbaro, composto da bestie, pirati e abili guerrieri, che prese in prestito quasi tutto dalle civiltà greche e romane ma senza potenza costruttiva e incapace di costruire una civiltà con i loro elementi autentici”. L’ultima di queste voci ad amplificare questo pregiudizio fu anche lo studioso e critico d’arte Vittorio Sgarbi che definì Bylis “una civiltà greca” ma che fu costretto a ritirarsi pubblicamente di fronte alle analisi, ai fatti scientifici e alle ottime argomentazioni dell’accademico Neritan Ceka. L’altro pregiudizio è che “loro sono non amanti verso il bello” In realtà, solo il contrario sarebbe il Vero! (Basta vedere i mosaici e le basiliche paleo-cristiane nel paese, contemplare le lavorazioni artistiche delle xhublete, o ascoltare la polifonia e convincersi subito dello spirito estetico sensibile e ricco di questo nobile popolo). Gli albanesi non erano solo maestri di costruzione nelle loro terre, ma anche al di fuori di esse. Loro hanno investito pure per la Bellezza e per la Divinità. Una città che ci apre il cuore e ci parla della presenza viva delle impronte edilizie illiriche è senza dubbio anche la Città Eterna (Urbs Aeterna) di Roma. Per la prima volta il nome della Basilica di Santa Sabina (una delle 6 basiliche più antiche di Roma) l’ho sentito nominare da un membro dell’Ordine Domenicano, Fra. Orlando Rueda Acevedo (O.P) che mi parlò della sua posizione, considerata anche la

“Casa dei Domenicani.” (Lo stesso San Domenico visse e predicò qui, e anche il grande filosofo e teologo cattolico San Tommaso d’Aquino ne ha fatto parte). Con mia grande sorpresa, la piazza in cui si trovava questa Basilica portava un nome che mi emozionò senza misura: “Piazza Pietro D’Illiria”.

Ma chi era Pietro dell’Illiria? La risposta si trova all’interno della navata centrale della Basilica, in particolare nel suo mosaico laminato con lettere d’oro: Pietro è il costruttore della Basilica di Santa Sabina (425 dopo C) al tempo di Papa Celestino I (422-432 dopo C)

Ecco cosa c’è scritto nella sua iscrizione latina:

«CULMEN APOSTOLICUM CUM CAELESTINUS HABERET / PRIMUS ET IN TOTO FULGERET EPISCOPUS ORBE / HAEC QUAE MIRARIS FUNDAVIT PRESBYTER URBIS / ILLIRICA DE GENTE PETRUS VIR NOMINE TANTO / DIGNUS AB EXORTU CHRISTI NUTRITUS IN AULA / PAUPERIBUS LOCUPLES SIBI PAUPER QUI BONA VITAE / PRAESENTIS FUGIENS MERUIT SPERARE FUTURAM.» «AVRA» IL VERTICE APOSTOLICO CON IL CIELO / IL PRIMO E SPLENDEnte NEL MONDO INTERO IL VESCOVO / QUESTO MERAVIGLIOSO FONDATA DAL PRESBITERO DELLA CITTÀ / ILLIRICA DELLA GENESI DI PIETRO UN UOMO DAL NOME DI TANTI / DEGNO DAL AUMENTO DI CRISTO NUTRITO NELLA SALA / IL PO-

VERO E IL POPOLO STESSO MERITA DI SPERARE IN UNA VITA BUONA / IL SENTIMENTI DEL PRESENTE E DEL FUTURO» “Quando Celestino raggiunse la più alta dignità apostolica e testimoniò al mondo come il primo tra i vescovi, quello che ammirate fu costruito da un sacerdote di origine illirica, Pietro, un uomo degno di portare questo nome, trattato con gli insegnamenti di Cristo, ricco per i poveri, povero per se stesso, abbandonò i beni di questo mondo sperando di portarli nell’altro mondo.”

Il mio tentativo di saperne di più su questo Maestro Illirico che costruì una Basilica di cui alle porte è raffigurato per la prima volta artisticamente nella storia del mondo, il motivo della “Crocifissione di Cristo” non ha avuto molto successo; molte informazioni biografiche su di esso sono andate perdute, scomparse o addirittura coperte dallo spessore polvere della Storia. Ma ho potuto raccogliere qualcosa. È così che Secondo il “Liber Pontificalis”, apprendiamo che Pietro d’Illiria nacque in un luogo chiamato Artiano d’Illiria (Dalmacia). La data di nascita però è sconosciuta. Siamo anche informati che, oltre alla Basilica, costruì anche una figura di battesimo che continuò ad essere utilizzato fino al XII secolo ma da allora non è stata trovata alcuna traccia.

Pietro aveva una profonda conoscenza della cultura greca e latina e, secondo la stessa fonte aveva scritto un’opera intitolata: “De bello a Romanis Pilaris et Artianis Gesto”, un

trattato che dal titolo ci ricorda il “De bello Gallico” di Giulio Cesare. Per costruire un miracolo architettonico come la Basilica paleo-cristiana i Santa Sabina, che oggi ci stupisce per la sua grandezza, non solo bisogna essere in grado di farlo, ma anche avere una solida base di conoscenze, perciò deve aver studiato l’opera dell’architetto e ingegnere militare romano Vitruvio “De Architectura” come conferma la ricercatrice Marisa Uberti: “Questi Sconosciuti Maestri ci hanno lasciato qualcosa di veramente straordinario, una geometria non casuale ma ben pensata e ben progettata e, che con ogni probabilità deriva dal modello proposto da Vitruvio che conosceva molto bene le leggi alla base dell’armonia architettonica, misurando con tanta sapienza gli spazi e i volumi, la luce e il buio, il senso estetico e la ricerca dello straordinario. Il modello che è stato seguito fedelmente dai discendenti.” Concludo questo scritto invitando non solo gli studiosi e gli storici ad approfondire questo tema che abbiamo appena accennato, ma anche tutti i comuni albanesi che, se capitassero a Roma, si fermassero a visitare questo miracolo chiamato Santa Sabina affermando con orgoglio che: “è portatrice della più alta unità tra la Terra e il Divino” (cito qui il grande architetto del mondo Ludwig Mies Van Der Rohe), che in questo tempio sacro porta il cognome dei loro predecessori: Pietro d’Illiria!

(Traduzione Angela Kosta)

MISSIONARY HERALD (1912) / SHQIPËRIA NË LUFTËN BALLKANIKE — Një intervistë me Kristo Anastas Dakon

Nga Aurenc Bebja*,
Francë – 19 Janar 2024

“Missionary Herald” ka botuar, në dhjetor të 1912, në faqet n°561 – 564, intervistën e patriotit, edukatorit dhe autorit Kristo Anastas Dako mbi situatën e kombit tonë, të cilën, Aurenc Bebja, nëpërmjet blogut të tij “Dars (Klos), Mat – Albania”, e ka sjellë për publikun shqiptar :

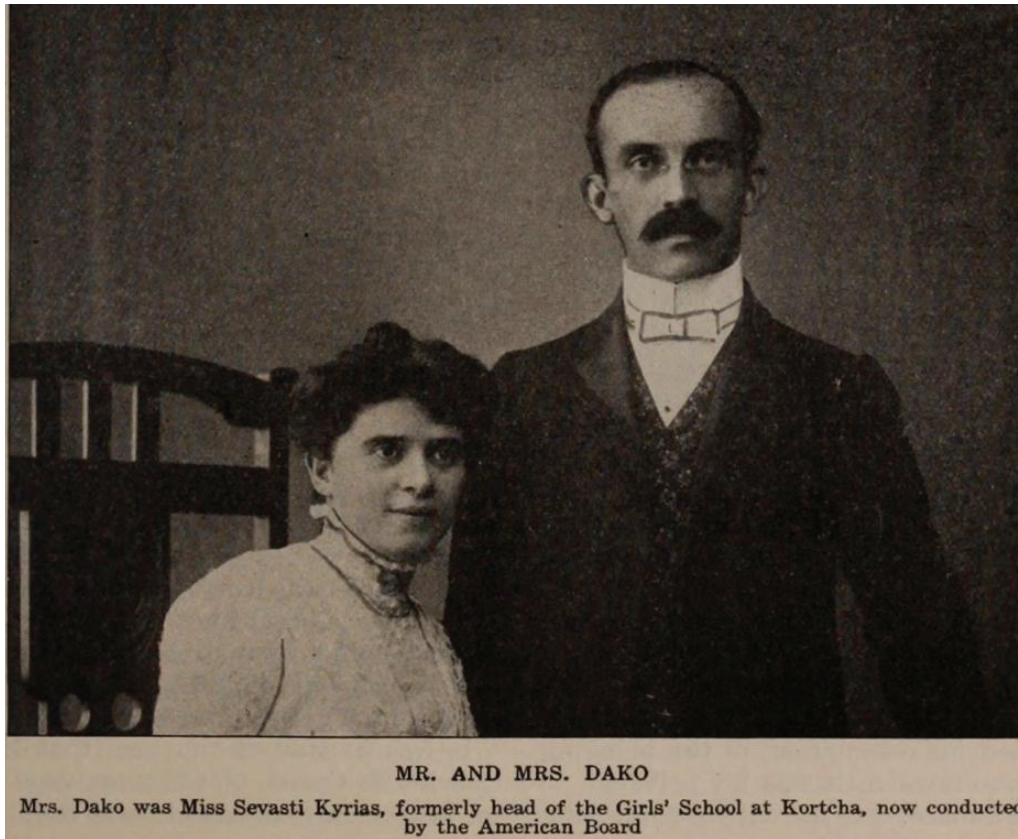
Shqipëria në Luftën Ballkanike
Një intervistë me z. Kristo A. Dako

Burimi: Missionary Herald, dhjetor
1912, faqe n°561 – 564

Z. Dako, emri dhe puna e të cilit në lidhje me Misionin e Bordit Amerikan në Shqipëri nuk janë të panjohura për lexuesit e “Missionary Herald”, është tashmë një mërgimtar në këtë vend dhe student i diplomuar në Kolegjin Oberlin. Një njeri me mençuri të pjekur, që flet dhjetë gjuhë, i ditur në çështjet e përfshira të asaj toke të shumë racave dhe feve, z. Dako është në gjendje të flasë me autoritet mbi një temë me interes të sotëm, për të cilën ka shumë konfuzion mendimi. Falë fakultetit të Kolegjit Oberlin, Missionary Herald është në gjendje t’ua prezantojë këtë artikull aktual lexuesve të tij. — Editori.

“Në çdo diskutim për krizën ballkanike, një pikë duhet bërë e qartë. Aktualisht, elementi më i rëndësishëm i Turqisë Evropiane është elementi autokton shqiptar. Megjithatë, turqit nuk do të pranojnë kombësinë e dallueshme të shqiptarëve, as grekët, as italianët dhe bullgarët, megjithëse Kançefi (Kantchev) vlerëson popullsinë shqiptare në Maqedoni në 124.000 frymë, ndërsa statisticieni serb, Gobsheviç (Gobchevitch), e vendos totalin në 165.000 frymë.

Tani ju pyesni për shkaqet e shqetësimit aktual. Për çfarë po lufton Shqipëria? Nën Sulltan Hamidin II popullit tim iu ndalua të shkruante

MR. AND MRS. DAKO

Mrs. Dako was Miss Sevasti Kyrias, formerly head of the Girls' School at Korce, now conducted by the American Board

Zoti dhe zonja Dako. — Zonja Dako ishte zonjusha Sevasti Qiriaz, dikur drejtuese e Shkollës së Vashave në Korçë, tani e drejtuar nga Bordi Amerikan.
— Burimi: Missionary Herald, dhjetor 1912, faqe n°561 – 564

apo të lexonte në gjuhën e tij amtare. Filluam të formojmë organizata politike në Bukuresht, Sofje, Kajro dhe Boston dhe kur filloi lëvizja xhonturke, përfaqësuesit e tyre komunikuan me organizatat tonë. Kjo është shumë zbatimëse tani, sepse, përkundrazi mohimit grek dhe turk se populli ynë ekziston, pëlqimi ynë (mos harroni se ne jemi elementi më i madh kombëtar në Turqinë Evropiane) ishte absolutisht i nevojshëm për suksesin xhonturk. Ne ishim të ftuar të bashkoheshim kundër Hamidit. Na u premtua liri e plotë arsimore dhe fetare, dhe u tha se myslimanët do të ndërtonin rrugë nëpër krahinën tonë dhe do të ngrinin shkollat dhe spitale për ne. Prandaj, dhe kjo është e njohur në qarqet diplomatike evropiane, por nuk shfaqet në dërgesat amerikane, 100.000 njerëz të mi u mblodhën në Ferizaj dhe idërguan një telegram Sulltan Hamidit, duke thënë: “Ne jemi pro Kushtetutës. Nëse nuk e jepni, ne do të marshojmë drejt Kostandinopojës.” Menjëherë pas kësaj, bota mësoi se xhonturqit kishin pasur sukses dhe se Kushtetuta ishte një fakt i vërtetë, por kablogramet nuk përmendnin ata përmes të cilëve kishte ardhur në të vërtetë suksesit.

Dhjetë muaj pas Kushtetutës xhonturqit filluan të thyejnë premtimet e tyre ndaj nesh, dhe është një çështje e njohur sesi Turgut Pasha u dërgua kundër Malsorëve, fisit të famshëm malësor shqiptar që jetonte në kufirin malazez.

Albanians, nor will the Greeks, nor the Italians and Bulgarians, though Kantchev estimates the Albanian population in Macedonia at 124,000, while the Serbian statistician, Gobshevitch, places the total at 165,000.

Now you ask about the causes of the present disturbance. What is Albania fighting for? Under Sultan Hamid II my people were forbidden to write or read in their native tongue. We began to form political organizations in Bukharest, Sofia, Cairo, and Boston, and when the Young Turk movement began

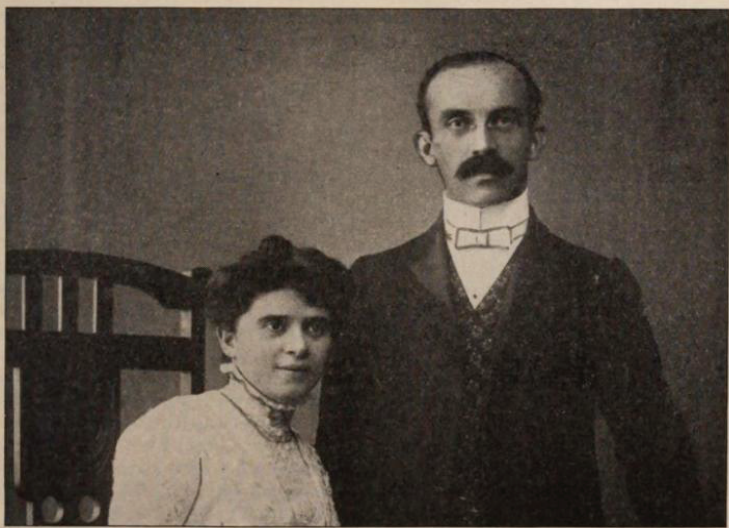
ALBANIA IN THE BALKAN WAR

AN INTERVIEW WITH MR. KRISTO A. DAKO

Mr. Dako, whose name and work in connection with the American Board Mission in Albania are not unfamiliar to readers of the *Missionary Herald*, is now an exile in this country and a graduate student at Oberlin College. A man of mature wisdom, speaking ten languages, versed in the involved affairs of that land of many races and religions, Mr. Dako is able to speak with authority on a theme of present-day interest concerning which there is much confusion of thought. By courtesy of the faculty of Oberlin College, the *Missionary Herald* is able to present this timely article to its readers. — THE EDITOR.

IN any discussion of the Balkan crisis one point must be made very plain.

At the present moment the largest element in European Turkey is the native Albanian stock. Now the Turks will not admit the distinct nationality of the

MR. AND MRS. DAKO

Mrs. Dako was Miss Sevasti Kyrias, formerly head of the Girls' School at Korce, now conducted by the American Board

qytetërimin të krishterë.” Unë u futa në burg si person i dyshimtë dhe sikur z. Crane të mos më kishte qëndruar pranë dhe të përdorte ndikimin e tij mbi guvernatorin vendas, ose valiun, do të isha dënua përjetësisht. Pas udhëtimit tonë z. Crane deklaroi se ai i konsideronte shqiptarët si popullin më të shquar të Perandorisë Turke dhe se ata meritonin në çdo mënyrë ndihmën e botës së krishterë për të ndjekur çështjen e tyre. Mund të shtoj se për mendimin tim Europa i detyrohet Shqipërisë më shumë sesa e kupton ajo, sepse nëse gjenerali ynë Skënderbeu nuk do t’i kishte kontrolluar myslimanët në gadishullin Ballkanik, ata do të kishin shkuar në Vjenë dhe do ta kishin mbajtur Evropën Qendrore në mëshirën e tyre; por Skënderbeu mundi turqit në njëzet e dy beteja dhe mbajti nën kontroll hordhinë myslimane, duke i dhënë Evropës kohën e nevojshme për të zhvilluar qytetërimin e saj.

Kur z. Crane u largua, ai më dha 10.000 kurona austriake për të punuar në mesin e refugjatëve në Podgoricë në Mal të Zi, dhe ra dakord të mbështeste gjashtë djem në Kolegjin Robert (Robert College) dhe gjashtë vajza në Kolegjin Amerikan në Kostandinopojë, ku ata do të trajnoheshin për punë të veçanta në të gjithë vendin. Ishte privilegj im të përzgjidhja këta student (naxhës) dhe kolegët e mi ranë dakord se asgjë më domethënëse se kjo nuk mund të bëhej për lëvizjen kombëtare shqiptare.

Tri vajza nga Elbasani. Ajo në të djathtë mbështetet në Kolegjin Amerikan për Vasha në Konstandinopojë nga Charles R. Crane, nga Çikago. Ajo trajnohet për të shërbyer në Shqipëri — Burimi : Missionary Herald, dhjetor 1912, faqe n°561 – 564

Ju po më kërkoni gjykimin tim për gjërat më të rëndësishme në këtë moment. Së pari, më duhet të them se shqiptarët nuk e marrin parasysh interesin që pretendojnë të kenë bullgarët, serbët, grekët dhe malazezët për autonominë e Shqipërisë dhe Maqedonisë. Populli im e di shumë mirë se çështja reale nuk është autonomia e Maqedonisë dhe Shqipërisë, por dhënia e territoreve atyre që protestojnë kundër miqësisë sonë. Prandaj, nëse lind nevoja, shqiptarët do t’i ndihmojnë turqit, jo sepse e duan Turqinë – duhet ta them qartë këtë – por sepse duhet të mbajnë kontrollin e territorit të tyre. Ne e shohim Anglinë si aleat tonë më të fortë aktualisht, sepse Anglia ka qenë mikja jonë dhe nuk ka asnjë interes për Shqipërinë. Ne i besojmë asaj më shumë se çdo Fuqie tjetër të Madhe. Nga të gjitha punët institucionale në vendin tim, atë të kryer nga amerikanët ne e vlerësojmë më shumë. Grekët, bullgarët, italianët, madje edhe austriakët po punojnë për të na shkombëtarizuar, ndërsa Amerika dhe Anglia po punojnë në një mosinteresim perfekt për të mirën tonë.

Nuk mund të theksoj mjaftueshëm një pikë tjetër. Bota harron që njerëzit e mi ishin fillimisht të krishterë. Kur u pushtuam nga myslimanët, ata prej nesh që nuk donim ta përqafonim plotësisht Islamin, por nuk mund të hiqnim dorë plotësisht nga besimi mysliman, u bënë bektashi. Unë nuk mund t’ju shpjegoj saktësisht se çfarë do të thotë kjo, por të gjithë vendasit në rajonin tonë e kuptojnë këtë. Mendimi im është ky : para Skënderbeut, njerëzit e mi ishin të krishterë. Ndoshta nuk është e pamundur që këta myslimanë shqiptarë, që janë më shumë se dy milionë, të bëhen sërish të krishterë.”

* Çdo gazetë online apo print, çdo portal që merr këtë shkrim duhet të citojë autorin në fillim (Nga Aurenc Bebja, Francë) dhe burimin e informacionit në fund (Blogu © Dars (Klos), Mat – Albania), si dhe të vendosë linkun e burimit : <https://www.darsiani.com/la-gazette/missionary-herald-1912-shqiperia-ne-luften-ballkanike-nje-interviste-me-kristo-anastas-dakon/>. Në rast të kundërt mos e publiko.

“L’inverno del secolo” di Angelina Marku

di Ina Gjata – Tirane

Desiderare il comune affidandosi alla perdita e nuotando tra i parassiti: questo è il mondo in cui entra Ela, il personaggio principale, con sua nonna. Una strada misteriosa che inizia in una comunissima notte di Natale. Il libro inizia con Ela, cuoca a Vienna, che torna a casa dal lavoro. Quella sera la nonna vuole raccontare a Ela la storia della morte del marito e dei genitori di Ela. Racconta alla nipote solo metà della storia perché si ammala subito dopo aver raccontato la morte del marito e di uno dei suoi figli, così devono prendere un treno per l’ospedale. Questo stesso treno le spedisce nel mondo sotterraneo, dove inizia un viaggio mistico.

Le pretese non porteranno mai la mortalità da nessuna parte.

Il mondo sotterraneo è fatto di chiese e moschee, persone ferite dal passato, angeli e demoni, piramidi e misticismo. La gente ha nuotato e nuota nei mari del mondo sotterraneo per eoni. Una luna piena e sanguinosa. Spiriti nel caos. Hanno perso il conto di ciò che vogliono. Hanno perso il conto dei caduti. Non gli importa più. Non gli importa se tutto si stermina in pezzi. È ora di seguire l’Eroe ed Ela. Ela è la chiave, deve salvare la gente dal mondo sotterraneo. Devono vedere e respirare i versi selvaggi e i cieli rossi dei caduti. Dove tutto smette di fare male. Dove tutto inizia ad avere un senso. Dove vedano l’Eroe come l’unico Archetipo rimasto da essere. Per salvarsi dalla follia. ... Le parole sono cadute e le persone del mondo sotterraneo non sono solo impulsi. Hanno un significato. Non c’è solo questo. La Luna di sangue si erge e nuota nei cieli. Non c’è tradimento significativo. C’è istinto, c’è potere e c’è lussuria. E i cespugli continuano a ricordare loro che non è tutto qui. L’insignificanza cammina dietro lo stesso angolo. È Ela, sua nonna, l’Eroe del suo popolo, la Madre della Pace, la Regina della Fiducia e lo Spirito Santo, che appare e riappare sotto forma di uccello, di giornalista, di pittore e di persone che combattono contro i diavoli e le creature degli inferi. L’Eroe li guida. I personaggi sono rappresentati, per professione e caratteristiche, come persone morte che combattono in un mondo parallelo per salvare la luce e le loro anime. Il libro è diviso in tre fasi:

1.L’inizio: prima di entrare nel mondo sotterraneo.

2.Il mondo sotterraneo: dove si svolge la maggior parte degli eventi.

3.Il finale: la morale del libro

Nelle terre della morte, i re e i fondatori del patriarcato sono morti. Con l’odore dell’assenza e dell’incertezza, i campi piangono. Prima era un inverno senza fine. Pieno di tradimenti e cecità. Quando i demoni esiliati fondarono le loro strutture e cercarono senza sosta di torturare le loro vittime, conoscevano più la loro morte e meno la giustizia e i racconti violenti delle vittime malvagie uccise. Sapevano meno della loro fine. Sapevano meno dei loro bassi poteri e del vero potere che non hanno mai posseduto. È il grido della Terra che avvolge i campi e le foreste. È il tempo. Quando si è infedeli a chi ci ha dato il respiro, si è destinati a distaccarsene. È questa la morale che ci viene da un viaggio che sembra non finire mai, proprio nelle terre dei morti.

L’autrice Angelina Marku ci introduce nel romanzo di fantascienza, dove il canone del bene e della luce vince e dà vera importanza alle persone. Il libro si concentra sui re caduti del patriarcato che vengono uccisi nel loro anfiteatro. Quello che stupidamente vogliono tenere appeso, quando è già morto.

Sta iniziando una nuova era, ma prima è necessario porre fine al processo del patriarcato, eppure loro continuano a camminare con la speranza di risorgere. Il tempo è insidioso e

i personaggi devono lottare costantemente per raggiungere la salvezza dello spirito. Ella e sua nonna devono raggiungere il mondo dei vivi e tornare nel loro mondo. Per questo, devono combattere una battaglia dopo l’altra finché non raggiungono e uccidono il capo del male, metà uomo e metà bestia. Mi ricorda Dan Brown e le sue trame misteriose, che ci tengono sospesi a leggere sempre di più.

È un libro adatto a chi ama il mistero, l’epica e la fantascienza.

L’amore è il fuoco stesso. Ma a volte è la morte. A volte è la più grande particella di tempo fuori dal confine del dolore,... E a volte un attacco di enorme rabbia, un confine di tempo e di oscurità. Non scrivo sempre di romanzi taglienti, ma questo è un romanzo particolare, pieno di vita nel mondo sotterraneo, e ciò che è necessario sottolineare per i lettori è la morale del libro. La storia promuove l’amore e la pace come canoni della vita umana, contrastando la volontà umana. Respirare e respirare mentre le maledizioni riempiono la carne del diavolo... La Terra è ancora viva e in crescita. Tutti noi abbiamo un lato oscuro proiettato nel nostro specchio. Il Re non è un soggetto di marketing. L’archetipo del Re in questo mondo di mezzo è l’Eroe, il Salvatore, il combattente, il primo a proteggere il suo popolo e colui che ama Ela.

Mentre i fascetti tremano Ella e l’Eroe si innamorano. Forse questa è l’ultima volta che si feriscono. Forse finalmente imparano a respirare e a stare insieme di fronte al predatore.

Ogni volta che i parassiti l’hanno derubata, ogni volta che l’hanno soffocata con la spazzatura, ogni volta che hanno ucciso e derubato le anime dei suoi figli, che hanno fatto strade e città con le sue scaglie, Madre Terra ha preparato il suo veleno. Un po’ alla volta. Trauma dopo trauma. Il dolore delle sue figlie, il disonore dei suoi cicli, del suo corpo, della sua volontà, non l’hanno illusa ma hanno rafforzato il suo veleno. Il diavolo ha dimenticato chi comanda. La malattia all’interno dei loro esseri maledetti non poteva sentire nulla. Non poteva sentire il dolore e le maledizioni di un intero pianeta. Ma iniziò a snocciolare. E questo lo vediamo raffigurato nel libro. “Mentre Ella si lasciava alle spalle gli inferi, l’inferno e il paradiso, quelli che volevano la pace, quelli che desideravano il male, i ricchi e i poveri, i traditori, i fedeli, i dittatori e i democratici, i ladri e gli onesti, i cantanti, i piagnoni, i religiosi e gli atei, i senza voce, gli insistenti, gli ottimisti e i pessimisti, i neri, i bianchi, i rossi e i gialli, gli intelligenti e i muti, i belli e i brutti, ma tutti uguali tra loro” - scrive l’autrice, sottolineando che è la volontà che conta.

Un racconto ha la sua spiegazione. Morale. Canone. Si sono persi? Credo che questo tipo di realtà, la realtà del mondo sotterraneo abbia liberato la sua illusione, e rende l’essenza romanzo, di Angelina Marku.

scrivere su di essa. Un muro rotto, non una reliquia, non un fossile raffinato. Il genere del romanzo è il giallo-horror. Questo è il primo romanzo di Angelina Marku. È nata a Gjakovë, in Kosovo. Ha terminato gli studi presso la scuola pedagogica “Bajram Curri” nella sua città natale. Angelina Marku ha partecipato a numerosi concorsi e ha ricevuto molti premi. Il romanzo porta un nuovo stile epico attraverso i racconti del popolo sotterraneo.

“Dimri i Shekullit” nga Angelina Marku

Nga Ina Gjata - Tirane

“Dashuria për të jetueshmen e të përbashkëtën, duke u mbështetur në humbje dhe duke notuar thellë mes akujve.” Kjo është bota në të cilën hyn Ela, personazhi kryesor me gjyshen. Ajo i tregon mbesës gjysmën e historisë së familjes së saj sepse sëmuret dhe mund të vdesë. Të dyja duhet të marrin rrugën me tren për në spital. Pikërisht ky tren i dërgon në botën e nëndheshme ku fillon një udhëtim mistik. Një rrugë misterioze që nis në një natë shumë të zakonshme Krishtlindjesh.

Pretenca kurrë nuk do arrijë ta dërgojë mortalitetin askund.

Bota e ferrit përbëhet nga kisha dhe xhami, njerëz të lënduar nga e kaluara, engjëj dhe demonë, piramida dhe misticizëm. Njerëz të cilët patën notuar dhe notuar në detet e nëntokës për shekuj me radhë. Një hënë e plotë dhe e përgjakur. Shpirtra në kaos. Shpirtra të cilët e kanë humbur kuptimësinë e asaj që duan. Ata kanë harruar si t’i numërojnë të rënë mes tyre. Nuk u intereson nëse e gjithë bota bie në copa. Kjo është koha për të ndjekur Heroin dhe Elën. Ela është çelësi, ajo duhet të shpëtojë njerëzit nga bota e nëndheshme. Ata duhet të shohin dhe të marrin frymë mes vargjeve të egra dhe qiejve të kuq të të rënëve. Aty ku pushon së lënduari. Aty ku historia fillon të ketë kuptim. Aty ku ata e shohin Heroin si të vetmin Arketip që prevalon. Për të shpëtuar veten nga çmenduria.

Fjalët kanë rënë dhe njerëzit e botës së ferrit nuk janë vetëm impulse. Ato janë kuptimplotë.

Shëtitje të pakuptimita përreth botës së të mallkuarve të mbushura me krijesa rutinore. Kjo nuk është gjithçka që ekziston. Hëna e përgjakur qëndron dhe noton nëpër qiej. Tradhtia nuk mund të jetë kurrë kuptimplotë. Bota e Hadesit, bota e nëndheshme ka instinkt, ka fuqi ka dhe epsh. Dhe shkurret vazhdojnë t’u kujtojnë atyre se kjo nuk është gjithçka që ekziston. Pakuptimësia ecën në të njëjtin cep. Është Ela, gjyshja e saj, Heroi i popullit të saj, Nëna e Paqes, një gazetare, një piktor, Mbretëresha e Besimit dhe Fryma e Shenjtë, e cila shfaqet dhe rishfaqet në formën e një shpendi, dhe njerëz që luftojnë kundër djajve dhe krijesave të botës së ferrit. Heroi i udhëheq ata. Personazhet identifikohen nga profesionet dhe karakteristikat e tyre si njerëz të vdekur që po luftojnë në një botë paralele për të shpëtuar dritën dhe shpirtrat e tyre.

Libri është i ndarë në 3 pjesë:

1. Fillimi; Para se të prezantohet bota e ferrit.

2. Bota e Ferrit; Aty ndodhin pjesa më e madhe e ngjarjeve

3. Fundi; Morali i librit

Në vendin e vdekjes, mbretërit dhe themeluesit e patriarkatit kanë vdekur. Me erën e mungesës dhe të pasigurisë, fushat qajnë. Më parë kishte qenë një dimër i pafund. Plot tradhti dhe verbëri. Kur demonët mërgimtarë themeluan strukturat e tyre dhe u përqopën pafundësisht të torturonin viktimat, ata dinin më shumë për vdekjen dhe më pak për drejtësinë dhe trimërinë e viktimave të vrara antonike. Ata dinin pak për fundin e tyre. Ata dinin pak për fuqitë e tyre të ulëta dhe për fuqinë e vërtetë që nuk do e zotëronin kurrë. Është klithma e Tokës ajo që bashkon fushat dhe pyjet. Është koha. Kur je i pabesë ndaj atyre që të dhanë

frymë, do të shkëputesh prej saj. Ky është morali që marrim nga një udhëtim që duket se nuk mbaron kurrë, pikërisht në tokat e të vdekurve, në librin “Dimri i Shekullit”.

Autorja Angelina Marku na njeh me romanin e saj fantastiko-shkencor, ku kanuni i së mirës dhe dritës fiton dhe i jep rëndësi të vërtetë popullit. Pika kulmore e librit zhvillohet në mbretërit e rënë të patriarkatit që vriten brenda “amfiteatrit” të tyre. Atë që budallallëkun duan ta mbajnë varur, kur tashmë ka vdekur.

Një epokë e re po fillon, por së pari, është e nevojshme t’i jepet fund procesit të patriarkalizmit dhe megjithatë ata vazhdojnë të ecin me shpresën për t’u ngritur. Koha është e ndërlikuar dhe personazhet duhet të luftojnë vazhdimisht për të arritur shpëtimin e shpirtit. Ela dhe gjyshja e saj duhet të arrijnë botën e të gjallëve dhe të kthehen në botën e tyre. Për këtë, ata duhet të luftojnë beteje pas beteje derisa të arrijnë dhe të vrasin udhëheqësin e së keqes, gjysmë njeri gjysmë bishë. Romani “Dimri i Shekullit” më kujton Dan Brown dhe kompletet e tij misterioze, të cilat na mbajnë varur për të lexuar gjithnjë e më shumë.

Është një libër që iu përshtatet atyre që e duan misterin, epikën dhe fantashkencën.

Dashuria është vetë zjarri. Por ndonjëherë do të thotë vdekje. Ndonjëherë është grimca më e madhe e kohës jashtë kufirit të dhimbjes,... dhe ndonjëherë është sulm i një zemërimi të madh, në një skaj të kohës dhe errësirës. Une nuk shkruaj gjithmonë për romane fantastiko-shkencor apo për trupa të vjetër udhëtarësh mes hapësirës dhe kohës por ky është një roman i veçantë, plot jetë në botën e nëndheshme dhe ajo e cila do nënvizojë për lexuesit është morali i librit; Historia e sjellë në roman promovon dashurinë dhe paqen si kanone të jetës njerëzore, në kontrast me vullnetin njerëzor. Të marrësh frymë e të marrësh frymë ashtu siç mallkimet mbushin mishin e djallit... Toka është ende e gjallë dhe po ngrihet. Ne të gjithë e kemi një anë të errët të projektuar në pasqyrën tonë. Mbreti/trimi nuk është subjekt marketimi.

Çfarë do të thotë arketipi i Mbretit në këtë mes?! - Në botën e nëndheshme Mbreti është Heroi, ai është Shpëtimtari, luftëtari, i pari në radhë për të mbrojtur popullin e tij dhe ai që dashuron Elën. Ndërkohë që shfletojmë faqet, Ela dhe Heroi e rrisin dashurinë. Ndoshta kjo është hera e fundit që ata lëndohen, në botën e Hadesit. Ndoshta më në fund ata do të mësojnë të marrin frymë dhe të qëndrojnë së bashku përballë grabitqarit.

Sa herë që parazitët e grabisnin, sa herë që vrisnin dhe rrëmbenin shpirtrat e fëmijëve të saj, bënë rrugë dhe qytete nga drita e saj, Nëna Tokë përgatiste helmin e saj. Pak nga pak. Traumë pas traume. Dhimbja e vajzave të saj, çnderimi i cikleve të saj, i trupit, i vullnetit, nuk e iluzionuan, por ia forcuan helmin. Djalli harroi se kush është në krye. Sëmundja brenda qenieve të tyre të mallkuara nuk mund të ndjente asgjë fare. Nuk mund të ndjente dhimbjen dhe mallkimet e një planeti të tërë. Por ajo filloi të mallkojë. Dhe ne e shohim këtë të përshkruar në libër:

“Pas linte nëntokën, linte ferrin e parajsën, paqedashës, keqdashës, të pasur e të varfër, tradhtarë, besnikë, diktatorë, demokratë, vjedhës e të ndershëm, këngëtarë, vajtores, memecë, oratorë, besimtarë e të pafe, të shurdhër, veshtarë, optimistë e pesimistë, të bardhë e të zi, të verdhë e të kuq, të mençur e budallenj, të bukur e të shëmtuar, por të gjithë të barabartë” - shkruan autorja duke nënvizuar se vullneti është ai që ka rëndësi. Historitë kanë gjithnjë shpjegimin e tyre. Moralin. Tekstin kanonik. A janë personazhet kryesore të humbur në një botë paralele? Besoj se ky lloj realiteti, realiteti i botës së Hadesit e ka braktisur iluzionin, dhe kjo e bën romanin e shkruar nga Angelina Marku, një roman esencial. Zhanri i romanit është horror në një stil të ri epizmi përmes rrugëtimit në botën e nëndheshme.

REFLEKSIONE NGA “DIASPORA 2023”

Nga Petrit R. Aliaj - Brescia

Konferenca e fundvitit “Diaspora 2023”, tashmë, e kthyer në traditë nga Federata e Shoqatave Shqiptare në Itali, mbylli punimet e saj më 17 dhjetor 2023 në Brescia. Emërtimi i konferencave që ka realizuar FNAI përgjatë këtyre viteve pësoi pak ndryshim, duke u pagëzuar me emrin “Diaspora 2021, 2022, 2023...” në librin e regjistrit të Federatës si një zgjedhje e bukur e sekretares, ing. Erida Cela Perlala. Në këtë shkrim do të mundohem të hedh disa të dhëna nga vëzhgimet dhe eksperiencat që kam mundur të përfijtoj si pjesëmarrës i të gjitha asambleve dhe konferencave të Federatës, veprimtari të cilat datojnë që me themelimin e saj më 26.04.2015 në sheshin “Skënderbeu” të provincës Fermo. Në këto veprimtari me karakter atdhetar, aktorët kryesorë janë individë të pasionuar dhe grupe shoqërore, që merren me promovime të krijimtarive të ndryshme si bartëse dhe transmetuese të vlerave nga vendet e tyre të origjinës. Vlera, të cilat krijojnë emocione dhe mbresa në komunitet, për karakterin e tyre bashkues në marrjen e vendimeve kolegjiale në këshillat drejtuese të tyre, duke respektuar e, për rrjedhojë, duke evituar krizat që shkaktojnë kryetarët e përjetshëm. Eca përpara në mënyrën më të thjeshtë të angazhimit vullnetar për të mirën e komunitetit, për të bukurën Arbëri, për të shenjtën gjuhë, është patriotizëm i mbështetur në këto vlera morale, të cilat e bëjnë çdo organizatë të bashkëveprimtimit shoqëror që të afirmohet, të jetë e besuar, të jetë në rolin e një rregullatori bashkërendues në komunitet, për identitet kombëtar dhe për një integrim dinjitos në bashkëjetesë, paqe e harmoni. Krahas të gjitha angazhimeve dhe veçmas për sa i përket anës funksionale, Federata ka ditur të ruajë paprekshmërinë e saj nga influencat partiake, duke zbatuar statutin, pa hezituar për hir të dikujt që kërkon të përfijtojë nga respekti i të tjerëve si edhe nga toleranca e miqësive të sëmurura, ku solidariteti në këto raste thyhet nga konflikti i interesit dhe çon drejt shpërbërjes së saj. Në këto raste realiteti është tregues për të gjitha veprimet dhe mosveprimet nga individë, të cilët kërkojnë të aktivizohen, por që shpejt u bie entuziazmi në ndjekjen dhe zbatimin e detyrave, humbin ndjeshmërinë, kthehen në vëzhgues të papërgjegjshëm e të pavlefshëm në misionin e përbashkët. Për këdo që e ka provuar të jetë në drejtim, krahas gjithë kërkesave dhe detyrimeve, që rrjedhin nga raportet me shoqatat, institucionet dhe organizatat e ndryshme shoqërore në kuadër të bashkëpunimit, paralelisht janë edhe hartimet, miratimet dhe përkujdesi për zbatimin e programeve së bashku me analizat. Pikërisht në vlerësimin e përzgjedhjes së personave intelektualë e aktivë nga stafet drejtuese të shoqatave janë propozimet e tyre në asambletë të zgjedhore, ku një rol të madh ka pasur ardhja në drejtim e intelektualëve të rinj në moshë për efektivitetin e punës së tyre në grup me ndryshime në organizim e metoda pune si p.sh nga ish-presidentet; dr. Anila Cenolli dhe dr. Margita Hoxha. Rëndësi në hartimin e programeve të punës u kushtua edhe daljes nga kornizat standard për çdo fund viti, në atë të një dialogimi të hapur e publik në bashkëpunim me specialistët në drejtim e me konsulentët. Gjithçka e gjykuar për anën funksionale të çdo konference është konsideruar një shtytë “e imponuar”, e mirëorganizuar për të gjetur temat që prekin shqetësimet e diasporës, mënyrën e komunikimit direkt, takimet online, kontaktet e shumta individuale me angazhimin e të gjithë stafit drejtues me shoqatat aderuese, të cilat janë motorët që e bëjnë të funksionojë mirë atë të organizimit, shtrirjes, zgjerimit dhe përfshirjes e kategorive të shumta në veprimtari të përbashkëta. Puna ngulmuese për të kërkuar bashkërendime me shoqata të tjera, larg egos për të qenë gjithmonë në krye ose për të diktuar, është konkretizuar me thirrje të hapura publike për bashkëpunim dhe aderim në Federatë. “Të gjitha këto elemente bashkëpunimi në përfshirje, krijojnë mundësi të shumta për të realizuar e zgjidhur një gamë veprimtarish shoqërore dhe mjaft probleme të tjera jetike që hasen në Itali, ndryshe nga vendet e tjera të Bashkimit Europian, ku vërehet më shumë tendenca për urrejtje, racizëm dhe ksenofobi”. (Amnesty International Italia), na diktojnë zgjidhjet e tyre në unitet dhe të lidhur pandashmërisht me shtetet tona amë ku, ndër kryesoret është çështja e ruajtjes së gjuhës dhe traditave kombëtare në gjurin e shoqërisë multietnike italiane, si një forcë dhe energji e fuqishme asimiluese. Kombet e tjera e kanë zgjidhur çështjen e ruajtjes së identitetit, duke ngritur një sistem të tërë, me shtëpi kulturore, librari, teatër etnikë, biblioteka, institute të kulturës etj., të cilat i mungojnë komunitetit shqiptar, edhe pse ka veprimtarë, të cilët kanë bërë dhe bëjnë përpjekje të lavdërueshme për ruajtjen e identitetit me mundësi të pakta, vullneta-

risht dhe pa asnjë mbështetje financiare nga shtetet tona, qoftë kjo edhe për të mbështetur një konferencë, dy, tre, katër që ka projektuar dhe realizuar Federata Kombëtare e Shoqatave Shqiptare në Itali. Kjo është një veprimtari me përmasa mbarëkombëtare, me cilësi, rrjedhshëm, bukur edhe pse në vështirësi për të paguar sallat, mjetet, kuadrin e duhur, të menduarit racional në kohë për sistemimin dhe spostimin e të gjithë atyre që ftohen për të marrë pjesë në tubimet e konferencave në vazhdimësi. Kurorëzimi me sukses i Konferencës “Diaspora 2023” është në nde-

rin e të gjithë atyre që kontribuan për ta realizuar atë, duke filluar me plan-programin e Këshillit Drejtues të Federatës, ngritjen e grupit të punës për drejtimin e saj dhe krejt ekipin e Drekës Festive të sinkronizuar mirë nga z.Ndue Shabaku (Zëdhënës i Federatës). Merita e oratorëve në tërësinë e problemeve që u trajtuan, qëndron në faktin se ata jetojnë të përditësuar me çka duhet dhe bëhet për emigracionin, vlera të cilat diktuan përzgjedhjen dhe përfshirjen e tyre në Konferencë, duke e bërë atë cilësore në pjesëmarrje dhe sensibilizuese, për çka përjetojmë e çka duhet të bëjmë së bashku për diasporën në Itali. Më vjen mirë të ndaj përgëzimet e mia për mbarëvajtjen e punimeve të Konferencës për drejtuesin e saj dr. Adela Shehu si intelektuale me shumë eksperiencë në promovimin e vlerave kombëtare e të trashëgimisë sonë gjuhësore e kulturore në bashkëpunim edhe me shoqata të tjera simotra të komunitetit shqiptar në Sloveni e Kroaci, me historianë, shkrimtarë, përkthyes e albanologë në Trieste.

Në konferencë ishin ftuar edhe disa shoqata me shqiptarë nga Kosova nga të cilët nuk mori pjesë asnjë përfaqësues i tyre, asnjë mesazh përgëzues, asnjë reagim për konferencën. Aty u fol edhe për situatën e rënduar në veri të Kosovës për atdheun e tyre, pasi fakti që lobi serb është i mirëorganizuar, i paguar dhe në unitet e i sinkronizuar me ata që llojnë edhe brenda BE, me qeverinë e tyre ultra nacionaliste, jo vetëm që nuk e njeh pavarësinë e saj, por po provokon hapur me trupa ushtarake, duke krijuar një situatë shpërthyes për një kthim mbrapa. Furia antishqiptare kundër shtetit të Kosovës kërkon unitet, bashkëpunim dhe bashkërendim edhe të mërgatës ku në këto shoqata ka edhe ish-luftëtarë të UÇK, kontribues të 3% për luftën çlirimtare, të cilët janë betuar në gjuhë përpara flamurit kombëtar me fjalët: “Unë, ushtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, betohem se do të luftoj për çlirimin e tokave shqiptare dhe bashkimin e tyre...” Ndofta konstatimi im mund të jetë i gabuar, por ndihem keq kur disa prej këtyre shoqatave u mungon dëshira për bashkëpunim në planin kombëtar, si një e keqe e madhe e cila do ta mbajë për shumë vite Kosovën dhe Shqipërinë të ndarë, dhe mos o zot, ndaj do të bëhet e pa mundur edhe ruajtja e sovranitetit të saj territorial.

Për dr. Enisa Gordani shpreh konsideratat e mia për bashkëpunimin e saj brilant, duke treguar respekt për mundësinë dhe besimin që i afrova për trajtimin e temës; “Emigracioni dhe emancipimi, roli i gruas shqiptare” për të cilën edhe nga publiku në rrjetet sociale ka marrë përgëzime dhe urime së bashku me duartrokitjet tona në sallë, trajtimin, rolin dhe vendin që duhet të zërë gruaja shqiptare në shoqëri, për forcën dhe dinjitetin e saj njerëzor si krijuese e jetës. Faleminderit dr. Enisa! - “Petrit! Kur të vini në Asti, merrni me vete qeleshe, lodra e daulle, flamuj e banderola, gajde, çifteli dhe po të keni kostume kombëtare, i vishni ato” - ishte mesazhi i drejtorit të Qendrës Kulturore “Margarita Xhepa” në Asti, prof. Hasan Bulçari për pjesëmarrje në paradën shumëngjyrëshe kombëtare më 23 shtator 2023.

Faleminderit miku ynë Hasan Bulçari edhe për mesazhin e drejtuar të gjitha shoqatave për bashkërendim të aktiviteteve rreth një familjeje të madhe me FNAI-n.

(vijon në faqen 22)

RIFLESSIONI DALLA “DIASPORA 2023”

La conferenza di fine anno “Diaspora 2023”, ormai diventata una tradizione della Federazione delle Associazioni Albanesi in Italia, ha concluso i suoi lavori il 17 dicembre 2023 a Brescia. La denominazione delle conferenze organizzate dalla FNAI negli anni ha subito una piccola modifica, venendo ribattezzate “Diaspora 2021, 2022, 2023...” nel libro dei registri della Federazione, come una scelta piacevole della Segretaria, Ing. Erida Cela Perlala. In questo articolo, cercherò di fornire alcuni dati dalle osservazioni e dall'esperienza che sono stato in

grado di acquisire come partecipante a tutte le assemblee e conferenze della Federazione, eventi che risalgono alla sua fondazione il 26 aprile 2015 nella piazza “Skënderbeu” della provincia di Fermo. In queste attività dal carattere patriottico, i protagonisti principali sono individui appassionati e gruppi sociali che si occupano

di promuovere varie creazioni come portatori e trasmettitori di valori dai loro paesi di origine. Valori che creano emozioni e impressioni nella comunità, per il loro carattere unificante nella presa di decisioni collegiali nei loro consigli direttivi, rispettando e, di conseguenza, evitando le crisi causate dai presidenti perenni. Andare avanti nel modo più semplice di impegno volontario per il bene della comunità, per la bella Arbëria, per la sacra lingua, è patriottismo sostenuto da questi valori morali che rendono ogni organizzazione di cooperazione sociale affermata, affidabile, nel ruolo di un regolatore coordinatore nella comunità, per l'identità nazionale e per un'integrazione dignitosa nella coesistenza, pace e armonia. Oltre a tutti gli impegni e in particolare per quanto riguarda l'aspetto funzionale, la Federazione ha saputo mantenere la sua inviolabilità dalle influenze partitiche attuando lo statuto, senza esitare per il bene di qualcuno che cerca di trarre vantaggio dal rispetto degli altri e dalla tolleranza di amicizie malsane, dove la solidarietà in questi casi è spezzata dal conflitto di interessi e porta alla sua dissoluzione. In questi casi, la realtà è indicativa di tutte le azioni e inazioni di individui che cercano di attivarsi, ma il cui entusiasmo cala rapidamente nel seguire e attuare i compiti, perdendo la sensibilità, diventando osservatori irresponsabili e inutili nella missione comune. Per chiunque abbia provato a essere alla guida, oltre a tutte le richieste e obblighi che derivano dai rapporti con le associazioni, istituzioni e diverse organizzazioni sociali nel quadro della cooperazione, ci sono anche la stesura, l'approvazione e la cura nell'attuazione dei programmi insieme alle analisi. Proprio nella valutazione della selezione di persone intellettuali e attive dai team direttivi delle associazioni ci sono le loro proposte nelle assemblee elettorali, dove un grande ruolo è stato giocato dall'arrivo alla guida di giovani intellettuali per l'efficacia del loro lavoro di gruppo con cambiamenti nell'organizzazione e nei metodi di lavoro come ad esempio dagli ex presidenti; Dr.ssa. Anila Cenolli e Dr.ssa. Margita Hoxha. Importanza nella stesura dei programmi di lavoro è stata data anche all'uscita dagli schemi standard per ogni fine anno, in quello di un dialogo aperto e pubblico in collaborazione con specialisti nella guida e con consulenti. Tutto ciò che è stato valutato per l'aspetto funzionale di ogni conferenza è stato considerato uno stimolo “imposto”, ben organizzato per trovare argomenti che toccano le preoccupazioni della Diaspora, il modo di comunicare direttamente, gli incontri online, i numerosi contatti individuali con l'impegno di tutto lo staff direttivo con le associazioni aderenti, che sono i motori che la fanno funzionare bene nell'organizzazione, estensione, espansione e coinvolgimento di molte categorie in attività congiunte. L'insistenza nel cercare coordinamenti con altre associazioni, lontano dall'ego di essere sempre al comando o di dettare, si è concretizzata con richieste pubbliche aperte per la cooperazione e l'adesione alla Federazione. “Tutti questi elementi di cooperazione nell'inclusione, creano molte opportunità per realizzare e risolvere una gamma di attività sociali e molti altri problemi vitali che si incontrano in Italia, diversamente dagli altri paesi dell'Unione Europea dove si nota più tendenza

all'odio, al razzismo e alla xenofobia”, (Amnesty International Italia), ci dicono le loro soluzioni in unità e legate indissolubilmente ai nostri paesi madre dove, tra le principali, c'è la questione della conservazione della lingua e delle tradizioni nazionali nel grembo della società multietnica Italiana, come una forza e un'energia assimilativa potente. Altre nazioni hanno risolto la questione della conservazione dell'identità istituendo un intero sistema, con case della cultura, librerie, teatri etnici, biblioteche, istituti di cultura ecc., che mancano alla comunità Albanese, anche se ci sono attivisti che hanno fatto e stanno facendo sforzi lodevoli per conservare l'identità con poche possibilità, volontariamente e senza alcun supporto finanziario dai nostri stati, anche solo per sostenere una, due, tre, quattro conferenze progettate e realizzate dalla Federazione Nazionale delle Associazioni Albanesi in Italia. Questa è un'attività con dimensioni nazionali, con qualità, fluidità, bellezza anche se in difficoltà a pagare le sale, i mezzi, il personale adeguato, il pensiero razionale in tempo per l'allestimento e lo spostamento di tutti coloro che sono invitati a partecipare alle riunioni e conferenze continue. Il successo della Conferenza “Diaspora 2023” è un onore per tutti coloro che hanno contribuito a realizzarla, a partire dal piano-programma del Consiglio Direttivo della Federazione, dalla creazione del gruppo di lavoro per la sua direzione e da tutto il team del Pranzo Festivo ben sincronizzato dal Signor Ndue Shabaku (Portavoce della Federazione). Il merito degli oratori nell'intero trattamento dei problemi trattati risiede nel fatto che vivono aggiornati su cosa si deve e si fa per l'emigrazione, valori che hanno dettato la loro selezione e inclusione nella Conferenza, rendendola qualitativa nella partecipazione e sensibilizzante, per quello che viviamo e cosa dobbiamo fare insieme per la Diaspora in Italia. Sono felice di condividere le mie congratulazioni per il buon svolgimento dei lavori della Conferenza alla sua direttrice Dr.ssa. Adela Shehu come intellettuale con molta esperienza nella promozione dei valori nazionali e del nostro patrimonio linguistico e culturale in collaborazione anche con altre associazioni sorelle della comunità Albanese in Slovenia e Croazia, con storici, scrittori, traduttori e albanologi a Trieste.

Alla conferenza sono state invitate anche alcune associazioni con albanesi del Kosovo, delle quali nessun rappresentante ha partecipato, nessun messaggio di congratulazioni, nessuna reazione alla conferenza. Si è parlato anche della situazione aggravata nel nord del Kosovo per il loro paese natale, poiché il fatto che il lobbismo serbo sia ben organizzato, pagato e in unità e sincronizzato con quelli che fanno lobbismo anche all'interno dell'UE, con il loro governo ultra nazionalista, non solo non riconosce la sua indipendenza ma provoca apertamente con truppe militari creando una situazione esplosiva per un ritorno indietro. La furia antiAlbanese contro lo stato del Kosovo richiede unità, cooperazione e coordinamento anche della Diaspora dove in queste associazioni ci sono anche ex combattenti dell'UCK, contributori del 3% per la guerra di liberazione, che hanno giurato in ginocchio davanti alla bandiera nazionale con le parole: “Io, soldato dell'Esercito di Liberazione del Kosovo, giuro di combattere per la liberazione delle terre albanesi e per la loro unificazione...” Forse la mia affermazione potrebbe essere sbagliata, mi sento male quando alcune di queste associazioni mancano di desiderio di cooperare a livello nazionale, come un grande male che manterrà il Kosovo e l'Albania separati per molti anni, e, Dio non voglia, renderà anche impossibile la conservazione della sua sovranità territoriale.

Per la Dr.ssa. Enisa Gordani esprimo le mie considerazioni per la sua brillante cooperazione mostrando rispetto per l'opportunità e la fiducia che le è stata data per trattare il tema; “Emigrazione ed emancipazione, il ruolo della donna Albanese” per il quale anche il pubblico sui social network ha ricevuto congratulazioni e auguri insieme ai nostri applausi in sala, trattamento, ruolo e posto che la donna Albanese dovrebbe occupare nella società, per la sua forza e dignità umana come creatrice della vita. Grazie Dr.ssa Enisa! “Petrit! Quando vieni ad Asti, porta con te cappelli, giocattoli e tamburi, bandiere e striscioni, cornamuse, “çifteli” e, se hai costumi nazionali, indossali” - era il messaggio del direttore del Centro Culturale “Margarita Xhepa” ad Asti, Prof. Hasan Bulçari per la partecipazione alla parata nazionale multicolore il 23 settembre 2023.

Grazie al nostro amico Hasan Bulçari anche per il messaggio indirizzato a tutte le associazioni per il coordinamento delle attività attorno a una grande famiglia con FNAI.

(continua al pagina 23)

Talentet nga diaspora në futboll

Nga Namik Mehmeti -Firenze

Nga data 4-7 dhjetor, në ambientet e “Shtëpisë së Futbollit” në Tiranë, FSHF organizon një seleksionim të talenteve të futbollit për moshat e datëlindjeve 2006-2007 dhe 2008-2009, për të përzgjedhur talentet, që do të përfshihen në kombëtaret respektive. Në këtë monitorim e seleksionim të organizuar nga FSHF, tranierët e ekipeve kombëtare, në praninë e Drejtorit Teknik pranë FSHF, Flaviu Pea kishin fuar dhjetra futbollistë nga Europa, SHBA, Azia etj, të cilët ëndërrojnë të veshin fanelën kuq e zi. Në mes tyre ishin dhe dy futbollistët 17 vjecarë që luajnë në ekipet e moshave në kampionatin e Toskanës, Gerard Mirashi dhe Veis Shenaj. Pas kthimit nga Tirana me dy talentet shqiptarë të lindur në Itali zhvilluam këtë intervistë.

Sigurisht që ishit në pritje të kësaj ftese nga FSHF, një ftesë e tillë nuk është pak për një të ri që ëndërron të bëjë karrierë në futboll?

Gerard Mirashi: Nuk i fshih emocionet, padyshim që ishte realizimi i një ëndre që e kam përjetuar me shumë emocion, pasi të veshësh një ditë fanelën kuq e zi kërkon përkushtim në stërvitje dhe në ndeshjet që zhvilloj me skuadrën “Catolica Virtus” këtu në Firenzë. Kjo ftesë ishte edhe një vlerësim për klubin ku unë luaj, klub ky që i ka dhuruar kombëtares italiane emra të mëdhenj si P. Rosi apo Barzagli.

Veis Shenaj: E kam pritur se një ditë kjo ftesë në adresën time nuk do të mungonte. As që nuk diskutohen emocionet që përjetova, por ftesa më dha optimizëm. Kjo ftesë vlerëson edhe punën që bëjnë tranierët e mi në ekipin ku unë luaj “ASD San Giovannese” në S. G. Valdrano.

Njohja me ambientet “Shtëpisë së Futbollit” ju ofroi ngrohtësi, pasi është shtëpia e juaj si shqiptarë, kjo ndoshta dhe për të gjithë të ftuarit?

G. Mirashi: Ambientet ishin fantastike dhe të gjithë të ftuarit që kishin ardhur nga cdo skaj i botës u ambientuan menjëherë. Me mikpritjen e organizatorëve do ta ndjenim veten si në shtëpinë tonë, pa harruar edhe organizimin e përsosur që u bë.

V. Shenaj: Ashtu është, njohja me bashkëmohatarët tanë që vinin më shumë nga Europa, në këtë provë, u bë edhe më simbolike. Këtë që afruan ambientet e “Shtëpisë së Futbollit” ishin fanatistike si në Europë.

Kur vihesh në një provë të tillë edhe fansat që ju ndjekin në Firenzë ju mungonin. A ndikoi ky fakt në prezantimin e performancës tuaj?

G. Mirashi: Prania e shumë spektatorëve që na ndiqnin më dha një impuls që të demonstroja performancën time, bile të kisha edhe ambicje për ta justifikuar ftesën.

V. Shenaj: Pra sic theksova edhe më parë, ne gjetëm frymëzim për një konkurim dinjitoz cka do ta tregonim me shpirt gare në stërvitje dhe në ndeshjet që zhvilluam.

Edhe stafi teknik që ju u ballafaquat ishte i panjohur. Cila është përshkrimi juaj për atë çka ju afrua nga stërvitja dhe në ndeshjet që zhvilluat?

G. Mirashi: Ajo që më bëri më shumë përshtypje ishte fakti

që stafi teknik na trajtoi pa bërë diferencime dhe cdo gjë që na ofroi ishte në përputhje me përgatitjen tonë fizike e teknike. Patëm biseda të singerta dhe ata ishin të interesuar edhe për pozicionet që ne kemi në ekipet ku luajmë në kampionatin e Toskanës.

V. Shenaj: Stafi, që për dy ditë punoi me ne ishte mjaft profesionist. Komunikuam pa ndrojtje dhe jemi të bindur se vlerësimet e tyre do të jenë objektive.

Gjatë zhvillimit të ndeshjeve të kontrollit ju u pozicionuat në role që jeni përshtatur këtu në ekipet ku përgatiteni e luani në Firenzë?

G. Mirashi: Së pari stafi teknik i FSHF na e kërkoi një gjë të tillë dhe ne u treguam tranierëve se në çfarë rolesh luanim në ekipet tona. Unë në dy ndeshje prove u rjeshtova në pozicionin tim të preferuar atë të qendërmbrojtësit, detyrë që me bindjen time e realizova me mjaft siguri.

V. Shenaj: Unë u aktivizova po në atë rol që luaj në ekipin tim, pra atë të mesfushorit. Në ndeshjen e parë u vura në provë në pozicionin e krahut të majtë, ndërsa në ndeshjen e dytë në atë të mesfushorit, detyra që i përmbusha me kënaqësi dhe me një angazhim total.

Së fundi mbas dy ditëve që ju kanë lënë mbresa u larguat nga Tirana me shpresën se një tjetër ftesë mund të jetë realitet, pra përfshirja në gjirin e kombëtares së 17 vjecarëve?

G. Mirashi: U larguam nga Tirana me mbresat më të mira dhe mbetëm në pritje të realizimit të dëshirës time për të veshur fanelën kuq e zi, një ambicje kjo që merr frymëzim edhe nga kualifikimi i kombëtares tonë në finalët e Kampionatit European, Gjermani 2024. Me këtë rast i uroj tranierit Silvinjo, stafit të tij dhe ekipit kombëtar suksese në këtë ballafaqim të mirëpritur nga shqiptarët kudo ku janë anëmbanë botës.

V. Shenaj: Edhe unë si Geri falënderoj FSHF për ftesën që na bëri dhe na hapi rrugën për të shpresuar se do të realizojmë ëndrrën tonë për të luajtur për kombëtaren e vendit të lindjes së prindërve tanë, aq më tepër kjo ëndërr merr rrugë kur ndihemi krenarë për përfaqësimin e Shqipërisë në finalët e Kampionatit European, Gjermani 2024. Urime për këtë arritje që ka bërë jehonë edhe këtu tek ne në Itali.

Këto ishin mbresat e dy talenteve të futbollit Gerard Mirashi dhe Veis Shenaj për moshat 17 vjecare, që luajnë në kampionatin rajonal të Toskanës, të cilët janë zgjedhur më shumë se një herë në “Top 11” të javës.

Riflessioni dalla “Diaspora 2023”

(continua dal pagina 19)

Ha fatto la radiografia del lavoro e dei sacrifici della comunità Albanese ad Asti, per i loro contributi in valuta per la costruzione e il funzionamento di questo meraviglioso centro culturale, che ho avuto la fortuna di visitare con i dirigenti dell'associazione “Alba” a Brescia dove siamo stati accompagnati dal Signor Nikolin Gjeloshi, “Ambasciatore della Nazione” e ideatore di questo centro.

- “Sono questi patrioti albanesi che hanno donato i fondi, hanno lavorato e lo hanno messo a disposizione della comunità Albanese e locale questo centro, in cui danno il loro contributo specialisti dell'arte, della cultura, della lingua, collaboratori, genitori con bambini e insegnanti, ecc.” - ha spiegato il nostro amico Nikolin mostrandoci l'elenco dei nomi dei contributtori esposti all'interno del centro culturale. Nel suo modesto saluto alla conferenza, il Signor Nikolin Gjeloshi, tra le altre cose, ha proposto che il Vertice della Diaspora dovrebbe essere organizzato da noi.” Con grande considerazione estendo i miei complimenti e ringraziamenti al presidente dell'associazione “AssoAlbania” ad Asti, il Signor Marjan Bjeshkzaper la sua collaborazione, le sue considerazioni sul lavoro collettivo della Federazione e la partecipazione a entrambe le conferenze tenute, aggiungendo anche la proposta di realizzare la conferenza “Diaspora 2024” ad Asti. “Per l'impegno sociale che il Signor Granit Muçaj ha assunto insieme ai membri del Consiglio Direttivo della Federazione, colgo l'occasione per congratularmi con lui per la sua posizione e le determinazioni riguardo al ruolo che la Federazione Nazionale e tutti coloro che parlano Albanese dovrebbero giocare, indipendentemente dal cosmopolitismo linguistico nelle nostre relazioni, dove il fenomeno dell'indifferenza estrema è semplicemente un colpo fatale contro le idee e le iniziative intraprese, facendo vacillare anche i sentimenti più entusiasti del gruppo.

Questo è stato uno dei tanti argomenti e preoccupazioni che ci ha trasmesso nel suo rapporto il Presidente della Federazione, il Signor Granit Muçaj, come un fenomeno che diventa educazione e si trasforma in cultura burocratica e istituzionale. In fin dei conti, tutto ciò che viene realizzato nella Diaspora dai migranti, sono valori che trasmettono, ma non riescono a raggiungere dove dovrebbero o ad avere vicino a loro coloro che sono necessari. Ricordo una conversazione con un leader della comunità marocchina a Brescia, che mi ha spiegato che il loro Ministro degli Esteri viene una volta ogni due mesi e tiene un incontro aperto con i rappresentanti della loro comunità nella regione della Lombardia, per ascoltarli e poi incontra i principali rappresentanti dello stato Italiano, per aggiornarli sui problemi che incontrano. -Tra l'altro, quando parliamo anche in termini di cooperazione, ci avviciniamo a molti intellettuali come professori, medici, dottori, avvocati, scrittori, creatori e leader di attività economiche che meritano i loro nomi per quello che fanno ecc. Mentre abbiamo anche un'altra categoria in cerca di gloria, onorari e compostità che insistono per salutare dai palchi. È come fare l'amore condizionatamente con alcuni tipi senza scrupoli, vanitosi e senza personalità che ci dicono: “Sì, sì, sarò lì, ma voglio parlare per tanti minuti”. Sono tipi che cercano sempre di parlare del “Belulo”(egocentrica) e diventano un ostacolo e un problema per ogni iniziativa con la loro energia negativa di vanteria. In considerazione di tutti gli incontri, conferenze e impegni congiunti delle associazioni della Federazione FNAi, apprezzo tutti i leader delle altre associazioni che ci hanno onorato con la loro partecipazione e i loro valori, esprimendo anche il desiderio di cooperare in coordinamento con la Federazione. FNAI. Rispetto e riconoscimento per i loro leader: Marjan Bjeshkëza “AssoAlbania”, Asti; Ndrim Kercuku, “Krenaria Shqiptare”, Pordenone; Silvana Muço Dogani, “Radici & Ali”, Pescara; Sonila Otobashi, “Skanderbeg”, Parma; Eno Dule,

“Ura”, Novara; Petrit Gjinaj, “Ura e Bashkimit”, Ponte di Legno; Mahije Bujupi Berisha, “Lidhja e Mësuesve Shqiptarë”; Elvira Lashi “Forum Donna Indipendente”, ecc. Spero che si svegli la categoria di persone che hanno osservato la Federazione Nazionale fin dalla sua fondazione con scetticismo e arroganza, disprezzo e in coro con frasi del tipo “Oh, ci siamo divertiti”, ignorando la sua esistenza, attività, trasparenza, richieste crescenti di lavoro e cooperazione aperta e sempre in difesa degli interessi della comunità Albanese in Italia e all'estero, per un'integrazione dignitosa e una convivenza con il popolo Italiano, che ci ha aperto le porte dell'amicizia. -Dalla Grecia ha salutato anche la conferenza il Signor Ardian Daullja, Presidente dell'Unione delle Associazioni Albanesi in Grecia che ha augurato agli organizzatori e ai presenti la continuità di queste conferenze molto necessarie per tutti gli albanesi ovunque si trovino. In questa occasione ha dichiarato e ringraziato per le iniziative di cooperazione bilaterale tra l'Unione che dirige e la federazione FNAi nella promozione dell'arte, della cultura, delle tradizioni, della conservazione e dello sviluppo della lingua Albanese, nonché la promozione e l'iniziativa di esercitare i diritti sociali della comunità Albanese in Grecia e in Italia. La nomina del Dottor Dava Gjoka alla guida della commissione bilaterale di cooperazione tra l'USHSHG e la FNAI porterà esperienze con incontri e visite reciproche, decisioni su azioni congiunte e l'istituzionalizzazione delle nostre relazioni nei rapporti con gli stati in cui viviamo e anche con quelli di origine a favore della comunità Albanese in entrambi i paesi. Per il costante sostegno alla realizzazione della Conferenza e per la partecipazione ringrazio in particolare il Console Generale della Repubblica del Kosovo a Milano, il Signor Diamant Kastrati, la Console Generale della Repubblica d'Albania a Milano, la Signora Anila Pojani per il suo saluto alla Conferenza e il Dottor Vat Marashi per il suo sostegno finanziario. Ci vediamo alla “Diaspora 2024”.

(Traduzione Anisa Karagozi)

WINGS TRAVEL & Cargo

TRANSPORT NDERKOMBETAR Udhëtarë & Mallra
Bari, Foggia, Pescara, Ancona, Rimini, Bologna, Modenam, Parma, Piacenza, Milano, Bergamo, Brescia, Cremona

Autobus	+39 331 160 4572	Kamion	+39 324 551 7365
	+39 328 316 8617		+39 327 426 6040
	+39 327 426 6040		+355 69 337 3797
Shoferi	+355 68 545 0000	Makina me qera	+355 69 337 3797

WINGS TRAVEL
Shqipëri - Itali - Shqipëri

WINGS TRAVEL

Bileta Avioni
Bileta Trageti
Bileta Autobuzi
Siguracione
Makina me qera

+355 69 337 3797
+355 68 840 8000
+39 331 1604572
+39 327 4266040
+39 328 316 8617

wingsagency@yahoo.com

Është për t'u lavdëruar gjesti bujar i shoferit të Kompanisë "Wings Travel & Cargo" Z. Hasan Nezaj, me origjinë nga Tropoja dhe banues në Durrës, i cili prej shumë kohësh nga Shqipëria për në Itali është një ndër shpërndarësit kryesor të gazetës "Rrënjët". Kur e pyet përse vallë gjithë ky përkushtim, me thjeshtësi të përgjigjet: "Ndjem krenar që kjo gazetë me frymë kombëtare e me emrin kuptimplotë "Rrënjët" të ndodhet në çdo familje shqiptare në mërgim.

BONI TRAVEL

SHQIPERI - ITALI - SHQIPERI

Administrator: Bilbil Çobaj
Shoferat

+355 692178389 +39 3444181239
+355 695222784 +39 3497447196

Adresa: VLORE - ALBANIA

Shoferit zemërbujar e patriot Bilibil Çobaj sapo i njoftuam mbi shpërndarjen e gazetës "Rrënjët" me thjeshtësi e buzëgaz na tha: "Është një nder e krenari për Kompaninë "Boni Travel" si dhe për mua personalisht që gazeta mbarëshqiptare të ndodhet në autobuzat e linjës: Arezzo, Bari, Brindisi, Firenze, Genova, Napoli, Pisa, Prato, Roma e Savona." Ai na premtoi që tashmë kjo gazetë me emrin kuptimplotë "Rrënjët" do të ndodhet kudo ku shkon "Boni Travel".

NOI srl
materiale edile

Shytermeja Aurel | Cell. 345 3029764
noi2017srl@libero.it

NOI s.r.l. - Via Anna Maria Mozzoni, 30
06073 Corciano, Perugia - Tel. 075 6979540 - P. IVA 03552250544

Nel punto di vendita NOI srl a Perugia, troverete un servizio professionale, speciale e tutti i materiali che cercate ..., ma di più troverete anche il nostro giornale "Le Radici". Il titolare, Shytermeja Aurel, è una persona eccellente che vi aspetta a braccia aperte.

Tek Smerald Shpk Vlore me President Mihal Selimaj do të gjeni llojshmëri materiale si: Pllaka të dimensioneve të ndryshme, paisje Hidrosanitare, Aksesorë, Tulla për Oxhak, Mozaik shumëngjyresh, Kol, Fino, Stuko..., por mbi të gjitha një shërbim të shpejtë, cilësor e me kulturë. Ju mirëpresim në ambjentet tona me shumëllojshmëri materiale sipas gustos dhe shijes suaj dhe me çmim të arsyeshëm.

Smerald Shpk Vlore

Adresa: Rruga Trasballkanike, pranë rrethrotullimit të Omones.
Magazina qendrore në hyrje të Nartës.
Vlorë, Albania Tel: 00355/67202359 & 00355/682040290
FB : Smerald Shpk Vlore